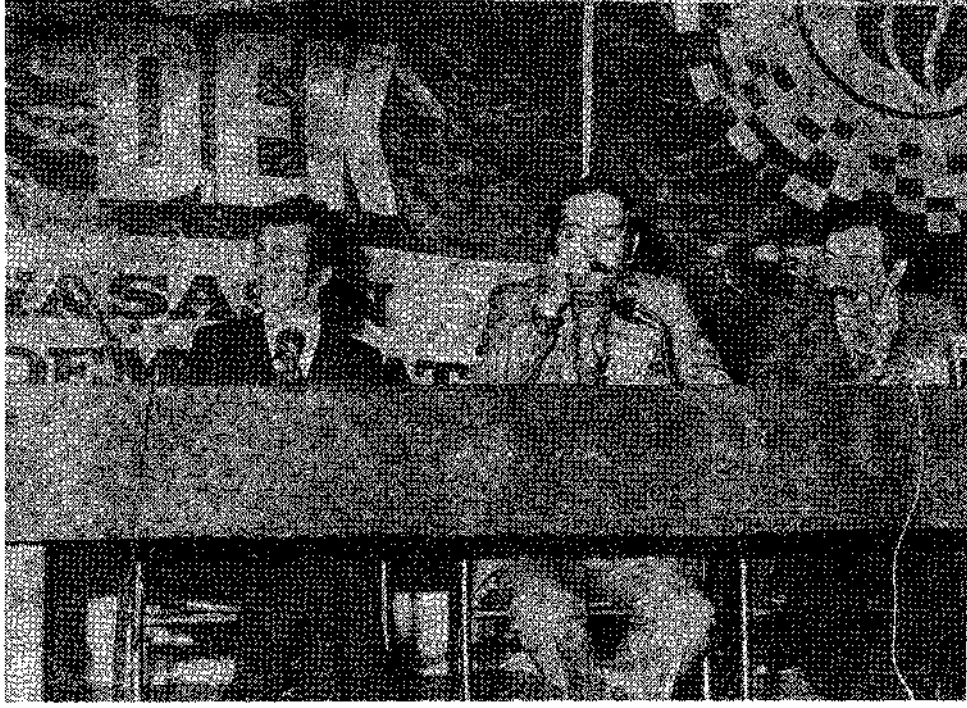

5. OTURUM

OTURUM BAŞKANI : MUSTAFA DÜZGÜN
ÜYELER : NEVZAT TEKER
MUSTAFA ÇETİN

Kapitalizm Öncesi Toplumlarda Eğitim (BİLDİRGE) : Faruk PEKİN
Emperyalist Kapitalist Ülkelerde Eğitim (BİLDİRGE) : Yalçın KÜÇÜK
Sosyalist Ülkelerde Eğitim (BİLDİRGE) : Oya BAYDAR

Topluma asil yalanı söyleyerek onları oyalayınız ve avundurunuz ayakta-
kimim.

PLATO (İÖ 428/427 - 347)

**İNSANLARIN VARLIKLARINI BELİRLEYEN BİLİNÇLERİ DEĞİLDİR.
TAM TERSİNE ONLARIN BİLİNÇLERİNİ
BELİRLEYEN TOPLUMSAL VARLIKLARIDIR.**

Bir toplumdaki düşüncelerin, teorilerin, çeşitli Örgütlerin kaynaklarını onların kendilerinde değil, onları ortaya çıkaran maddi hayat şartlarında, aramak gerekir. Bu gerçek, eğitimsel düşünceler, kurumlar ve örgütler için de geçerlidir.

İnsanlar kendi ihtiyaçlarını temin edecek nesnelere doğada hazır bulmazlar. Doğa ile ilişkiye girerek, doğaya karşı mücadele ederek bu nesnelere üretirler. Ve bu üretimi toplumsal olarak gerçekleştirirler.

Doğaya karşı giriştikleri mücadelede insanlar yalnız doğayı değil, kendilerini de değiştirirler ve yalnız üretim ve tüketim araçları üretmezler, toplumsal ilişkileri de üretirler.

Çalışma insanla doğa arasındaki bir süreçtir. Bu mücadele içinde insani bilgisi geliştikçe, insanlar doğanın ve toplumun yasalarını öğrendikçe bu çaba daha da bilinçli bir biçime dönüşür. Üretim insanın varoluşunun temel koşuludur. İnsan, çalışma ile hayvanlar topluluğundan ayrılmıştır. Doğayı etkileyip onu değişime uğratarken, kendi doğasını da değiştirmiştir.

İnsanların çalışması ile hayvanların faaliyetleri iki bakımdan farklıdır. Hayvanların çalışmaları içgüdülerine bağlıdır. İnsan çalışması ise önceden planlanmış, amaca yönelik bilinçli bir faaliyettir.

«İnsanoğlu... dış âlem üzerinde etki yaparken ve onu değiştirirken' b, aynı zamanda kendi öz tabiatını da değiştirir. Böylece, kendisinin uyumakta olan güçlerini geliştirir ve bunların hareketini kendi kontrol ve emri altına alır... Örümcek, dokumacının çalışmasını andıran faaliyetlerde bulunur; arı, petek hücrelerini yaparken birçok mimarı utandırır. Ama, en kötü bir mimarı, onların en iyisinden, daha işin basında, ayırdeden bir şey vardır : mimar, hücreleri petek haline getirmeden evvel kafasında kurmuş bulunur.»

İnsan çalışmasının ikinci özelliği ise insanın üretim sürecinde araç yapması ve kullanmasıdır. Zaten bu yüzden «insan araç yapan hayvandır» denilmiştir.'

Üretim sırasında insanların kullandığı nesnelere bütünlüğü olan iş araçları ile işlenen nesnelere oluşturduğu iş nesnelere üretim araçlarını meydana getirirler. Ancak üretim araçları cansızdır ve insan emeği olmaksızın üretim araçları durduk yerde hiç bir şey üretmez. Ortaya ürün çıkarılabilmesi için üretim araçlarının emekçiler tarafından harekete geçirilmesi gereklidir. Emekçiler üretim tecrübesi ile doğaya etki ederler. Üretim tecrübesi, çalışma hüneri iş alışkanlığı, iş bilgisi, görgü, beceri ve teknik bilgidir. Bunlar çalışma süreci içinde öğrenilen ve kuşaktan kuşağa geçen bilgilerdir. Üretim ile birlikte üretim tecrübesi de gelişir, üretim yetenekleri mükemmelleşir, üretim, bilgisi artar. İşte eğitimin toplumsal işlevi ve üretim içindeki yeri. bu noktada ortaya çıkar. Eğitim insanların doğaya karşı verdiği mücadele ile, üretim ile iç içedir.

Üretim tecrübesiyle birlikte emekçiler ve üretim araçları üretim güçlerini oluştururlar. Toplumdaki bireyler arasında maddi malların üretimi, değişimi, dağılımı ve tüketimi süreci içinde ortaya çıkan ilişkilerin tümü olan üretim ilişkileri ile üretim güçleri ise üretim biçimini oluşturur.

Üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasında diyalektik birlik vardır. Üretim ilişkileri üretim güçlerinin gelişim düzeyi tarafından belirlenir. Üretim güçlerinin engelsiz bir gelişimi, üretim ilişkileriyle üretim güçlerinin karakterinin uyum içinde olması zorunlu kılabilir. Üretim biçiminin doğuşu ve ortadan kalkışı bu yasaya uygun bir süreçtir. Yeni doğan her üretim biçimi bir öncekine oranla daha ileri bir düzeyi temsil eder.

—İnsanlık tarihi kabaca ilkel komünal toplum, köleci toplum, feodal toplum, kapitalist toplum ve sosyalist toplum olarak beş üretim biçimi tanır.

Eğitim sorunu da bu üretim biçimlerinin gelişim süreci içinde ele alınması gereken bir sorundur.

Maddi hayatın üretimi ve yeniden üretimi süreci içinde ortaya çıkan ve üretim güçlerinin gelişim düzeyince belirlenen üretim ilişkilerinin tümü bir sosyo - ekonomik kuruluşun temelyapısını (ekonomik temel - altyapı) oluşturur.

İnsanlar doğaya karşı verdikleri mücadele içinde ayrıca ekonomik temele göre çeşitli politik, felsefi, dini, ahlâki, hukuki, sanatsal, bilimsel görüşler, kurumlar ve örgütler (devlet, hukuki kurumlar, partiler, kültür ku-

ruluşları, eğitim kurumları gibi ortaya çıkarırlar. Temele göre, temelin üzerinde yükselen ve onun tarafından belirlenen bu görüş, düşünce kurum ve örgütlerin tümüne üstyapı denir. Temelyapı ile üstyapı bir bütündür. Üstyapı ekonomik temel tarafından belirlenmekle beraber gelişimi açısından göreceli bir bağımsızlık gösterir. İki yapı arasında son kertede, belirleyici rolü ekonomik temelin oynadığı diyalektik bir ilişki vardır.

Üretim sürekli olarak değişir ve gelişir. Üretimin değişik gelişme derecelerine göre insanlar değişik üretim araçları kullanırlar, değişik yaşama biçimi sürdürürler. Buna bağlı olarak insanların ruhsal hayatları, siyasi, dini, hukuki, ahlâki, felsefi, sanatsal, eğitimsel görüş ve örgütleri de değişikliğe uğrar.

Temelyapı değişikliğe uğradığında ya da ortadan kalktığında üstyapı da değişikliğe uğrar ya da ortadan kalkar. Ama toplumun eski temelyapısı ortadan kalktığında geçmişin tüm düşünce ve kurumları ortadan kalmayabilir. Bazı görüş ve örgütler yeni toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yapısal değişikliğe uğrayarak yeni üstyapıda da yer alabilirler. Özellikle eğitim kuruluşları biçim değiştirerek yeni temel yapının gerektirdiği biçime dönüşebilirler.

İnsanlar eğer tarihin farklı zaamnlardan farklı görüşlere sahip olmuşlarsa, farklı örgütlenmeleri gerçekleştirmişlerse bu, insanların doğaya karşı farklı biçimde mücadele etmiş ve dolayısıyla üretim süreci içinde farklı ilişkilere girmiş olmalarındandır. Kısacası, insanların yaşama tarzları nasılsa, düşünme tarzları da öyle olacaktır.

«Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, belirli, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesine tekabül eder. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadî yapısını, belirli toplumsal bilinç şekillerine tekabül eden bir hukuki ve siyasi üstyapının üzerinde yükseldiği somut temeli teşkil eder. Maddî hayatın üretim tarzı, toplumsal, siyasi ve genel olarak entellektüel hayat sürecini şartlandırır. İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır.»

EĞİTİM VE ÖĞRETİM ÜZERİNE

Eğitim yalnızca okullarda ya da benzeri kurumlarda gerçekleştirilmeye çalışılan öğretilerden ibaret değildir. Eğitim ve öğretim çoğunlukla birbirine karıştırılmaktadır. Ancak bu iki kavram aynı şey değildir. İnsanlar yal-

nızca okullarda eğitilmezler, beşikten mezara kadar çeşitli araçlarla sürekli 'bir şeyler öğrenirler. Eğitim insanların tüm yaşamını kapsar.

«Genel anlamda eğitim, kişilere belli bir dünya görüşünün, belli ahlak ve davranış kurallarının aşılmasına, kişilerin zevklerinin, alışkanlıklarının işenmesine, bedensel niteliklerinin geliştirilmesine, kişilerin karakterlerinin oluşturulmasına yönelik düzenli bir etkidir.»

Eğitim toplumun belirli bir dünya görüşüne göre, belirli bir kültür içinde oluşumunu sağlar.

Eğitimden üç şey anlıyoruz :

Birincisi : Zihinsel eğitim.

İkincisi : Cimriastik okullarında verilen ve askeri çalışmayla sağlanan bedensel eğitim.

Üçüncüsü : Üretimin tüm süreçlerinin genel ilkelerini veren ve aynı zamanda çocukları ve gençleri tüm işlerdeki temel araçları kullanmaya yönelten ve pratik çalışmaya sokan teknolojik eğitim.

Eğitim bir insanın diğerine bilinçli olarak bilgi aktarma, onun düşüncelerini davranışlarını, değer yargılarını, tavırlarını etkileme, yeteneklerini geliştirme çabasıdır. Ana babalar, aile üyeleri, yaşlı savaşçılar, biliciler, öykü anlatıcıları, bir mesleğin ustaları, din adamları, basın, radyo, televizyon, çeşitli devlet kurumları... kişilere ekonomik, toplumsal, politik'bilgi aktararak, eğitim yapabilirler. Bu bilgi aktarımı düzensiz olabilir ve uzmanlaşmamış kişilerce gerçekleştirilebilir. Öğretim ise düzenli, sistemli, yeri (okul, kütüphane, araştırma kurumu...) ve zamanı belli bir eğitim sürecidir; Kıscası eğitim, öğretimi de kapsayan genel bir süreçtir. Öğretim, yani okul eğitimi, eğitim sürecinin bir parçasıdır.

«İnsan üretici eylemiyle hem çevreyi hem de kendini değiştirir. Bu nedenle eğitim bir toplumsal eylem alanıdır. İnsanın yetenekleri ve yeni bilgileri toplumsal varoluş sürecinde elde edilmiştir. Ve bu yetenek ve bilgiler üretilen ürünlerde maddileşmiştir. Gerçekte eğitim, geçmiş insan nesillerinin nesnelere maddileşmiş toplumsal, tarihsel tecrübelerinin elde edilmesidir.»

Daha önce de belirttiğimiz gibi eğitimsel düşünce ve kuruluşlar üstyapı kurumlarıdır. Eğitimin tarihsel gelişimini incelemede bu gerçek gözönüne alınmak zorundadır. Eğitim tarihsel ve toplumsal olarak koşullanmıştır.

Bu nedenle, eğitim yoluyla kalkınmayı amaçlayanların yaptığı gibi eğitim maddi üretim sürecinden koparılarak ele alınamaz. Eğitim tarihi ayrıca büyük eğitimcilerin yaşam öykülerinden de ibaret değildir.

Eğitimsel teoriler, eğitim kurumları, eğitimin içeriği ve yöntem, okullardaki ders programları, kitaplar... içinde buldukları sosyo-ekonomik kuruluşa göre biçimlenirler. Eğitim tarihi, maddi üretim sürecinden, toplumsal hayattan ve sınıf mücadelesinden ayrı ele alınamaz. Varlıkların tarihi anlatılmadan, düşüncelerin, kurum ve örgütlerin tarihi anlatılamaz.

Sınıflı toplumlarda genel anlamda eğitimi bir sınıf egemenliği örgütü olan devlet düzenler. Sınıflı toplumlarda eğitim, devlet mekanizmasını elinde tutan egemeni sınıflara hizmet eder, onların görüşlerini yansıtır, onların egemenliğini sürdürmek amacıyla gerçekleştirilir.

İktidardaki her sınıf kendi çıkarları doğrultusunda, kendi egemenliğinin sürdürülmesini sağlayacak biçimde eğitim yapılmasını ister. Siyasal iktidarı elinde tutan her sınıf özellikle insanları daha küçük yaşta iken kendi dünya görüşüne göre biçimlendirmeye çalışır.

«Her dönemde egemen sınıfın düşünceleri egemen düşüncelerdir; yani, toplumun maddi egemen gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen düşünse! güçtür. Maddi üretim araçlarına sahip olan sınıf, aynı zamanda, zihni üretim araçları üzerinde de denetim sahibi olur; böylece genellikle, zihni üretim araçlarından yoksun olanların düşünceleri ona bağlıdır.»

Sınıflı toplumlarda yaratılmak istenen insan modelinin nasıl olması gerektiğine karar verenler, eğitim araçlarını elinde tutan egemen sınıflardır. Egemen sınıflar bu insan modelini kendi sınıfsal çıkarlarına göre biçimlendirirler. Sözgelimi, sömürü ve baskıya karşı çıkmayan, görmeyen, konuşmayan kul yaratmak isterler. Sözlü - yazılı - resimli - müzikli bombardıman ile emekçileri, sömürü çarcının düşünmeden hareket eden ufak bir dişlisi haline getirmeyi amaçlarlar.

Eğitim toplum düzeninden bağımsız değildir. Sınıflı toplumlarda eğitim, hem sınıflar arasındaki mücadelenin bir ürünü, hem de sınıf mücadelesinin bir aracıdır. Ve iktidardaki egemen sınıflarca maddi üretim ve sınıf mücadelesinin ihtiyaçlarını gidermede, emekçilerin mücadelesini bastırma kullanılır. Hem sömürücüleri, hem de emekçileri ortak amaçlar doğrultusunda eğiten sınıflarüstü, sınıflardışı bir eğitim yoktur.

Ama sınıflı toplumlarda eğitimsel kurumlarla gerçekleştirilmeye çalışılan uyutma çabasına rağmen sömürülen ve baskı altında tutulan sınıflar

üretim güçlerinin gelişmesine uygun olarak sınıf mücadelesi içinde kendi sınıflarının bilincine ulaşırlar.

• İnsanlar toplum yaşamını ve doğayı denetim altına alabilmek, toplum ve doğa yasalarını öğrenip kullanabilmek, bilinçli olmak için kendilerini eğitmek zorundadırlar. Ancak bu eğitim bilgiçlik taslamak, bilgisel gevezelik yapmak için değil, dünyayı değiştirmek için gerçekleştirilmelidir.

«Filozoflar yalnız türlü biçimlerde dünyayı yorumladılar, oysa sorun, onu değiştirmektir.»

Eğitim toplumsal pratik ile içice olan bir süreçtir. Eğitim çabalarında bu nokta unutulmamalı ve insanın dış şartların pasif bir ürünü olduğu hatasına düşülmeden, insan gelişiminin aktif yönü de gözönünde bulunudurulmalıdır. İnsanın bilinçliliği ve eylemi diyalektik bir bütünlük oluşturur. Bu nedenle; «insanı çevre biçimlendirir» şeklindeki kaba materyalist tanımların gerçeğe ilgisi yoktur. Eğitim süreci içinde eğitilenler kadar eğitenler de toplumsal pratiği yaşama durumundadır.

«İnsanların, koşulların ve yetiştirilmelerinin ürünleri olduğu ve dolayısıyla, değişime uğramış ihsanların başka koşulların ve değişime uğramış yetiştirilmenin ürünleri olduğu yolundaki materyalist öğretisi, koşulları değiştirenlerin insanlar olduğunu ve eğitimcinin kendisinin de eğitilmesi zorunluluğunu unutup... Koşulların değişimi ve insan faaliyetinin çakışması ancak devrimci pratik olarak akla uygun bir biçimde anlaşılabilir ve kavranabilir.»

Sınıflı toplumlarda sömürü ve baskı düzenini sürdürme aracı olarak işleyen eğitim, sosyalist toplum ile birlikte öz ve biçim bakımından değişikliğe uğrar, toplumun yeni temel yapısını yansıtır ve eğitim giderek her türlü yabancılaşmanın, kafa ve kol emeği çelişkisinin tam anlamıyla ortadan kalktığı sınıfsız toplumda maddi yaşamın üretimi ve yeniden- üretimi sürecinde, toplumsal pratik ile içice bir biçimde insanların toplum yaşamını ve doğayı denetimleri altına almalarını sağlayan, insanın bedensel ve zihinsel yeteneklerini sınırsızca geliştiren, geniş çaplı, bütünsel bir eğitim olur. Bu eğitim artık «bütünsel yeni insanı» yetiştirmeye yöneliktir.

«Fabrika (iş) kanununun eğitime ilişkin ükümüleri bütünü ile zavallı bir durumda olmakla beraber, bu hükümler gene de, çocuk işçilere ilk eğitim sağlanmasını, bunları çalıştıranların yükümlülüğü olarak kabul ve ilan etmiştir. Bu hükümlerin başarısı, ilk olarak eğitim ve jimnastiği, el-işleyle birleştirmenin ve dolayısıyla da el - işini eğitim ve jimnastikle birleştirmenin

mümkün olduğunu kanıtlamıştı. Çok geçmeden fabrika müfettişleri, öğretmenlerden sağlanan bilgilere dayanarak fabrikalarda çalışan çocukların okula muntazam devam eden çocukların ancak yarısı kadar bir eğitimden yararlandıkları halde, öğrendiklerinin onlar seviyesinde ve çok kere de daha fazla olduğunu ortaya koymuşlardı.

Robert Owen'in ayrıntıları ile göstermiş olduğu gibi gelecekteki eğitimin tohumu fabrika sistemi içinde atılmış ve ilk sürgünlerini vermeye başlamış bulunuyordu : Bu eğitim sisteminde belli bir yaşın üstündeki bütün çocuklar için üretken faaliyet ile eğitim ve jimnastik birleştirilmiş olacaktır; bu yöntem, sadece toplumsal üretimi artırmaya yaratacak bir yöntem olarak kalmayacak, fakat, aynı zamanda bütün yönleri ile gelişmiş bir insan yaratmanın da biricik yolu olacaktır.»

BİLGİ ÜZERİNE

Bilginin gerçek kaynağının ortaya konması eğitimsel düşünce, kurum ve örgütlerin nasıl ortaya çıktığına ışık tutacaktır. Bilginin kaynağını, öğrenme faaliyetinin öz ve biçimini, toplumsal pratik içindeki yerini, öğrenme sürecinin ilkelerini anlamadan eğitimin gelişimini anlamak güçtür.

Bilgi, nesnel gerçeğin insan bilincine teorik olarak yansımaları süreci olan öğrenme sürecinin bir sonucudur, dünyanın ve yasalarının beynimizdeki yansımalarıdır.

Beyin ise maddenin en yüksek bir organlaşma biçimi olan düşünme organıdır. Ama beyin kendi başına düşünce oluşturamaz, insan beyni çok karmaşık bir işleme sahip olan, bireysel değil, toplumsal bir eylem olan «bilgi edinme» çabasının önemli bir merkezidir.

Bilgilerimizin kaynağı çevremizdeki dünya ve dünya olaylarıdır, bizim dışımızdaki maddedir. Bilginin kaynağı ve öğrenmenin belirleyici dürtüsü ise toplumsal pratiktir. İnsanın dünya ve dünyadaki olaylar hakkında edindiği bilgi yüzbinlerce yıllık bir geçmişe, uzun bir toplumsal - tarihsel tecrübeye dayanır. İnsan bilgisi bu uzun tarih içinde hergün biraz daha gelişmiştir, derinleşmiştir. Bilgisizlik bilgiye, yetersiz ve eksik bilgi, bilimsel bilgiye doğru gelişmiştir.

Günlük hayatımızda birçok işle uğraşırız. Bu uğraşılarda bazı olayları, nesnelere, eşyalar arasındaki ilişkileri gözden kaçırmayız. İster istemez kafamızda gözlediğimiz olayların, nesnelere izleri kalır. Tecrübeyle elde et-

tiğimiz bu duyular, algılar (idrak) bilginin ilk derecelerdir. Buna bilginin algı aşaması ya da tanıma aşaması denir. Algı nesnel gerçeğin psikik faaliyet yoluyla zihindeki yansımasıdır.

Daha sonra algılama yoluyla kafamızda iz bırakan eşyaları, olayları, onların özelliklerini, karşılıklı ilişkilerini düşünmeye başlarız. Bunları aklımızda karşılaştırırız. Algı, şeylerin dış görünüşleriyle sınırlıdır, oysa şeylerin özünü de kavramak gerekir. Çeşitli tahlil yöntemleriyle öze ilişkin olanı, biçime ilişkin olandan, geneli özelden soyutlayarak, iç, genel ve zorunlu bağıntılarını bularak birtakım genel kavramlara varır, yasalara ulaşırız. Olaylara eşyalara ait teoriler ortaya atarız. Teori, gerçekleştirmek istediğimiz şeyler hakkındaki genel 'bilgidir. Bu aşamaya da bilginin yargı aşaması, sonuç çıkarma aşaması denir. Böylece duyumsal bilgi, akli bilgiye dönüşür.

Ama kafamızda ortaya çıkardığımız bilgi, kesin bilgi değildir. O bilginin tecrübe içinde, deney içinde sınanması gerekir. Bilginin gerçeğe uyup uymadığı pratikte belli olur. Yanlış hesap Bağdat'tan döner. Pratik, yaşadığımız günlük hayatta gerçekleştirme olayıdır, tecrübedir, deneydir, eylemdir.

Gözlem yoluyla kazanılmış bilgilerin pratikte sınanmasıyla gerçeğe ne kadar uydukları ortaya çıkar. Pratik gerçeğin tek ölçütüdür.

İnsan bilgisinin doğruluğu ancak günlük pratik içinde, yani tabiatı değiştirme mücadelesi içinde (maddi üretim içinde), bilimsel deney ve araştırmalarda ve sınıf mücadelesi içinde ortaya çıkar.

Düşüncelerimizin gerçekçi olması için peşin düşüncelere değil, gözleme, duyularımızın tanıklığına dayanmalıdır. İnsan dünyayı değiştirmek için toplumsal pratik süreci içinde deneme - yanılma yoluyla dünyanın yasalarını öğrenir.

Bilgi pratikle başlar, pratik yoluyla teoriye ulaşır. Ve ardından yine pratiğe döner. Pratik, Teori, Pratik. Bu gelişim içinde insan bilgisi sarmal biçimde, yani basitten karmaşığa, eksik bilgiden bilimsel bilgiye doğru gelişir. ;

İnsan bilgisi, teori ve pratiğin birliği sayesinde gelişir. Doğayı ve yasaları öğrenen insan böylece doğaya egemen olur.

İnsan bilgisi köklü ve düzenli bir birikmiş geleneği yansıtmaktadır. İnsanın maymundan evrilme süreci ile başlayan gelişimin günümüze kadar

süregelen tüm özelliklerini içermektedir. Doğa, insan ve toplum hakkındaki bilgiler yüzbünlerce yıllık bir süreç içinde, pratikte denenerek, doğrulanarak, nesilden nesile aktararak birikmiş, sistemleşmiştir.

İnsan bilgisi toplumsaldır ve insan yaşantısının türh yönleriyle ilgilidir. Bu nedenle eğitimin dolaylı da olsa, yansıtamadığı ve etkilemediği insan çabası yok gibidir.

Eğitim tarihsel bir süreç içinde dünyanın ve evrenin en genel meselelerini inceleyen felsefe ile, insanların teorik çalışmalarının en üst biçimini temsil eden bir toplumsal bilinç biçimi olan bilimlerle, toplumsal şartlarla değişen ve çarpıtılmış, geçici bir toplumsal bilinç olan din ile, insan eyleminin ve toplumsal bilincin özel bir biçimi olan sanat ile, en ilkel tekniklerden başlamak üzere tüm üretim teknikleri, teknoloji ile politika ve devlet yöneticiliği ile karşılıklı ilişkiler içinde gelişmiştir.

Kapitalist ülke tarihçileri ve Türkiye'de resmi tarih kitaplarını yazanlar genellikle eğitim tarihini eleştirisiz bir biçimde yücelttikleri Yunan şehir devletleriyle, özellikle Atina ile başlatırlar.

Emperyalizmin kültür alanındaki çalışmalarını yansıtan bu, çaba nesnel gerçekleri gizlemeye yöneliktir.

İnsanın sınıflı toplumlarda eğitimi kurumsallaştırmasına kadar olan tarihsel dönemi ele alıp incelemek, eğitsel düşünce ve örgütlerin kaynaklarının, eğitim - üretim ilişkisinin sergilenmesi açısından son derece önemlidir.

İLKEL KOMÜNAL TOPLUMLARDA EĞİTİM

Yeryüzünde ilk canlıların ne zaman oluştuğunu kesin olarak bilmiyoruz. Güney Afrika'da yapılan araştırmalarda bulunan ve 3 milyar yaşında olduğu sanılan bir çakmokkaşında bakteri türünde nesnelere bulunmuştur.

İlk memeliler ise III. Jeolojik zamanın başında belirmiştir. Memelilerin yeryüzüne egemen oluşları yaklaşık olarak 70 milyon yıl öncesine rastlar. İnsan bu memelilerin gelişmiş bir türü olan primatların gelişim sonucu evrilmesiyle ortaya çıkmıştır. Yaşayışları hakkında biraz bilgi sahibiyiz. İnsanlığın ilkel geçimi tüm insanlık tarihinin % 99'unu aşmaktadır. İlk canlıların oluşumu ve evrimi incelenirken, insanın nasıl bilgi sahibi olduğu,

ilkel eğitimin nasıl gerçekleştiği ele alınırken, geçen bu çok uzun süre sürekli olarak gözönünde tutulmalıdır.

İnsanın yeryüzündeki ilk günlerine ait bilgilerimiz yetersiz ve parça parçadır. İlkel komünal hayat yaşayan ilk toplumlara ait elimizde yazılı belge yoktur. Ama özellikle son yapılan arkeolojik kazılarla elimizde çok sayıda araç, fosil, süs eşyası ve ilkel sanat eserleri geçmiştir.

Arkeolog, antropolog ve dilbilimciler, özellikle eldeki araçları, maddi kültür kalıntılarını ve geçmişi canlı olarak yanıtlan dilleri iyice inceleyerek, mitolojideki çok eski öyküleri ihtiyatla ele alarak, ilk insanların bıraktıkları sariüt eserlerini eleştirisel bir gözle gözden geçirerek ve günümüzdeki ilkel toplulukların yaşantılarını örnek alarak, benzeterek, çıkarsama yaparak çok eskiyi açıklamaktadırlar.

Doğadaki canlıların gelişme süreci içinde ormanlarda ağaçların tepelerinde yaşayan memelilerin gelişmiş bir türü, uzuri bir süreç içinde ağaçların arasında yaşamının getirdiği doğal bir zorunluluk ile 'bazı özelliklere sahip olmuştur.

Bu hayvanlarda burun kısalıp, koku duyusu azalırken, ağız küçülmüş, gözler birbirine yaklaşmıştır. Genel olarak primatlar olarak adlandırılan bu hayvanlar böylece her yanı görebilen keskin bir görüş kazanmışlardır. Beyinleri ağaçlar üzerinde geçen bir hayatın gerektirdiği çevikliği ve uyumu sağlayabilecek kadar gelişmiş, beyin korteksi büyümüştür. Yerde gezinen memeliler yalnızca yerdeki besinle yetinirken, ağaçlarda ve yerde gezilen bu hayvanlar daha çeşitli besin elde edebilmişler, sindirim sistemleri değişmiş, zamanla parçalama, ısırma ve çiğnemeyi başarabilecek özel bir diş düzenine sahi olmuşlardır. El ve ayakları bu hayata uyarak beşli parmak düzenine doğru evrilmiş, parmakları birbirinden bağımsız hareket etme özelliği kazanmış, pençeleri küçülüp tırnağa dönüşmüştür. Yine bu hayvanlarda uzun gebelik ve emzirme süresi görülmüştür. İşte insan bu maymunların gelişmiş bir türü olan antropoid maymunlardan evrilerek oluşmuştur.

Orman içinde yaşayan ve ağaçlar arasında dolaşan bu maymunların ön ayakları zamanla arka ayaklarına oranla daha kavrayıcı olmuş, arka ayaklar kavrama özelliğini yitirirken, ön ayaklar özgürleşmeye, elleşmeye başlamıştır. Ön ayakların serbest kalması ve ormanda düzlüğe çıkma ile birlikte bu canlılar dikleşmeye başlamış, zamanla ön ayaklar daha da serbest kalmış, kavrama, tutma, bükme özellikleri iyice gelişmiştir.

Aradan geçen yüzbinlerce yıl içinde insanımsı varlıklar aç kalmamak, barınmak, korunmak dürtüsüyle elleriyle iş yapmaya çabalamışlar, bu çabalama sürecinde elleri daha da gelişmiş, beyinleri büyümüş, sinir sistemleri daha da mükemmelleşmiştir. Yeni elde ettikleri besinlerle sindirim sistemleri, aynı zamanda bitki ve eti de sindirebilecek şekilde evrime uğramıştır.

Cok uzun bir zaman gerektiren bir evrim sonucu insanımsı varlıklar, çalışma ile, pratik içinde ön ayaklarının elleşmesi sonucu özel bir organa, ele sahip olmuşlar, elleri ile doğadaki nesnelere kullanarak araç yapmışlar ve bu süreç içinde insan olmuşlardır.

Ellerini kullanıp araç yapmaya başlayan insanımsı varlıklar giderek diğer hayvanlardan kopmuşlardır. Doğayı kopya ederek, karşılaştıkları sayısız olaylara, nesnelere benzeterek araç yapmaya çalışmışlardır. Aç hayvan ile besini arasında herhangi bir üçüncü unsur yok iken; hayvan pençesinin, boyunun eriştiği besini elde ederken, aç insanımsı varlık ile besini arasına üçüncü bir unsur, araç girmiştir.

İnsanlar temel ihtiyaçlarını gidermek için koştukça hep yeni şeylerle karşılaşmışlardır. Doğaya karşı mücadele edebilmek için maymunlar gibi toplu yaşamak zorunda kalmışlar, biraraya gelme, toplu çalışma ve işbirliği ise karşılıklı anlaşmayı gerektirmiştir. İş içinde birbirlerine bir şeyler söyleme ihtiyacını duymuşlardır. Bu arada eski hayvanımsı sesleri de değişmiş, gırtlaktaki ses tellerinin gelişmesiyle birlikte değişik sesler çıkarmaya başlamışlardır. İnsanlara maymunlardan geçen el ve göz uyumu iş içinde, araç yapma ile birlikte iyice gelişirken, aynı zamanda kulak ve dil uyumu da gelişmiştir. İnsanlar sevinçli ya da üzüntülü anlarında duygularını diğer hayvanlar gibi haykırımlarla, çığlıklarla belirtmişler ve el - yüz hareketleri (jest ve mimik) ile anlaşmaya çalışmışlardır.

Gelişen ses telleri ile birlikte sözler ilkin toplumsal üretici çalışma içinde, çalışmanın temposuna uygun biçimde şarkı, müzik, ritm olarak, iş türküleri olarak gelişmiş ve giderek böylelikle iş süreci içinde önice hecesiz sesler, daha sonra heceli insan dili ortaya çıkmıştır. Konuşma, ortak çalışma içirde üretim sürecinin bir parçası olarak gelişmiştir.

Toplumsal iş, dili ve konuşmayı, duylardan düşünmeye geçiş aşaması olan konuşma da düşünceleri oluşturmuştur. İş - el - beyin - konuşma düşünme diyalektik birliği içinde soyutlama ve akıl yürütme yeteneği gelişmiştir. Ellerini kullanıp bilinçli bir çaba sonucu araç üretmesi ve işa-

retleşerek, konuşarak tecrübelerini diğer nesillere aktarabilmesi insanı, maymunlardan ayıran önemli özellikler olmuştur.

Üretici çalışmanın birer parçası olan araç kullanma, konuşma ve işbirliği böylece insanı oluşturan temel özellikler olmuştur.

Önce iş, sonra onunla birlikte dil, bir maymunun beynini etkileyen en önemli iki dürtü bunlardır ve bu etki altında maymun beyni, bütün benzerliğine rağmen çok daha büyük ve çok daha yetkin olan bir insan beynine doğru gelişmiştir.

İnsanlar önceleri sürüler halinde yaşamışlardır. Çalışmaları ilkin basit işbirliği biçiminde örgütlenmiş kolektif çalışma olmuştur. Tek başına yaşama ve tek başına çalışmanın olanaksızlığı ile insanlar karşılıklı Sorunlu dayanışma ve işbirliği içinde birlikte avlanıp birlikte toplumsal üretimde bulunmuşlar ve böylece daha çok yiyecek toplayıp daha iyi korunabilmişlerdir. Çiftleşip çoğalarak ve pratik içinde öğrendiklerini çocuklarına, yeni nesillere aktararak insan neslinin ve bilgisinin sürekliliğini sağlamışlardır.

Zamanla sürüler içinde yaş ve cinsiyete göre türler arasındaki doğal işbölümü olarak adlandırabileceğimiz ilk işbölümü gerçekleşmiştir. Erkekler av peşinde koşarken, kadın, çocuk ve ihtiyarlar ateşin korunması, ev işleri, meyva, kök, tahıl, böcek, bal gibi besinlerin toplanması ile uğraşmışlardır. Ayrıca ava gitmeyen yaşlı avcılar araç yapmaya ve araç tamir etmeye devam etmişlerdir. Üretime ilişkin sorunlarda yaşlılar deneylerden oluşan bilgilerini gençlere aktaran birer öğretmen gibi davranmışlardır.

İlkel komünal üretim biçiminde üretim ilişkileri üretim araçlarının ortaklaşa (kolektif) mülkiyetine dayanmıştır. Topluluktaki üyeler savunma araçlarına, hatta kendi yaptıkları üretim aletlerine sahip iken, beslenme ve av alanları, yakalanan hayvanlar toplumun ortak malı olmuştur. İş araçlarının ve genel olarak emeğin verimliliğinin çok düşük bir düzeyde olduğu bu dönemde insanlar yaşamlarını ancak ortak çalışma ile sürdürebilmişlerdir. Emeğin kolektif biçimi üretim araçlarının ve üretilen ürünlerin ortak mülkiyetini getirmiştir. Ortak çalışmışlar, ürettikleri ürünleri ortak paylaşmışlardır, Bu maddi temeller insanların eğitime, kişiliklerin oluşumuna yansımıştır.

Üretim güçlerinin gelişimi ile birlikte tarım ve hayvancılık ilk büyük toplumsal işbölümünü gerekli kılmış, çoban ve çiftçi topluluklar birbirinden

ayrılmışlardır. İnsanlar zamanla üretim araçlarını geliştirmişler, madeni aletler yapmışlardır. Madeni aletler emeğin üretkenliğinde büyük bir artış sağlamıştır. Üretici güçlerin gelişmesiyle gerekli olandan daha fazla ürün elde edilmiştir. Böylece artı-emek ve artı-ürün ortaya çıkmıştır. Fazla ürünün depolanması ile birlikte insanlar çoğalmış, araçlarla daha fazla uğraşacak zamana sahip olmuşlardır. Bu arada çiftçi ve çobanlar arasında değişim (ticaret, mübadele) doğmuştur. Hayvansal ürünlerle tarım ürünleri değiştirilmiş, takas edilmiştir. Zamanla trampadan genel bir eşdeğer kavramına ulaşılmıştır.

Üretim genişledikçe tarım ve hayvancılığın yanısıra bir başka üretim dalı daha ortaya çıkmıştır : çömlükçilik, dokumacılık, madencilik gibi elzanaatlarına dayanan üretim. Giderek zanaatkarlar, çoban ve çiftçilerden ayrılmışlardır. İkinci büyük toplumsal işbölümü diye adlandırdığımız bu ayırım ile zanaatkarlar değişim amacıyla mal üretmeye başlamışlardır.

Başlangıçta üretim araçlarının ilkelliği, üretim bilgisinin geriliği üretimin- toplumsal olmasını, çalışmanın ve mülkiyetin ortak olmasını gerektirmiştir. Üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasında tam bir uygunluk sağlanmıştır. Zamanla araçlarda gelişme sonucu emeğin üretkenliği artmış, ürün fazlası çoğalmış ve insanların tek tek çalışmaları, bireysel çalışmalarını yeterli olmaya başlamıştır. Bu ise özel mülkiyeti gerekli kılmıştır.

Gelişen üretim güçleri ve değişimin sonucu, müşterek çalışma zorunlu olmaktan çıkınca, yeni üretim güçleri ile mevcut üretim ilişkileri arasındaki uyum bozulmuş, üretim araçlarının müşterek mülkiyeti, ortak mülkiyet, özel mülkiyete dönüşmüştür. Önce iş araçları, daha sonra da toprak öze! mülkiyete geçmiştir.

Bu arada eldeki ürün fazlası için yapılan savaşlarda elde edilen tutsaklar önceleri tüm topluluğa ait olmak üzere köleleştirilmiş, daha sonra ise bu köleler kişilerin özel mülkiyetine geçirilmiştir. Zamanla toplum içinde servet eşitsiziği artmış Ve toplumda köleler ve köle sahipleri diye iki farklı sınıf doğmuştur.

İnsanlar pratik içinde 'hayvanlardan elde ettikleri yünleri eğirmeyi ve sepetçilikten elde ettikleri pratik ile bu iplikleri dokumayı öğrenmişlerdir. Sepetçilik ve dokumacılık, düzenli, ritmik çalışma biçimiyle, düğüm ve dal sayısı ile insanların ilk geometri ve matematik bilgilerini sağlamıştır.

İlk insanlar çok eski tarihlerden başlayarak doğa karşısında duyduklarını, ihtiyaçlarını, günlük sorunlarını, korkularını, sevinçlerini çeşitli biçim-

lerde anlatmaya çalışmışlar, bu yolda çevredeki olayları ve nesnelere özel bir biçimde kopya ederek ilkel sanat eserlerini meydana getirmişlerdir. Avcı insanlar avlanma konusundaki düşünce ve isteklerini yaşadıkları mağara duvarlarına resimlemişler ve bu resimleri avcılığın verimliliği artırmada, daha çok hayvan avlamada kışkırtıcı unsur olarak kullanmışlardır. Sanat ile karışık bir biçimde, çeşitli geometrik şekiller, çizgi ve sembollerle tarımda ihtiyacı çok duyulan ilkel takvimleri gerçekleştirmişlerdir.

İlk insanlar genellikle doğa yasalarını anlamakta çaresizliğe düşmüşlerdir. Doğadan, doğal olaylardan, hayvanlardan, hastalıklardan, kuraklıktan, sellerden, yangından, açlıktan, fırtınadan... korkmuşlar ve hayali bazı güçlerin doğa olaylarını yönettiğini düşünmeye başlamışlardır. Korkularını gidermek, avlanmada teknik açıklarını kapayıp daha fazla av elde edebilmek güdülerine kendilerine en faydalı olan hayvan ya da bitkiyi ya da onları en çok korkutan olguları, nesnelere temsil eden totemleri yaratmışlardır. Bu totemlere ilişkin çeşitli ilkel tapınma törenleri geliştirmişlerdir. İlkel bir müzik ve dans ile birlikte çeşitli doğma, büyüme, evlenme, gömme törenleri, ayinleri yapmışlardır. Toteme ilişkin çeşitli hayvan ya da nesneye büyümlü bir güç atfetmişlerdir. Tabu, mana kavramlama ulaşımlardır. Bu gelişim içinde çeşitli mitoslar yaratmışlardır.

•Büyü gerçek tekniğin eksikliklerini tamamlayan aldatıcı bir araç olmuştur. İlk insanlar ilkel tapınma törenleriyle doğanın kendi isteklerine uygun davranmasını istemişlerdir. Gerçekte ilkel tapınma törenleri ile litem arasında çok sıkı bir ilişki ortaya çıkmıştır.

«Yansılama yada bilinçli öykünme (taklit) insana maymunu atalarından miras kalan bir özelliktir. İlk başlarda insan yapacağı işi önceden ya da sonradan temsili olarak gerçekleştireyordu. Bunun nesnel bir işlevi vardı; insanın o işi daha iyi yapabildiğini sağlıyor, yeteneğini geliştireyordu.»

Tüm bu bilgiler insanlar için ilk eğitim konuları olmuştur.

İnsanların ilk dinsel düşünceleri insanın doğa karşısındaki güçsüzlük duygusundan doğmuş ve daha sonra kurumlaşan dinler bu güçsüzlük duygusunu sürdürmüşler, insanın doğayı ve toplum olaylarını öğrenmesine, nesnel gerçeklerle eğitilmesine ayakbağı olmuştur.

Bazı kabilelerde korkulan şeylerle garip ilişkiler kurduğu, insanları «kötü ruhların» şerrinden koruduğu, insanları hastalıktan kurtardığı söyle-

nen şamanlar, «sihirbaz - doktorlar» görülmüştür. Ava gitmeyen ve ev işlerine karışmayan bu kişiler çeşitli biçimlerde birer eğitici gibi görev yapmışlardır.

Tarımın gerçekleştirilmesi ve hayvanların evcilleştirilmesi ile birlikte sihirsel çabalar daha da çeşitlenmiş, törenler daha düzenli olmaya başlamıştır. İnsanlar daha fazla ürün elde etme çabasıyla çeşitli verimlilik törenleri düzenlemeye başlamışlar, yağmur yağmayınca öykünmüş sihir (imitative magic) ile yağmur isteme törenleri, kıtlık başlayınca toprak için kurbari kesme törenleri... gerçekleştirmişlerdir. Sonraları yavaş yavaş çeşitli öykülerle, mitoslarla bu inançlarına, törenlerine gerekçeler bulmuşlardır.

İnsanlar pratik içinde üretim ve yönetim ihtiyaçlarının doğrultusunda bilgilerini geliştirmişlerdir. Üretim ve toplumsal ilişkiler onları doğa ve toplum olayları hakkında daha fazla bilgi edinmeye zorlamış, gerçeği bulma, öğrenme süreci hızlanmıştır.

Yüzbinlerce yıllık bir süreç içinde insanın doğaya, içinde yaşadığı topluma ve kendine ilişkin somut ve soyut bilgileri birikmiştir.

Maddelere şekil Verilmesi, maddelere ilişkin fiziksel özelliklerin öğrenilmesi demektir. İnsanlar maddi üretim süreci içinde araç yaparak ve *ai'aç* kullanarak maddelerin fiziksel özelliklerini öğrenmişlerdir.

Bu bilgiler insanların fizik, mekanik ve statik bilgilerinin, taş, sopa, ok, zıpkın gibi havada hareket eden nesnelere ilişkin bilgileri dinamik ve aerodinamik bilgilerinin, nteş, pişirme, kaynatma, boyacılık, mayalama eylemleri kimya bilgilerinin, genel olarak doğanın, özel olarak hayvan ve bitkilerin gözlenmesi, biyoloji bilgilerinin, çeşitli nesnelere insanları iyileştirme, ilkel biçimde ameliyat yapma, kırık çıkıkları tedavi etme, duvarlara hayvanların iç organlarını çizme, anatomi, tıp bilgilerinin, sepetçilik, çömlekçilik, dokumacılık gibibelirli şekilleri, sayı ve düzeni gerektiren işler matematik (geometri, aritmetik) bilgilerinin, tarım için mevsimlerin, nehirlerin izlenmesi astronomi bilgilerinin, topluluğun yönetimine ilişkin sorunları çözme, üretim araçlarının ve üretilen ürünlerin dağılışı, akrabalık ve toprak bağları, dinsel törenler, mitoslar toplumsal bilimlere ilişkin bilgilerin temelini oluşturmuştur.

İlkel toplumda eğitim, bu bilgilerin geleneksel yollarla gelecek nesillere aktarımı biçiminde gerçekleşmiştir. Bu eğitim düzensiz, kurumsuz ve sözlü olarak yapılmıştır.

Köleciler ilişkiler tek tek ülkelerde farklı biçimlerde meydana gelmiş ve en açık biçimini önce Eski Yunanistan'da daha sonra da Roma'da yaşamıştır. Kölecilik, genelleştirilmiş kölecilik ya da antik kölecilik başlığı altında ele alınabilecek ilk sınıfı topumar İÖ 4000 - 3000 yıllarından sonra oluşmuştur. Sosyo-ekonomik kuruluşları açısından burada ayrıntılarıyla inceleyemeyeceğimiz Ortadoğu'da (Mısır, Sümer Bdbil, Akad, Asur, Hitit, Pers, Med, Mina, Saba, Finike, Lidya, Frigya...) Orta Asya'da (Urartu, Harzem, Kurşari), Uzakdoğu'da (Çin, Hindistan), Amerika'da (A'zbek, Maya, Trahuana, İnk...) Akdeniz'de (Girit Miken, Atina İsparta, Roma...) kurulan bu ilk sınıflı toplumlarda eğitim sorunu daha düzenli bir yapıya kavuşmuş ve zamanla kurumlaşmıştır.

Köleciler toplum, köle sahipleri sınıfının üretim araçları ve 'köleler üzerindeki mülkiyeti ile insanın insan tarafından zorla çalıştırılarak sömürülmesine dayanmıştır. Devlet memuru, bağımsız zanaatkar, küçük üretici, sınırlı haklara sahip yabancılardan oluşan katmanlara rağmen toplumun sosyal yapısı köleler ve köle sahibi efendilerin uzlaşmaz varlığıyla belirlenmiştir. Ve köleciler toplum ile birlikte üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanan tüm toplumdaki sınıfsal karşıtlıkların uzlaşmazlığını ifade eden devlet ve diğer üst yapı kurumları oluşmuştur. Egemen sınıflar orduları oluşturmuşlar, kendi bekçi, polis örgütlerini kurmuşlar, nalıncı keseri gibi hep kendilerinden yana yontan yasaları yapmışlar, mahkemeler kurmuşlardır.

«Artık bir tek şey eksikti sadece kişiler tarafından az zamandan beri edinilmiş bulunan zenginlikleri, gentilice düzenin komünist geleneklerine karşı koruyan ve sadece eskiden o kadar hor.görülen özel mülkiyeti kutsallaştıran ve bu kutsal şeyi bütün insan topluluğunun en yüce ereği olarak bildiren bir kurum değil, ayrıca mülkiyet edinmenin, başka bir deyişle, zenginliklerdeki daima daha hızlı büyümenin ardarda gelişmiş yeni biçimleri üzerine, genel olarak toplum tarafından yasaya uygunluk mührünü basan bir kurum. Sadece toplumda başlamış bulunan sınıflar halindeki bölünmeyi değil, ayrıca mülk sahibi sınıfın hiç bir şeye sahip olmayan sınıfı sömürme hakkını ve onun üzerindeki egemenliğini de sürdürüp götüren bir kurum.

Ve bu kurum çıkageldi. Devlet icad oldu.

Sınıfların var olduğu, dolayısıyla sömürü ve baskının hüküm sürdüğü toplumlarda ne pahasına olursa olsun sömürüyü artırmak isteyen sınıflar

Hayvanlar kalıtsal refleks mekanizması ile kendilerini çevreye uydurarak-taklit yoluyla öğrenirler. İçgüdüleriyle davranan hayvanların bu çabaları her zaman bireysel tecrübeye dayanır. Ama araç yapma ve konuşma ile hayvanlardan ayrılan insanın öğrenmesi, eğitimi çok farklıdır. İnsanlar hayvanlar gibi herşeyi yeniden öğrenmek zorunda değildirler. Denilebilir ki insan kendini eğitebilen tek hayvandır. İnsanlar konuşma aracılığıyla çevreleriyle ilişki kurarlar. Dil, geçmiş nesillerin tecrübelerini aktarmada, eğitimi kolaylaştıran bir araç olmuştur. Dil ile toplumsal gelenek miras bırakılmıştır.

İlkel insanlar yukarda özetlediğimiz bilgileri yüzbinlerce yıllık hayat okulunda, pratik içinde, maddi üretim içinde kendi deney ve sınamaları ile elde etmişlerdir.

Üretim için hüner, ustalık, üretim bilgisi gereklidir. Bu bilgiler pratik içinde edinilmiştir. Nesilden nesle aktarılmıştır. Sözlü iletişim aracı olan dil bu bilgi iletişiminin temel aracı olmuştur. Yaşlılar, ustalar, gurupça elde edilen toplumsal tecrübeyi, çocuklara, gençlere aktarmıştır. Üretim tekniklerini öğretme ilkel eğitimin temel konuları olmuştur. Ok atma, deri yüzme, toprağı kazma, tahıl ekme, hasat kaldırma, hayvanları gütmeye, sepet, çömlek yapma, kumaş dokuma, maden eritme...

İlkel eğitim süreci içinde çocuklara, gençlere yalnız üretim teknikleri değil, toplumsal davranış kuralları, danslar, şiirler, müzikler, ilkel tapınma töreni gelenekleri, evrene ve dünyaya ilişkin gözlemler, geliştirilen sihir ve mitoslar da aktarılmıştır.

Dinsel ayinler topluluk üyeleri için bir çeşit resmi eğitim olmuştur. Dinsel törenler zamanla bir uzman gerektirmiştir. Böylece toplumda eğitim görevleri olan ve toplumda etkili güce sahip olan sihirbazlar türemiştir. Karşılıklı etkileşim içinde ana ve babalar, yaşlı avcılar, tecrübeli araç üreticileri, biliciler, ozanlar, çocukları eğitirken, bildiklerini onlara aktarırken, bu yolda yeni nesiller toplumsal olarak şartlandırılmışlardır.

KÖLECI TOPLUMLARDA EĞİTİM

Toplumsal üretici güçlerin gelişmesiyle artı-ürün yaratılacak düzeye ulaşılması, özel mülkiyetin ve sınıfların ortaya çıkışı ile ilkel komünal toplumun bağrında sömürünün, sınıfların ve devletin olduğu köleci toplumlar doğmuştur. Ortaya çıkan yeni ekonomik temele göre de yeni bir üstyapı oluşmuştur.

ile kuzu kuzu sömürölmek istemeyen sömürölenler arasında her zaman sınıf mücadelesi olmuştur. Sömürönlör, sömürölerini gerçekteştirmek ve devamlı kılmak için her yola başvurarak sömürölenleri baskı altında tutmak istemişlerdir. 'Korkutma, dövme, öldürmenin... yanısıra sinsice ikna yolları ile emekçilerin hayat anlayışlarını, dünya görüşlerini kendi çıkarlarına göre biçimlendirmek istemişlerdir. Şiddet ve yalan, fiziksel ve düşünsel baskı sömürücülerin elinde düzenlerini sürdürme aracı olmuştur.

Köleci toplumlarda sömürü ve baskılarını sürdürmek isteyen egemen sınıflar, emekçileri baskı altında tutabilmek için yalnız silahlı güçlerden değil, tüm eğitim araçlarından, iletişim araçlarından da yararlanmışlardır. Eğitim devletin ortaya çıkışı ile iktidardaki egemen sınıfların elinde kendi düzenlerini sürdürmek için bir araç olmuştur.

Genel olarak köleci toplumlar başlığı altında topladığımız ye genellikle Nil, Dilce, Ganj, İndus, Sarı İrmak gibi büyük nehirlerin, Akdeniz gibi göle benzeyen 'büyük bir denizin çevresinde kurulan ilk toplumlarda zamanla tarım, el zanaatları, hayvancılıkta büyük ilerlemeler olmuştur. Sulamalı tarım ve şehirleşme gerçekleştirilmiş, insanların üretim araçlarında ve üretim tekniklerinde büyük ilerlemeler görölmüştür. Bakır, bronz araçlardan sonra, demir araçlar, üçüncü büyük toplumsal işbölümü ile tüccarlar ortaya çıkmış, tekerlek ve sandalın yapılması ile ulaşım tekniklerinde büyük aşamalar kaydedilmiş, savaş teknikleri gelişmiş, önce nehir daha sonra deniz ulaşımı yaygınlaşmış, ticaret hızla genişlemiş, Baharat yolu, İpek yolu dediğimiz ticaret yolları açılmış, insanlar Çin'den Sicilya'ya kadar gezer olmuşlardır. Bu arada zamanla genel eşdeğer ve değişim aracı olarak para ortaya çıkmış, para ile birlikte ilk sınıflı toplumlarda önemli gelişmeler görölmüştür.

Sınıflı toplumların ilk dönemlerine kadar ilkel eğitim, elde edilen tecrübelerin nesilden nesile sözlü olarak aktarılması ile gerçekteşmiştir. Doğayı denetim tekniklerinin aktarılması sürecinde çırak ustadan öğrenmiş, o da çırağına öğretmiştir. Bilgiler belleğe kaydedilmiş, yaşlılar, deneyliler ayaklı kitaplar haline gelmişlerdir. Ancak sözlü eğitim, bilgilerin sözlü aktarımı yetersiz olmaya başlamıştır.

Şehirleşme ile birlikte çeşitli kurumlar da gelişmiştir. Genellikle tanrı - kralların yönetici olduğı ve şehirlerin tapınaklarla beraber kurulduğı dönemde topluluğı ilgilendiren çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır : Kanalların açılması, su bentlerinin yapılması, su ve tohumun dağıtımının sağlanması dikim ve hasat zamanının belirlenmesi, artı - ürünün, vergilerin toplanma-

sı, depolanması, ticaretin gerçekleştirilmesi, verimlilik ve yağmur törenlerinin yapılması, tapınağın işlerinin görülmesi, saraya ilişkin kayıtların tutulması gibi. İşte bu görevlerin gerçekleştirilmesi için tapınaklar çevresinde, tanrıkralların etrafında üretime doğrudan katılmayarak emekçilerin ürettikleri artı-üründen pay alan insanlar ortaya çıkmıştır : Din adamları, resmi memurlar, yazıcılar. Teorik çalışmaların, bazı uzmanlıkların gerçekleştirilmesi için bu işbölümü kaçınılmaz olmuştur. Bu tabakalar ilk sınıflı toplumlarda uzun süre eğitim çalışmalarını tekellerinde tutmuşlardır. .

Zamanla nüfus çoğalıp, devlet işlerinin, tapınak faaliyetlerinin yaygınlaşması karşısında bu memurları yetiştirmek için bazı okullar açılmış ve bu okullarda yazılı eğitim yapılmıştır. İlk sözlü gerçekleştirilen bu eğitim, yazının bulunması ile 'birlikte tam anlamında örgütlü bir yapıya kavuşmuştur.

Yaz: ve alfabe eğitimde çığır açıyor

Özel mülkiyet temeli üzerinde yükselen ilk sınıflı toplumlarda sayma işlemi gittikçe önem kazanmıştır. Kaç inek var, kaç sepet ürün elde edildi., gibi sorular karşısında insanlar parmak hesabı ile başladıkları sayma ile duvarlara ya da özel yerlere işaret koymuşlardır. Her bir nesne için bir çizik atmışlardır. Bu çiziktirmelerini yanına ait olduğu nesnelerin resimleri, sembolleri konmuştur. Bu semboller zamanla çeşitli kelimeleri ve sesleri gösterecek şekilde geliştirilmiştir.

İlk sınıflı toplumlarda maddi üretim sürecinin ihtiyaçları sayı kavramını, ağırlık ve uzunluk ölçülerini, yazıyı, zaman hesaplamayı gerekli kılmıştır. İnsanlar bu arada yavaş yavaş anlatmak istediklerini resimlerle sergilemeye başlamışlardır. Yapılan kazılarda İÖ 3500'lerde Sümerlerin resim çizerek yazma anlamına gelen «piktografik» yazıyı (tasviri yazı) kullandıkları ortaya çıkmıştır. Genellikle Sümerlerin İÖ 3100 ya da 3000'de yazıyı tam anlamıyla geliştirdikleri kabul edilir. Sümerlerin çivi yazısını, Mısırlıların «hiyeroglif» yazısını gerçekleştirmeleri ile Ortadoğu toplumlarında eğitim giderek kurumlaşmıştır. Mısırlılar insan sesleri için 24 sembol kullanmışlardır. Bu, alfabenin temelini oluşturmuştur.

Böylece insanlığın en büyük entelektüel başarısı olan yazı ilkel muhasebeciliğin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Aynı zamanda gözlemevi, kitaplık olan tapınakların etrafındaki okullarda devlet işlerinde görev alacak insanların, eğitimi başlamıştır. Bu kişi-

lere önce okuma - yazma öğretilmiş, daha sonra da tapmak maliyesi, hukuk, tıp, ticaret, savaş teknikleri... konularında bilgiler verilmiştir. Bu okullarda geleceğin din adamları, büyük memurları, bölge yöneticileri, yargıçlar, askeri yöneticiler, planlamacılar^ vergi toplayıcıları, muhasebeciler, kadastro ve sulama işleriyle görevli uzmanlar, elciler, yıldızlan gözyecek kişiler, kâtipler, yazıcılar, arşivciler yetiştirilmiştir.

Ekonomik ve yönetsel ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturulan ilk Sümer okulları «edubba»lar (tablet evi) zamanla kültür ve eğitim kurumları olarak tüm Mezopotamya'ya yayılmıştır. Fırat kenarında Mari'de yapılan kazılarda İÖ 2500'e ait olduğu sanılan okul sıralarıyla birlikte desrshaneler bulunmuştur.

İÖ 2500 - 1500 arasında Mezopotamya'da eğitim yaygınlaşırken, aynı dönemlerde Çin'de ve Hindistan'da ilkel okullar kurulmaya başlanmıştır. Bu dönemde Hindistan'da ve Çin'de ahlâk kuralları ile birlikte biçimlenen yeni dinleri yaymaya çalışan din adamları, bilgeler evlerde özel dersler vermişlerdir. Hindistan'daki brahman, upanişad ve budis't okullarındaki dini nitelikli öğretime genellikle sözlü anlatım egemen olmuş, öğrencilere pratikten kopuk edebi sözler ezberletilmiştir. Çin'de ise genellikle yazılı bir öğretim gerçekleştirilmiştir.

Yazı ile birlikte insanlar yazabilecek ne buldularsa üzerlerine yazmışlardır. Yazı tahtası ya da kitap sayfası olarak genellikle balçık levhalar, tabletler kullanılmış, ayrıca fildişi, papirüs, taş, kaya, hayvanların kürek kemikleri, tahta, alçılı yüzler, deri, çömlek üzerine de yazı yazılmıştır. Tapınaklarda tabletlerle okul kitapları hazırlanmış, öğretime yardımcı olan çeşitli araçlar geliştirilmiştir.

Yazı ile birlikte sözlü eğitimin yetersizlikleri giderilmiş ve eğitim süreci hızlanmıştır. Ancak çivi yazı da, hiyeroglif de öğrenilmesi çok zor yazı olduklarından, uzun bir eğitim gerek'tirdiklerinden okuma-yazma ufak bir azınlığın ayrıcalığı olarak kalmıştır. İlk sınıflı toplumlarda kafa ve kol emeğinin ayrılması süreci böylece daha da¹ hızlanmış, üreticiler okuma-yazma olanaklarından yararlanamamışlardır.

Mezopotamya'da ve Mısır'da tapınak öğretmenleri, din adamları zamanla yazı karakterlerinden bazılarını seçip onlara fonetik değerler vermişlerdir. Daha sonra her tüccarın kendi defterini tuttuğu Fenike'de alfabe oluşturulmaya çok yatkın dilleriyle Fenikeliler alfabe sistemleştirmişlerdir. Fenikelilerin eksik bıraktıkları sesli harfleri Anadolu halkları tamamlamış ve alfabe günümüze ulaşmıştır.

Alfabenin bulunması ve yazı, öğrenmeyi kol'aylaştırmıştır. Alfabe, yazı öğrenmeyi demokratikleştirmiş ve okur-yazarlığın çok ufak bir azınlığın dışına çıkmasını sağlamıştır.

Yazılı dil, özellikle öğretimin sistemleşmesine, uzman öğretmen katmanlarının ortaya çıkmasına yol açmış, bilgi toplama ve aktarma süreci gelişmiştir. Yazılı kelimeler sözlü olanlara oranla daha soyut ve geneldir. Matematiksel düşüncenin gelişmesi, yazılı bilgi aktarımının gerçekleştirilmesi insanlarda soyutlama ve genelleme yapma yeteneği gelişmiştir. Bilgi edinme süreci içinde insanların algısal bilgiden akli bilgiye ulaşmaları, toplumun sınıflara bölünmesi ve yazının bulunması ile gerçek anlamına ulaşmıştır. Sözlü konuşmaya oranla daha yüksek bir soyutlama düzeyini ifade eden yazılı konuşma, deneylerin diğer kuşak ve bölgelere aktarılmasında en büyük araç olmuştur.

Ço'ban ve çiftçi halklar da'ha fazla ürün alabilmek için ve elde ettikleri ürünleri koruyabilmek için mevsimlerin birbiri ardınca gelişmelerinin yasalarını 'bulmaya, bu nedenle gezegenlerin devirlerini araştırmaya, bu bilgilerini sistemleştiren takvimi geliştirmeye, ne'hirleri kontrol altına almaya çalışmışlardır. Pratik ihtiyaçları doğrultusunda ay, güneş ve yıldızların hareketlerini, med ve cezirin nedenlerini, meteorolojik olayları araştırmışlar, ve tarım ihtiyaçlarının sonucu olarak ilkel astronomi bilgilerini geliştirmişlerdir. Pratik içinde, arazi ölçümlerinde (geo - yer, toprak, metro - ölçme) değişim sürecinde, ürün kaydı tutma çabası içinde, inşaatlarda, tapınak hesaplarında kullanılan ve geniş tecrübeye dayanan matematik ortaya çıkmıştır. Mısırlılar geometrik elemanları, ondalık rakamlar (sıfır hariç), toplama, çıkarma, bölme işlemlerini, silindir ve piramit hacim hesaplarını, alan hesaplarını geliştirmişler, dairenin çevresinin çapına oranını 3,16 olarak saptamışlar, bugün Pitagoras teoremi olarak bilinen teoremi ispatsız olarak pratikte kullanmışlardır. Mezopotamyalılar ise uzunluk, ağırlık ölçülerini kare ve küp hesaplarını, karakök almayı geliştirmişler, daireyi 360'a bölmüşlerdir. El zanaatlarında, sulama işlerinde, inşaatçılıkta, gemicilikte, savaşlarda, mekanik bilimin temelleri atılmıştır. Tıp, kimya, fizik, biyoloji bilgileri gelişmiştir. Bu bilgileri saklayan kitaplıklar kurulmuştur. Sözgelimi, Asurbanipal döneminde Ninaveh'de 22.000 tabletlik bir kitaplık oluşturulmuştur.

Doğa ve toplumun insan bilincindeki çarpıtılmış yansıması ve bilinçlenmenin özel bir türü olan ve ilkel toplumlarda büyücülük, totemcilik gibi biçimle başlayan din, sınıflı toplumlarla biçim değiştirmiştir. Önce çok tanrıcı sonra da tek tanrıcı dinler ortaya çıkmıştır.

İnsanların denetim altına alamadıkları doğa güçlerine bağımlılığını anlatan dinler sınıflı toplumsal 'bağımlılıkların, avunmanın biçimi olmuştur. İktidardaki egemen güçler dinleri kendi düzenlerini sürdürmekte kullanmışlar ve emekçileri kaba baskı altında tutmanın yanısıra din ile ehlileştirirmeye, suskunlaştırmaya çalışmışlardır.

Dinler egemen sınıflar için sınıf sömürsünü haklı çıkarma araçları olurken, bazan da emekçi yığınlar için sınıf sömürsüne karşı başkaldırma aracı olmuştur.

Tanrı - kralların etrafında oluşturulan çok tanrıcı dinlerden başlamak üzere ilk büyük dinler (Çin'de Taoizm, konfüçyüscülük, Hindistan'da Vedacılık, bratımanizm, jainizm, bu'daizm, İran'da mazdeizm ve Ortadoğu'da tek tanrılı dinler insanların çözemedikleri toplumsal ve doğal sorunlara cevap arama süreci içinde sömürücülerin durumunu güçlendirmek, ezilenleri manevi anlamda silahsızlandırmak amacıyla kullanılmıştır. Çeşitli ahlâk kuralları, çeşitli dinsel ayin ve törenler ile çalışanlar söz dinlemeye, yöneticilere uymaya, boyun eğmeye, katlanmaya, suskun olmaya çağırılmış, halkın dikkatleri mükâfat vaadedilen öbür dünyaya çekilerek, dünya değişmez bir yapı olarak gösterilmiştir.

Kurulan okullarda dinsel eğitim egemen olmuş, yazılan çeşitli eserler siyasal iktidarın tanrıdan geldiğine ilişkin görüşlere dayandırılmıştır. İlk edebî eserlerde hep devletin sınıfsal karakteri gizlenmiş, Mısır'da bulunan Güzel Konuşan Bir Köylünün Savunması yapıtında görüldüğü gibi devletin nasıl yetimlere babalık, dullara kocalık yaptığı, adaleti sağladığı, nasıl güzel bir düzen kurduğu anlatılmıştır. Kitleler, mitoslarla, efsanelerle, destanlarla aldatılmıştır.

İlk sınıflı toplumlarda sınıf egemenliğini kurallara bağlayan hukuk da oluşturulmuştur. Egemen sınıfların baskı aracı olan yasalar da bir eğitim aracı olarak kitlelerin beyinlerinin yıkanmasına, davranışlarının etkilenmesine yardımcı olmuştur. Egemen sınıflar, kitlelerin dünyayı değişmez, ebedî olarak niteledikleri yasalardaki gibi görmelerini istemişlerdir. Böylece ahlâk kurallarını, dinî ilkeleri şu ya da bu biçimde yansıtan yasalar sömürü ve baskıyı kurallara bağlayarak emekçi kitleler için bir ideolojik baskı silahı olarak işlemiştir.

Yeryüzünde ilk insanların ortaya çıkmasından bu yana insanlar doğaya egemen olmak ve toplum sorunlarını çözmek amacıyla giriştikleri mücadelede zamanla birbirlerinden farklılaşmışlardır. Toplumsal işbölümü ile

çiftçi, çoban, zanaatkar, tüccar, bu arada başlangıçta bir arada olan kafa ve kol emeği de birbirinden ayrılmıştır. Özel mülkiyetin ve sınıfların ortaya çıkması ile üreticilerin yarattığı artı üründen pay alarak yaşayan yöneticiler, üretimi düzenleyenler, rahipler, 'bilginler, filozoflar... üreticilerden farklılaşmışlardır. Kafa işleriyle uğraşanlar, bu ayrımı üreticilerin sömürülmesi ve düşünsel baskı altında tutulması yolunda kullanmışlardır.

Kafa ve kol emeğinin ayrılması daha ileri düzeydeki bir sentezin gerçekleşmesi için oumlu bir adım olmuştur. Teorik bilgilerin gerçekleşmesi kol emeği ile uğraşmayan bir sınıfın ortdya çıkmasıyla mümkün olmuştur.

Kafa ile kol emeğinin ayrılması ve özel mülkiyet ile birlikte emeğin ya-bancılaştırması da başlamıştır.

İYONYA - ESKİ YUNANİSTAN VE ROMA'DA EĞİTİM

Eski Yunanistan ve Roma'da kölecilik, Mezopotamya, Mısır ve Uzakdoğu toplumlarından farklı bir biçimde gelişiminin en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Bu toplumlarla 'birlikte eğitimi ilgilendiren teorik sorunlar ve eğitim kurumları daha da 'belirginleşmişlerdir. Batıda eğitim sistemi genel olarak eski Yunan eğitiminin idealize edilmiş biçimi üzerine kurulu olduğundan Esk Yunanistan'da eğitimin bilinmesi son derece önemlidir.

Emperyalist ülkelerin iddia ettiği gibi uygarlık Yunanistan'da doğmamıştır. Uygarlık tüm halkların ortak ürünüdür ve Atina ve İsparta'dan önce Ortadoğu halklarının kaynaşık mirası üzerine Batı Anadolu (İyoriya) ve Ege Adalarında odaklaşmıştır. Girit, Mfken ve Ege uygarlıkları bu gelişimin beşiği olmuştur.

İlkel toplumun parçalanma ve köleci ilişkilerin kurulması süreci içinde Eski Yunanistan'da ve İyonya'da şehir - devletleri kurulmuştur. Bu süreç içinde insanlar dini inançlarını daha da geliştirmişlerdir. İlkel insanların doğa ve toplum olayları konusundaki gerçeğe uymayan inançlarını, doğaüstü kavramlarını ve aynı zamanda ahlâk görüşlerini de yansıtan mitoloji yaygınlaşmıştır. Tanrılara atfedilen insanımsı görünüşlerle Olimpos tanrıları ortaya çıkmıştır.

Genellikle büyük toprak sahibi kölecilerin iktidarda olduğu; tarihin, kitle eylemleriyle değil, kişisel kahramanlıklarla anlatıldığı, yönetenlerin büyük tanrı Zeus'un soyundan geldiği iddia edilen Homeros toplumu (İÖ 1200-800) döneminde eğitim geleneksel tecrübeye dayalı kalmıştır. Çocuklar ve gençler yetişkinlerin öğütleri ile yönlendirilmiş, AtaerkinNğin ege-

men olduğu, kadının aşağılandığı bu toplumda gezgin şairler, şarkı ayırıcılar, masal anlatıcılar, toplumun bilgilenmesinde en çok katkısı olan kişiler olmuştur. Gezginci ozanların çoğu, şiirleri, türküleriyile, emekçilere, tanrılara, krallara saygılı olma, paylarına düşenle yetinme, ölçüyü kaçırmama yolunda propaganda yapmışlardır/Ayrıca evlerde toprak sahiplerinin çocuklarının özel öğretmenliğini yapan bilgili kişiler ortaya çıkmıştır. Söylu çocuklar için savaşçılık, kültür-fizik, dans ve spor oyunlarından oluşan jimnastik eğitimi ile şiir, atasözü, türkü ezberleme, müzik aleti çalma eğitimleri sürdürülmüştür.

İÖ. 800'lerde şehir devletlerinin gelişmesiyle tanrı soyundan olduklarını söyleyen ve özel toprak mülkiyetine ve hayvancılığa dayalı asiller yanında ticaret, zanaat, madencilikle zengin olan, manevi güçler yerine maddi güçlere dayanan yeni tabakalar yükselmeye başlamıştır.

Yapım ve alım - satımda zenginleşen bu yeni tabakalar köle olmayan topraksız halk katmalarını da peşlerine takarak krallar ve toprak sahipleri yönetimine karşı siyasi mücadeleye girişmişler, şehir devletlerinin yönetimde söz sahibi olmak istemişlerdir. Yükselen ve siyasi iktidar mücadelesine girişen her yeni sınıf gibi bu tabakalar da gelişen üretim güçleri doğrultusunda yeni görüşleri dile getirmişlerdir. Yeni toplumsal sorunları çözme çabası insanların bilgilenme sürecini hızlandırmıştır.

Bu dönemde denizcilik gelişmiş, halkların ortak kültürel kaynaşması içinde el zanaatlarında önemli teknik gelişmeler görülmüştür. Tüccarlar, özellikle denizciler, sürekli olarak diğer ülkelere gidip gelmişler, Akdeniz çevresinde koloniler kurmuşlardır. Bu geziler sırasında İyonya, Ege Adaları ve Yunanistan'da yaşayan insanlar, Mısır, Mezopotamya şehirlerinin, Uzak Doğu'nun kültürel mirasına sahip çıkmışlardır. Bu süreç içinde denizcilik ve ticaretle uğraşan yeni tabakalar doğa ile daha fazla ilgilenmek zorunda kalmışlardır. Toplumsal çıkarları onları doğayı daha yakından incelemeye itmiştir. Böylece İyonya kentlerinde doğa ile ilgilenen, doğayı gözleyen çok sayıda insan çıkmıştır. İlk materyalistler arasında sayılan ve «evrenin özü sudur» diyen Thales'in uzun deniz yolculukları sırasında günlerce su ile boğuşan ve tecrübeleri ile elde ettiği hava ve iklim bilgisi sayesinde zeytinyağı karaborsacılığı yaparak büyük paralar vuran bir denizci - tüccar olması şaşırtıcı değildir.

Toprak dışında zenginleşen bu tabakaların ortaya çıkması ile artık mitoslar ve gitgide insanlara benzeyen tanrılar, yükselen bu dinamik tabakalar için doyurucu olmamış, Zeus düzeni, gelişen üretim güçlerine uy-

gun düşmemiştir. İlyada ve Odise'de anlatılan Olympos tanrıları eleştiriye uğramıştır. Üretimin gelişmesinde, doğanın izlenmesinde maddi çıkarıcı bulunan tüccar, madenci ve yapımcılar, geleneksel, dini, mistik düşüncelere karşı çıkmışlardır. Yükselen bu ilerici tabakalara yeni türküler gerekmiştir. Giderek eski mitolojik görüşlerden, batıl inançlardan kısmen de olsa sıyrılmıştır.

Bu arada artı - ürünün giderek artmasıyla birlikte zenginlerce desteklenen kölelerin ürettikleri artı - üründen pay olarak yaşayan ve zamanlarını çeşitli sorunları enine boyuna tartışmakla geçiren «bilge»'ler çoğalmıştır. Bu bilgiler insanlar, toplumlar, tanrılar, doğa ve evren konularında çeşitli düşünceler oluşturmuşlar ve bunları gençlere öğretmeye çabalamışlardır.

Köleci 'toplumlarda çeşitli önyargılardan ilk kurtulanlar doğanın materyalist yorumunu getiren İyonya filozofları olmuştur. Köle sahiplerinin ezici baskısının henüz tam anlamıyla kurulmadığı İyonya'da filozoflar maddi çıkarılarının doğrultusunda ahlâk sorunları yerine daha çok doğa ile uğraşmışlardır. Thales, Anaksimenes, Anaksimander, Herakleitos gibi filozoflar evrenin maddi karakterini araştırmaya girişmişler ve daha sonraki dönemin materyalistleri olan atomculara (Leukippoö, Lukretius, Demokritos, Epi'kuros) temel olmuşlardır.

Antik felsefenin bu tanrıtanımaz ilk materyalist bilgileri evrenin sürekli bir hareketlilik ve gelişme içinde olduğunu, olayların karşılıklı etki ve bağımlılıkları içinde ele alınmanın gerekliliğini, diyalektiğin yasalarını sergilerken, öte yandan eğitimin teorik sorunlarına el atmışlar ve bilgi teorisi üzerinde durmuşlardır. Bu bilgiler genellikle bilgilerimizin .duyumlardan kaynaklandığını, insanın maddi dünyadan bilgi edindiğini söylemiş ve böylece 2500 yıl önce idealist ve materyalist akımlar arasındaki mücadeleyi başlatmışlardır.

Yunan ve Ege şehir devletlerinde İÖ IV. ve V. yüzyıllarda öğretim giderek kurumlaşmıştır. Eğitim ile beden ve ruhun uyumlu bir bütün olarak gelişmesi amaçlanmış ve bu dönemde köle çocu'kları dışındaki çocuklar genel olarak şu okullarla eğitilmişlerdir: 1) Jimnastik okulu: Bu okulda genellikle koşma, yüzme, yumruk, pankreas dövüşü, beşli oyunlar (pentatlon), araba yarışı, ata binme öğretilmiştir. 2) Müzik okulu : Bu okulda ritm ve melodi, şarkı söyleme, şiir ezberleme, gitar, lir, flüt gibi çalgıların çalınması öğretilmiştir. 3) Gramer okulu : Bu okulda okuma-yazma, sayma öğretilmiş, Homeros'un İlyada, Odise, Hesiod'un Çalışmalar ve Günler adlı

eserleriyle, Ezop Masalları ile dilin yapısı, gramer öğretilmiştir. Soylu çocuklarını bu okullara «pedagog» denilen köleler götürüp getirmiştir.

Bu okullarla birlikte ve bu okulların dışında ayrıca yoğun askeri eğitim gerçekleştirilmiştir. Askeri okullar savaflara göre biçimlenmiş, ayrıca yüksek askeri okullar kurulmuştur.

Askeri örgütlenmenin daha yoğun olduğu İsparta'da ise tam anlamıyla bir kışla eğitimi gerçekleştirilmiştir. Yaşamasına izin verilen sağlam bünyeli her çocuk ileri bir yaşa kadar askeri eğitimden geçirilmiştir. Kışla eğitimi ile, ait-üst ilişkisi içinde insanların kişilikleri biçimlendirilmiştir. Bu okullarda tanrılara saygı, cesaret, temkinlilik, kendine hakim olma, erdemli davranışlar olarak benimsetilmiştir.

Atina'da askerî eğitim devletçe gerçekleştirilmiştir. Müzik ve cimnastik eğitiminin yapıldığı cimnazyumlar (gymnasium) da devlet tarafından inşa edilmiştir. Ancak bunlar dışında Atina'da öğretim özel öğretmenlerce sürdürülmüştür. Soylu çocukları özel okullarda gramer, matematik, retorik, felsefe öğrenmişlerdir. Ayrıca çok sayıda gezici öğretmen de çeşitli şehir - devleti ve kolonilerde gezerek para karşılığı ders vermişlerdir. Gezgin öğretmenlem başında sofistler (Protagoras, Gorgios, Hippias, Prodikos) gelmiştir. Sofistler yeni sınıf ve tabakaların çocuklarına gramer, retorik, diyalektik, ahlâk, hukuk, tabiat ve tarih dersleri vermişler, köleci aristokrasinin siyasi eğitimini gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca Pitagoras gibi bazı filozoflar dışı kapalı dostluk derneği biçiminde gizli okullar kurmuşlardır.

Batılı tarihçilerce «Demokrasinin Beşiği» olarak gösterilen Atina'da 400 bin nüfusun 250 binini köleler oluşturmuştur. Atina nüfusunun ancak onda birinin, yani 40 bin kişinin oy hakkı olduğu, söz ve davranış özgürlüğüne sahip olduğu, ama ancak 4 bin kişinin oy kullandığı belirtilir. Kısacası Atina'da 40 bin kişinin dışında kalanlar öğretim olanaklarından yoksun kalmıştır. İyonya'da kadınlar görece olarak toplumda daha saygın bir yere sahip iken Atina'da aşağılanan kız çocukları da öğretimden nasiplerini alamamışlardır. Konuşan hayvan olarak nitelenen kölelere ancak boyun eğmeleri öğretilmiş, emekçi kitleleri dinsel pratiklerle, mistik tarikatalarla, ayinlerle, festivallerle, gömme törenleriyle, araba yarışlarıyla, şarkılarla oyunlarla avutulmuştur.

Atina İÖ V. yüzyılda en parlak dönemini yaşamıştır. Bu dönem çöküşün başlangıcı olmuştur. Politikanın aşırı önem kazanması ile birlikte siyasi sorunlar tüm tartışmaların temelini oluşturmuştur. Yükselen yeni tabakalar iktidarlarını sağlamlaştırmalarından sonra saldırı yerine savunmaya

geçmişler ve artık ilerici değil, gerici görüşler ileri sürmeye başlamışlardır. Sınıf mücadelesinin getirdiği ortam içinde doğa yerine insan, insanın manevi hayatı, ahlâk sorunları ele alınmıştır. Meclis tartışmalarının ön plana çıktığı bu dönemde yığınlar üzerinde etkili olma, hitabet sanatı önem kazanmıştır. Zenginlik ve şöhret yolu açan hitabeti, demagojiyi (demos - halk, agogos - sürükleyici) öğrenmök isteyen yöneticilere zenginlere güzel konuşma dersleri veren, nutuk yazmayı öğreten yeni okullar açılmıştır.

Bu arada tarih eserleri yazımı da ilerlemiştir. Herodot ve Tükidides gibi tarihçiler çeşitli tarih kitaplarını kaleme almışlardır. Uzun yıllar okullarda okutulan bu kitaplar idealist tarih anlayışını temellendiren ve öğrencilerin gerçekleri görmelerini engelleyen kitaplar olmuştur. Sözelimi Herodot çeşitli uydurma masallarla Atinalıların hoşuna gidecek olayları sıralamış, tanrısal bir düzenin övgüsünü yapmış, döneminin ilerici görüşlerinden, ilkçağ materyalistlerinden eserlerinde hiç söz etmemiştir. Tükidides ise tüm eleştirel görüntüsüne rağmen tarihi olayları hep tanrısal güçlerle açıklamış, savaşları tanrıların çıkardığını yazmıştır.

Öte yandan 14 - 17 bin kişi alabilecek büyüklükte tiyatrolar kurulmuş, tiyatro ve koro oyuncularını yetiştiren, çeşitli sanat kollarını öğreten okullar oluşturulmuştur. Asil, Sofokles, Öripides gibi yazarların oyunları oynanmış, ama tüm eleştirel yanlarına rağmen bu oyunlar emekçi kitlelerin beyinlerinin yıkanmasında önemli birer araç olmuşlardır. Bu oyunlarla kitleler tanrıya ve devletin ezeli ve ebedi yasalarına saygılı olmaya, bardağı taşır-mamaya düzeni değiştirmeye kalkmamaya çağırılmışlardır.

Köleci toplumun gerici ideolojisi, üç ünlü düşünür; Sokrates, Plato ve Aristoteles ile doruğa ulaşmıştır. «Bir şey biliyorsam, o da hiç bir şey bilmediğimdir,» diyerek kesin bir şüphesizliği savunan Sokrates (İÖ 469 - 399 soru sorma, laf cambazlığı, şaşırtma ile öğretmen yöntemini geliştirmiştir. Atina'da gericilerle işbirliği yapan ve kölelere çizmeden yukarı çıkmamalarını öğütleyen Sokrates eğitim anlayışını «kendini bil» sözü üzerine temellendirmiş ve Batı'nın yüceltmesine rağmen düzeni eleştiren değil, düzeni savunan bilgilerin yaygınlaştırılmasına çalışmış, gençleri bu yolda eğitmiştir.

Bilimlerin gelişimini yıllarca etkileyebilecek olan nesnel idealizmin kurucusu sayılan soylu Plato (Eflatun, İÖ 428/427-347) ise eğitim alanında ünlü idealar teorisini öne sürerek felsefenin temel sorununa idealistçe cevap vermiştir. Plato'ya göre gerçek bilgi sonradan ulaşılan bilgi değil, doğuştan gelen bilgiydi. Evrendeki tüm varlıkların temeli idealardı. Varlıklar, nesnel bu ideaların kopyaları, gölgeleri idi. Dünya bu gölgeler âlemiydi.

Bilginin kaynağı, ruhun dünyaya gelmezden ewel «gerçek» dünya sanılan idealar dünyasında gördüğü «gerçek» şeylerin bu dünyada'ki gölgelerini hatırlamasıydı.

Plato yazdığı çeşitli kitaplarla köleci toplumu savunmuş, toplumları, eğitilmiş filozof kralların yönetmesini istemiş ve eğitim konusundaki düşüncelerini Devlet adlı yapıtında sergilemiştir. Plato gerçek eğitim anlayışını şöyle özetlemiştir: «Topluma asil yalanı söyleyerek onları oyalayınız ve avundurunuz aya'ktakimini.»

Antik Çağa damgasını vuran Demokritos'un materyalist çizgisi ile kendi idealist çizgisi arasındaki mücadeleyi Plato, Demokritos'un tüm eserlerini yaktırarak kazanacağını sanmıştır.

Plato İÖ 387 yılında efsanevi kahraman Akademeüs'un koruluğunda kurulan okulda kendi felsefi görüşlerini yansıtan Akademi'yi oluşturmuştur. Akademi Atina'da bir yüksek okul gibi görev yapmış ve zenginlerin sağladığı maddi yardımlarla yaşamıştır. Özellikle müzik, matematik, astronomi ve felsefeye ağırlık veren Akademi, önemli bir idealist felsefe okulu olarak İÖ 525'e kadar yaşamış ve Batı öğretim sistemlerinin oluşmasını etkilemiştir. Plato, Akademi'de seçkin zengin çocuklarına ders vermiştir. Akademi'de hiç bir şekilde doğa araştırması yapılmamış ve sayılar mistisizmi içinde günlük hayattan pratikten kopuk bir öğretim gerçekleştirilmiştir.

Eski Yunanistan'ın en ünlü düşünürü Aristoteles (İÖ 384-322) ise Batı öğretim sistemini 2000 yıla yakın etkisi altında tutmuştur. Makedonya Kralının özel doktorunun oğlu, İskender'in hocası olan ve onun tarafından paraca desteklenen Aristoteles, kendinden önce hemen hemen her konuda yazılmış olan bilgileri toplayıp gerçek bir ansiklopedici olarak görev yapmıştır. İdealizm ile materyalizm arasında bocalayan Aristoteles, bilgilerimizin kaynağı konusunda ilk yeri akla vererek gerçekte idealizmi seçmiştir. Aristoteles, felsefe, mantık, gramer, politi'ka, retorik, jeoloji, botanik, anatomi, psikoloji, fizik, meteoroloji, ekonomi... konularında Ortaçağ okullarında okutulacak temel eserleri oluşturmuştur.

«İlk öğretmen» olarak nitelendirilen Aristoteles eğitim ve kafa çalışmalarının ancak el işi yapmayan, boş zamanı olan zenginlerce gerçekleştirilebileceğini, teorik - pratik ayrımını, teorik ve entelektüel eğitimi savunmuştur. Aristoteles'in pratikten kopuk eğitim anlayışı Batı'yı uzun yıllar etkilemiştir ve 'bugün Türkiye'de bile hâlâ geçerlidir.

Aristoteles görüşlerini Atina'daki Apollo Tapınağı ve İÖ V. yüzyılda kurulan cimnazyumun yakınındaki kutsal bahçede İÖ 335'de kurulan Lise'de gezinerek öğrencilerine anlatmıştır. Bu okulda çeşitli araştırmalar yapılmış, çeşitli konulara ilişkin bilgi toplanmış, gruplar halinde çalışılarak Aristoteles'e atfedilen eserler meydana getirilmiş, ansiklopedik kitaplar oluşturulmuştur. Ama bu okuldaki çalışmalar da genel olarak pratikten kopuk, teorik düzeyde gerçekleştirilmiştir. Lise sekiz yüzyıl yaşamış ve köleci sistemin çöküşü ile bu okulun görevi sona ermiştir. Aristoteles'ten sonra Lise'yi yönetenlerden özellikle Theöfratus ve Strato döneminde Lise'de pratiğe biraz daha yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Büyük İskender'in krizdeki Yunan ekonomisine Asya yolunu açarak başlattığı, insanların ve kültürlerin geniş bir coğrafi bölgede birbirine karıştığı Helenistik dönemde öğretim kurumları yavaş yavaş devletin denetimine girmiştir. Fetihlerle geniş bir ticaret alanının açıldığı, finansman, bankacılık, sigortacılık, reklâmcılık, uluslararası para ekonomisinin ve gelişen üretim ve savaş tekniklerinin doğrultusunda Helenistik dönemde bilimsel çalışmalar da hızla ilerlemiştir. Atina toplumuna oranla pratiğe daha fazla yönelik olunan bu dönemde Atina, İskenderiye, Bergama, Antakya, Tarsus, Rodos, Efes, İzmir, Halikarnas, Beyrut gibi kentlerde müzeler, kütüphaneler kurulmuş, yükseköğretim yaygınlaştırılmıştır. Bu kurumlarda maaşlı bilginlerce bilimsel çalışmalar yapılmış, yeni kitaplar yazılmış, öğretim sorunu daha ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Müzik ve jimnastik okullar önemlerini yitirmiş, temel, orta ve yükseköğretim düzeyleri belirginleşmeye başlamıştır.

Şehirler ve kızlar için de ilkokular açılmış, resimlendirilmiş oku kitapları basılmıştır. Yükseköğretim düzeyinde eğitim artık iki bölüme ayrılmıştır : üçlü-dal (trivium) : gramer, retorik, diyalektik (veya mantık) ve dördüldal (quadrivium) : aritmetik, geometri, astronomi, müzik.

Köleci Roma İmparatorluğunda eğitimi bir yandan patrisyenlerle plebenler, öte yandan köleler ile köle sahipleri arasındaki sınıfsal mücadelenin niteliği belirlemiştir. Bu dönemde Helenistik dönemin öğretim kurumları biraz biçim değiştirerek sürmüş ve bu okullarla Atina kültürü Ortaçağa devredilmiştir. Özel ve resmi bu okullarda Yunanca ve Latince birlikte öğretilmiş, genellikle iyi vatandaş, iyi devlet memuru olma özelliklerine ağırlık verilmiş ve okullarda, siyasi tarih ve edebiyat dersleri egemen olmuştur.

Roma İmparatorluğunda zapt etme, sömürü, baskı ile yönetim sorunlarının, özel mülkiyetin evrimi doğrultusunda ve sınıf mücadelesinin çe-

tinliği içinde tarih ve siyasi bilimler geliştirilmiş, sömürü ve özel mülkiyeti açık bir biçimde garanti altına alan Roma Hukuku oluşturulmuştur. İnsanların bilinçlenmesinin etkileyen yasalar artık tam anlamıyla sistematize edilmiştir.

Köleci Roma döneminde kitlelere yine iktidarın tanrısal kökeni anlatılmış, imparatorlar uluslaştırılmış, kitleler cennet vaadleriyle, yıldız falcılarıyla avutulmuş, at, araba yarışlarıyla, sirklerle, spor oyunlarıyla, gladyatör dövüşleriyle stadyumlara doldurup bugün futbolla oyalandıkları gibi uyutulmuşlardır.

Bütün ideolojik 'bas'kılara rağmen halk kitleleri kendi öz ideolojilerini biçimlendirmeye çabalamışlardır. Günlük mücadele içinde idealizm - materyalizm zıtlığı dile getirilmiş, sık sık olagelen köle isyanları kitleleri eğiten önemli olaylar olmuştur.

Geniş çapta emek sömürsüyle göz kamaştırıcı bir zenginlik yaratılan Eski Yunan, Helenistik ve Roma köleci toplumlarında, artı - üründen pay olarak yaşayan ve zamanlarını entelektüel uğraşlarla geçiren «bilgeler, zanaatla uğraşmayı aşağılık, adi bir iş saymışlar ve felsefi, bilimsel teorik çalışmalar, eğitim faaliyetleri ve kurumları, okullar; pratikten, maddi üretim sürecinden kopmuştur. Oluşturulan soyut düşünceler pratikte doğrulanmamış, ebedi doğrular olarak kabul edilmiş ve bu düşünce, yanlışlar öğretim kurumlarını uzun yıllar etkilemiştir.

FEODAL TOPLUMLARDA EĞİTİM

Köleci sosyo - ekonomik kuruluş kendini yok edecek çelişmeleri de içinde taşımıştır. Köleci üretim ilişkileri üretim güçlerinin gelişmesini engellemiş, köleci toplumun bağrında bu toplumun çelişkilerinin çözümü doğrultusunda feodal üretim biçimi ortaya çıkmıştır. Köleci toplumların feodal toplumlara dönüşmesi Avrupa'nın tüm ülkelerinde eşit düzeyde ve eş zamanlı olmamış, bazı ülkeler feodalizme, çözülen ilkel komünal toplumlardan ulaşırken, Doğu toplumları Avrupa feodalizminden farklı özelliklere sahip olmuşlardır.

Feodalizmde iki temel sınıf var olmuştur : en önemli üretim aracı olan toprağın mülkiyetine sahip bulunan feodal beyler ve doğrudan üretici olan ve feodal beyler tarafından sömürülen toprak köleleri (serfler, köylüler). Ayrıca kentlerde kendi üretim araçlarına sahip tüccarlar, zanaatkarlar, bağımsız emekçiler de yer almış, ancak bunun da feodal beylerin siyasi egemenliğine tabi olmuştur.

Feodal mülkiyet feodal beyin yalnız toprak üzerindeki mülkiyetini değil, o topraklarda yaşayan insanlar üzerindeki egemenliğini de kapsamıştır. Bu nedenle köleye göre yarı özgür olan toprak köleleri feodal beylere bağımlılık ilişkileri içinde ayrılmaz bir biçimde bağlanmışlardır. Sömürünün farklı biçimlere girdiği feodal toplumlarda sömürülen sertlerin beylere olan kişisel, hukuki ve idari bağımlılığı onların eğitimlerini biçimlendirmiştir. Beylere ek bir sömürü sağlayan kişisel bağımlılık ilişkileri, kulluk kölelik ilişkileri serflerin gerçekleri görmelerini engeleyen, onları ters yönde şartlandıran en önemli eğitim araçları olmuştur. Sertler dünyayı bu bağımlılık ilişkileri içinde görmüşler ve ona göre davranmışlardır. Elbette zaman içinde feodal üretim biçiminin çözülmesi ile birlikte köylüler sınıf mücadelesi içinde bu bağımlılık ilişkilerinin getirdiği yanlış bilinçlenmeyi aşmışlardır.

Feodal toplumda kentlerdeki zanaatkarlar ise malların üretiminin tekeline garanti altına alan, fiyatları saptayan loncalarda örgütlenmişlerdir. Loncalarda çırak, kalfa ve usta sıralamasıyla üçlü bir hiyerarşi var olmuştur. Mesleki bilgiler bu hiyerarşi içinde öğrenilmiş ve öğretilmiştir. Ortaçağın en önemli okulları olan loncalarda ustalar çıraklara meslek öğretmişler, buna karşılık çıraklar da yıllarca ücret almadan ustalar için çalışmıştır. Çırak ve kalfaların ustalar tarafından sömürüldüğü loncalar, daha sonra toplumsal gelişmenin doğrultusunda ortadan kalkmışlardır.

Feodal toplumlar döneminde Doğu'da olsun, Avrupa'da olsun eğitime dinsel görüşler ve dini kurumlar egemen olmuştur. Yunan Ortodoksluğunun, Roma Katolikliğinin ve Müslümanlığın doğa ve toplum olayları hakkındaki önyargılarından oluşan dogmaları okullara, eğitim kurumlarına damgalarını vurmuştur. Şiir, müzik, plastik sanatlar, edebiyat... din adamlarının tekeline girmiştir.

Roma İmparatorluğunun doğusunda kölelerin, ezilenlerin dini olarak doğan Hıristiyanlık, eşitçi, halkçı nitelikleriyle kısa zamanda yaygınlaşmış ve bu nedenle egemen sınıfların baskısına hedef olmuştur. Ama insanların yoksulluğunu ve ezilmesini takdir-i ilahi olarak gören kitleleri yeryüzünde çekilen acılara karşı cennet hayalleriyle yaşatan halkı yumuşak başlı olmaya, boyun eğmeye çağıran, «bir yanağına tokat vurana, sen öbür yanağını uzat» diyen ve en önemlisi sınıf temellerine dokunmayan Hıristiyanlığı egemen sınıflar kabul etmekte gecikmemişlerdir. Böylece Hıristiyanlık resmi din olmuş, kiliselerin, manastırların sayısı artmış, Hıristiyanlık gelenekleri yaygınlaşmıştır. Feodalizm ile birlikte kilise büyük toprakları ele geçirmiş, feodalizmin en güçlü kurumlarından biri olmuştur. Manastır ve kiliseler etrafından çok sayıda okul kurulmuştur.

Kilisenin kendisine ve Hıristiyanlığa karşı yapılan saldırılarla savaştığı ve Plato'nun yeni yorumlarıyla (yeni - platoculuk) silahlandığı dönemin felsefi akımına «patristik» adı verilmiştir. Bu dönemin en ünlü düşünürü Saint Augustine (354-430) olmuştur. Kilise geleneklerini ve öğretimi yıllarca etkisi altında tutan Aziz Augustine bilgi sürecini inanca bağlamış ve «inanç olmayan yerde bilgi olmaz» görüşüyle tüm öğretim sürecini kutsal kitabın ezberlenmesine indirgemıştır.

Avrupa feodal toplumlarına 800 -1400 yılları arasında egemen olan esas felsefe akımı ise «skolastik» olmuştur. Skolastik, kilisenin dogmalarına rasyonel dayanak arama, doğrulukları tartışmasız kabul edilen tanrı buyruklarını bir kere daha doğrulama, iman ile bilgiyi uzlaştırma çabalarından doğmuştur.

Skolastik akımı ile birlikte doğa, insan, toplum, devlet ve bilgi teorisine ilişkin yeni doğmalar geliştirilmiştir. Skolastiğin en önemli filozofu olan Paris Üniversitesi hocalarından Saint Thömas Aquinas (225 -1274) Plato'yu ikinci plana düşürerek Aristoteles'e sahip çıkmış ve Aristotelesçi görüşlerle akıl - inanç, felsefe - din uyumunu sağlamaya çabalamış, feodalizmin siyasi hiyerarşisini, papa ve kral ilişkilerini sistemleştirmeye çalışmıştır. Aquinalı Thomas'ın görüşleri kilise okullarını ve dolayısıyla bazı üniversiteleri yıllarca etkisi altında tutmuştur.

Kilise - imparatorlar ve kilise ve soylular ile köylülerin mücadelesinin çetinleştiği bir dönemde gelişen skolostik de kendi içinde ortaçağ gerçekçiliği, nominalizm, kavramcılık gibi akımlar doğurmuş, bu akımlar yıllarca üniversitelerde tartışılmıştır.

XII. Yüzyılda Aristoteles'in eserlerinin Avrupa dillerine çevrilmesiyle ve değişen yeni koşullarla birlikte kilise, Aristoteles fiziğini, dünya merkezli evren sistemini kabullenip tüm diğer bilgileri afaroz etmiştir. Bilginin, tanrıya inanma, bilimsel araştırma yapmanın ise Aristoteles'i öğrenmek olduğu kabul edilmiştir. Genel dogmalara karşı en ufak bir kuşku ve tartışmaya yer bırakılmamıştır. Papazlar Avrupa'da kurulan okullarda bu görüşleri egemeri kılmışlardır. Ortaçağın ünlü düşünürlerinden Tertuianus «anlamadığım için inanıyorum» derken, Anselmus «inanmak için düşünmüyoruz, tersine düşünmek için inanıyoruz» tezini öne sürmüştür.

Ortaçağ boyunca yalnız Roger Bacon (1214 -1292) pratiğe ilişkin, eleştirici bir yol işlemiştir. Gelişen şehir zanaatkârlarının ideologu sayılabilecek olan Bacon, insan bilgisinin deneye, pratiğe dayanmasını savu-

arak gerçek anlamda ilk bilimsel yaklaşımın parıltılarını göstermiştir. Bacon'un bu görüşleri datia sonra bazı okullarda etkili olmuştur.

Avrupa Ortaçağda eğitim açısından «karanlık çağlar» diye nitelen-
dirilen günlerini yaşarken, sosyo - ekonomik kuruluşlarının evriminde
farklı özellikler gösteren Doğu toplumları, özellikle İslâm ülkeleri parlak
bir dönem yaşamışlardır. Ortaçağ'da Semerkant, Bağdat, Şam, Kahire,
Kordova'da ilk rasathaneler kurulmuş, bu kentlerde ve ayrıca Medine,
Kudüs, İskenderiye'de büyük medreseler, kütüphaneler oluşturulmuştur. Bu
kuruluşlarda köleci çağa ait tüm eserler korunmuş, sözlükler hazırlanmış,
yeni kitaplar yazılmış, geriye ansiklopedik eserler bırakılmıştır. Saraylar-
da, rasathanelerde, kütüphanelerde, araştırma kurumlarında, vakıflarda, has-
tanelerde toplanan çok sayıda bilgin, teorik ve pratik çalışmalarıyla
önemli kuruluşlara ulaşmış ve yine bu kurumlarda bu bilgilerin genç nesil-
lere aktarılmasını sağlamışlardır.

Ortaçağ boyunca İslâm ülkelerinde maddi ihtiyaçların doğrultusunda
astronomi, matematik, kimya, tıp, coğrafya, fizik bilimleri gelişmiş, çeşitli
zanaat kollarında yeni pratikler elde edilmiş ve günlük pratik içinde bun-
lar genç üreticilere, çırak ve kalfalara öğretilmiştir.

İslâmlığın yükselişi ile birlikte İslâm ülkelerinde düşünsel çalışmalar
kelâm, fıkıh, tefsir, hadis, tasavvuf gibi çeşitli alanlara bölünmüştür. Bu
alanlarda sorunları ele alma ve çalışma yöntemleri çeşitli mezheplerin
ortaya çıkmasına neden olmuş, mezhep farklılıkları eğitime de yansımış-
tır

Bazı İslâm filozofları So'krates'ten önceki İyonya ve Yunanistan filo-
zoflarından esinlenerek doğa felsefesi akımlarını oluştururken (mutezile,
dehriyun, tabiiyun, vücüdiyun) Plato ve Aristoteles'in etkisi altında kalan-
lar ise işraki, meşşai, eşari felsefeleri gibi akımlar geliştirmişler ve çeşit-
li eğitim kurumlarında, bu felsefe akımları arasında mücadele olmuştur.

İslâm ülkelerinde eğitime dinsel görüş ve kurallar egemen olmuş,
eğitimsel görüşler, kurum ve örgütler dinsel kurallar ve cami etrafında
kurumlaştırılmıştır. Halifeler ve Emeviler döneminde şekillenmeye baş-
layan İslâmi eğitimsel görüş ve kurumlar, Abbasiler döneminde biraz da-
ha gelişmiş, Büyük Selçuklular döneminde tam olarak biçimlenmiştir. Bi-
rer eğitim kurumu olan sübyan okulları, vakıflar, kütüphaneler, tekke ve
zaviyeler, hepsinden önemlisi medreseler en üst düzeydeki kurumlaşma-
larına Osmanlı İmparatorluğunda ulaşmışlardır. Osmanlı eğitimi ayrıca ele
alınarak uzun uzun incelenmek zorundadır.

Öte yandan İslâm dini ile şekillenen toplumsal görüşler etrafında halk kitlelerinin egemen sınıf ve tabakaların ideolojisine karşı protesto-sunu dile getiren, sistemin reddettiği batım akımlar oluşmuştur.

Kendi içlerinde çeşitli kollara ayrılan İsmailik, Mubarekilik, Raven-dilik, Barkailik, Karmafilik, Noktavilik, Haydarilik, Kalenderilik, Mevlevilik, Bektaşilik... gibi akımlar kitlelerin eğitiminde son derece etkili olmuş-tur. Simavna Kadsroğlu Şeyh Bedrettin'in görüşleri ve eylemi bu döne-min kitlelerde etki bira'kan en önemli eğitim olayını oluşturmuştur.

İslâm ülkelerinde dinsel kurallar, ibadete ilişkin gelenekler, «helâl haram», «sevap-günah», «cennet-cehennem» görüşleri, yayılmacı gaza siyasetine ilişkin görüşler, «kâfir» lere karşı verilen savaşların öyküleri, çeşitli destanlar, menkıbeler, üretim örgütlerindeki gelenekler, Binbir Ge-ce Masalları gibi edebi eserler de kitlelerin görüşlerini ve davranışlarını etkilemiş, eğitimlerine katkıda bulunmuştur.

Feodalizmin başlangıcında cahilliğin egemen olduğu, kralların oku-ma - yazma bilmemekle övündüğü Avrupa'da, ilkin Fransa Kralı Charlamagne zamanında öğretime önem verilmiş, yeni okullar, kütüphaneler açılmıştır. XI. Yüzyılda manastır okullarının yerini yavaş yavaş katedral okulları alma-ya başlamıştır.

Ortaçağ Avrupa'sında genel olarak altı tür okul görülmüştür. Parasız öğretim sağlayan, öğretmen lisansı veren kilise okulları, kasaba yöneti-cilerince örgütlenen kasaba okulları, özel kişilerce kâr amacı güdülmeden kurulan özel okullar, lonca okulları, çırak okulları, asillerin, şövalyelerin eğitimine katkıda bulunan' saray okulları.

XI. Yüzyıldan sonra Avrupa'da üniversiteler ortaya çıkmaya başla-mıştır. Önceleri öğretmenlere diploma veren lonca örgütlenmesi olarak kurulan ya cta kilise okullarının evrimleriyle ortaya çıkan üniversiteler za-manla gelişmişler ve burjuvazinin siyasi iktidarı ele geçirmesi ile birlikte kapitalistlerin çıkarlarına hizmet etmişlerdir.

İlk üniversiteler Salerno, Paris, Bologna, Padua, Cambridge, Oxford, Napoli, Montpellier, Toulouse, Salamanca, Seville, Lizbon, Prag, Krakov, Viyana, Heidelberg, Leipzig, Roma, Kola... gibi kentlerde kurulmuştur.

Bu ilk üniversitelerde öğretim genellikle konferans ve tartışma yön-temleriyle gerçekleştirilmiştir... 4-5 yıl gramer, teorik ve mantık (trivium üçlü dal) okuyan bir öğrenci bakalorya derecesi ile mezun edilmiş, daha

sonra 3-4, yıl aritmetik, geometri, astronomi ve müzik (quadvirium - dörtlülü dal) okuyunca öğrenciyeye master diploması verilmiştir.

Ortaçağ Avrupa'sırıda ayrıca çeşitli kilise gelenekleri, kitleler için bir kurtuluş umudu olarak gösterilen Haçlı Seferleri ve onun getirdiği öyküler, destanlar, çeşitli kahramanlık hikâyeleri, şövalye gelenekleri, dini ilahiler, şarkılar da kitlelerin eğitiminde etkili olmuştur.

Feodalizmin yıkılış dönemindeki halk isyanları, köylü hareketleri, yürürlükteki düzeni onaylayan katolik kilisesine karşı girişilen mücadele, kitlelerin yeni bilgilerle donatılmasını, günlük siyasi mücadee içinde gerçekleri öğrenmesini, tanrıtanımaz görüşlerin yaygınlaşmasını getirmiştir.

BURJUVAZİNİN YÜKSELİŞİ DÖNEMİNDE EĞİTİM

Feodal toplumda XV. ve XVI. yüzyıllarda üretim güçlerinde büyük gelişmeler olmuştur. Maden işleme ve enerji elde etmede yeni teknikler geliştirilmiş, emeğin verimliliğini artıran yeni üretim araçları gerçekleştirilmiştir. Tarımda ekim alanları büyümüş, yeni üretim araçlarıyla yapılan tarımsal üretim artmıştır. Tekniğin ilerlemesiyle işbölümü gelişmiş, mal üretimi ve ticaret yaygınlaşmıştır. Mal üretiminin artması pazarları genişletmiş, para bollaşmış, ticaret ile birlikte şehirler de büyümüş canlanmış, yeni yeni şehirleri ortaya çıkmıştır.

Denizciliğin ihtiyaçları saat ve kronometreleri, dürbünleri, haritacılığı, gemi tekniğin geliştirmiş, pusula bulunmuştur. Pusula ve harita yeni kıtaların keşfinde en önemli iki buluş olmuştur. Öte yandan şehirlerin büyümesi yeni tekniklere yol açmış, pompalarda, değirmenlerde, ulaşım araçlarında ilerlemeler olmuştur. Yakıtta odundan kömüre, hammaddede tahtadan demire, enerjide beygircücünden buhara geçilmeye başlanmıştır. Hammaddelerin gelişimi teknolojiyi etkilemiş, yeni teknikler, yeni hammaddelerin bulunmasına yol açmıştır.

Feodal üretim biçiminin bağrında, sermayenin ilkel birikim süreeinde çalışmanın nesnel koşullarından, topraktan kopan köylüler ve şehirlerde serbest hale gelen zanaatkarlar, işgüçlerini serbestçe satabilen «özgür işçi» durumuna gelirken, şehirlerde yeni bir sınıf, kapitalist sınıf (burjuvazi) yükselmiştir. Gelişen yeni üretim güçlerinin, gelişimlerini köstekleyen feodal üretim ilişkilerini yıkmaya bir zorunluluk olmuştur.

Ve burjuvazi ekonomik yönden güçlendikten sonra burjuva devrimiyle feodal yapıyı yıkmış, siyasi iktidarı ele geçirmiştir. Burjuvazi kendi düze-

nini korurken gelişimi engelleyen tüm engellere karşı, feodal üretim ilişkilerine, feodal üstyapı, kiliseye ve kilisenin egemenliğindeki öğretim kurumlarına karşı mücadele etmiştir.

Burjuvazi yükselme döneminde eleştirci, devrimci olmuştur. Eskiye ait ne varsa yakıp yıkmış, yeni ekonomik ilişkilerce belirlenen kendi görüşlerini ortaya koymuştur. Üretim güçlerinin gelişmesinin nesnel eski geleneklereKÖnyargılara, kutsal inançlara karşı amansız bir savaş açılmıştır. Yükselen burjuvazinin düşüncelerini sistemli bir şekilde ortaya attığı, kendi üstyapısını hazırladığı en önemli olay rönesans olmuştur.

Avrupa'da ticaretin ilk olarak yaygınlaştığı italyan şehirlerinde XIV. ve XV. yüzyıllarda başlayan rönesans hareketi, yükselen yeni bir sınıfın öncülerinin kiliseye, feodal ilişkilere karşı verdikleri mücadelenin bir parçası olmuştur. Dinî engellerden kurtulma, doğayı deneylere dayanarak inceleme ve doğaya egemen olma, Hıristiyan ahlâkına darbe vurma, bu dönemin önemli çıkışları olmuştur.

Tüccar prenslerin, bankerlerin, bilgin, filozof, ressam ve şairleri paraca desteklediği, akademiler, okullar açtığı eğitime para yatırdığı rönesans döneminde genel olarak üç akım belirlemiştir : yükselmekte olan burjuvaziyi tatmin etmeyen ve gelişmesini frenleyen kilise dogmalarına, önyargılara, skolastiğe karşı geliştirilen ve bilimlerin gelişme yolunun önyargılardan temizlenmesinde etkili olan şüphecilik, yeni maddi ihtiyaçların doğrultusunda doğanın araştırılmasını, tanrı - doğa ilişkilerinin gözden geçirilmesini isteyen doğa felsefesi; bireyci yükselişi yaşamış olan burjuvaların dünya görüşü olan bireycilik ile iç içe gelişen, bireyin özgürlüğünü, bütünsel gelişimini öne süren hümanizm.

Bu ça'balarda eski bilgilerin yeni koşullarda gözden geçirilmesini, doğanın materyalist bir yaklaşımla ele alınmasını sağlamış ve yeni kurulan okullarda dinsel dogmalardan uzakta laik bir öğretimin temelleri atılmıştır.

Petrarca, Dante, Boccaccio, Erasmus, Rablais, Montaigne, Shakespeare, Mactiavelli, Francis Bacon, Leonardo da Vinci, Niccalaus Kopernick, Barnardino Telesio, Giardano Bruno, Tyohö Bratie, Galileo Galilei, John Kepler, Willam Harvey... yükselmekte olan kapitalizmin maddi koşullarının doğrultusunda kilisenin baskısına rağmen çeşitli bilim ve sanat dalarında önemli sonuçlara ulaşmış ve bu kişilerin görüşleri, buluşları okullarda Hıristiyanlık dogmalarının yerini almaya başlamıştır.

XVI. Yüzyılın ilk yarısındaki anti - katolik ve anti-feodal özlü reformasyon hareketi de eğitimsel görüş ve kurumların gelişimini etkilemiştir. Yükselen burjuvazi geniş topraklara sahip olan Katolik kilisesine karşı savaş açmış ve Hıristiyanlığı yeni ekonomik ilişkilere uydurmaya çalışmıştır. Kilisenin, 'halk yığınlarının uyultulmasındaki işlevini iyi bilen burjuvazi, kiliseyi batırmak yerine onu daha modern dogmalarla kurtarmış, böylece Katolik kilisesi ıslah edilmiş, burjuva sınıfının çıkarlarını daha iyi yansıtan, burjuva ahlâk anlayışına dayalı Protestanlık ortaya çıkmıştır.

Feodalizmin çöktüğü, kapitalizmin yükseldiği dönemde eğitimsel görüş, kurum ve örgütlerin gelişimi bilimlerin gelişimi ile iç içe gerçekleşmiş ve zaman içinde eğitime ilişkin bilimler gerçek anlamda biçimlenmiştir.

Bilimlerin gelişimi şu üç toplumsal koşula bağlı olarak gerçekleşmiştir : 1) Bilimsel yasaların keşfinde, toplumun ya da bazı sınıf ve tabakaların çıkarlarının bulunması, 2) Bilimsel araştırmaların yürütülmesi ve yayılması için gerekli maddi araçların varlığı, 3) Bilimsel araştırmaların peşin yargılar'dan, geleneklerden zihinsel alışkanlıklardan kurtulması, arınması.

Avrupa'da kapitalist toplumun ortaya çıkması ve burjuvazinin yükselişi il3 birlikte yukardaki üç toplumsal koşul ilk kez köklü bir 'biçimde bir arada gerçekleşmiş ve bilimler süreç içinde din, felsefe ve sanattan bağımsızlaşarak gerçek niteliklerine kavuşmuşlardır.

Yükselen burjuvazi ticarete, denizcilikte, tarımda, sanayide yeni yöntemlerle, çok kâr getirecek makinelere, buluşlara ihtiyaç duymuştur. Bu teknolojik ihtiyaçlar buluşların dürtüsü olmuştur. Burjuvazi kâr getirecek her türlü araştırmaya büyük paralar yatırmıştır. Burjuvazinin çıkarları doğrultusunda astronomi, matematik, mekaniğe ilaveten fizik ve kimya bilimleri, daha sonra da biyoloji gelişmiştir.

Burjuvazinin çıkarları doğrultusunda bilim adamları toplulukları oluşturulmuş, yeni üniversiteler, kolejler, bilimsel araştırma merkezleri, klinikler, laboratuvarlar kurulmuş, araştırma, araçları ve çalışmaları geliştirilmiştir. Bu kurumlar sürekli olarak burjuvaziden sipariş almışlardır. Kâğıt yapımının geliştirilmesi, matbaanın kullanılması ile birlikte çok sayıda ucuz kitap ve broşür basılması, eğitim ve bilimsel araştırma alanında yeni bir çığır açmıştır.

Burjuvazinin yükselmesi ve bilimlerin gelişmesi ile birlikte eğitim de yapısal değişimlere uğramıştır. Yeni üretim güçlerinin ve yeni üretim iliş-

kilerinin gelişimi doğrultusunda oluşan yeni üstyapıya uygun eğitim görüşleri, kurumları ve örgütleri ortaya çıkmıştır.

Maddi ihtiyaçları doğrultusunda bilimlerin gelişimini destekleyen burjuvazi aynı zamanda laik bir halk eğitimini de desteklemiştir. Eğitim yoluyla istedikleri toplumu kurmayı amaçlayan ve yetenekli zanaatkarlarla, okur yazar işçilere ihtiyaç duyan kapitalist sınıf halk okullarının açılmasını teşvik etmiştir.

Yükselen burjuvazinin eğitime, özellikle okullara ilişkin görüşlerini Juan Luis Vives (1492-1540), Jotiann Amas Comeni'us (1592-1670), John Locke (1632-1704), David Hume (1711-1776), Jean Jacques Rousseau (1702-1778), David Hartley (1705-1757), Jöhann Heinrich Peztalozzi (1746-1827), gibi öğrenmede duylara önem veren kişiler sistematize etmiştir.

Yükselişi döneminde feodalizme karşı saldırıya geçen ve devrimci olan ve bu niteliği eğitimsel görüşlere ve eğitim kurumlarına yansıyan burjuvazi, siyasal iktidarının sağlamlaşması ve işçi sınıfının kendisine karşı örgütlü mücadeleye başlaması ile birlikte savunmaya geçmiş ve gerici bir sınıf olmuştur. Burjuvazinin ilerici niteliğini kaybetmesiyle birlikte kapitalist ülkelerde eğitim gerçeklerin öğretilmesi aracı değil, beyin yıkama aracı haline gelmiştir.

SONUÇ

İlkel komünal toplumda doğaya karşı verilen mücadelede en önemli araç olan eğitim, sınıflı toplumlarda egemen sınıfların elinde sömürü ve baskının sürdürülmesi yolunda bir araç olarak kullanılmıştır.

Egemen sınıflar beşikten mezara kadar yalanları ile, sömürü ve baskı düzenlerini gizliyen, sömürü ve baskıyı meşrulaştıran, propagandaları ile emekçileri oyalamaya, avutmaya çalışmışlar, dünya malını değersiz ama mülkiyeti kutsal gören, sömürü ve baskıyı doğal sayan, akıyla değil iman duygularıyla hareket eden, başkaldırmayan insanlar yaratmak istemişlerdir.

Sınıflı toplumlarda egemen sınıflar yazı - sözlü - resimli - müzikli tüm eğitim araçlarıyla kitlelerin düşüncelerini, duygularını, davranışlarını etkilemek, onlarda kendi çıkarları doğrultusunda görüşler, değer yargıları yaratmak, kendi felsefi, politik, ahlâki, dinsel, sanatsal... görüşlerini emekçilere egemen kılmak istemişler ve eğitimsel görüş, kurum ve örgütleri bu amaç doğrultusunda biçimlendirmişlerdir.

Arkadaşlarım Devrimci Eğitim Şûrasından sonra 10 yıl geçti. Demokratik Eğitim Kurultayı toplanıyor, örgütünüz tarafından. Aradan geçen 10 yıl süresince eğitim alanında da oldukça mesafe aldığımızı, yapılan tartışmalarda görmüş bulunuyoruz. Öyle birşey ki, tartışmaların bir kısmını anlamakta oldukça güçlük çektim. Bana verilen konu, «emperyalist, kapitalist ülkelerde eğitim.» Ben bu konuyu emperyalist ve kapitalist eğitim şeklinde anladım.

Anlamaya çalıştım, çünkü başka türlü anlamaya dilim ve kendim müsait değil. Şu şekilde; kapitalist olmayan bir emperyalist ülke düşünemediğimiz için, emperyalist ve kapitalist ülkelerde eğitimi bildiri ile ilişkili olarak anlatacağım. Zaten bunda da yöntemsel yorumumuz var, çok kısa olarak anlatacağım. Arkadaşlarım, sözterime basılarken, devrimci eğitim şûrasından 10 yıl geçti sözü ve 10 yıl içinde Demokratik Eğitim Kurultayı yapılırken şûra kelimesinin kurultaya çevrilmesini çok fazla önemsemiyorum. Ama Devrimci kelimesinin demokratik kelimesine çevrilmesinin ben de bıraktığı izlenimler üzerinde duracağım.

Yani aslına bakılacak olursa, devrimci kelimesinden demokrat kelimesine geçiş öyle çok ileri bir geçiş değil. Kelime manâsı üzerinde de duracak olursak, belki biraz gerileme olur, devrimciden demokratik kelimesine geçişte. Öyle demokrat kelimesi de tek başına alındığı zaman, hele Türkiye'de birçoklarının anladığı gibi çok itibarlı, onurlu bir kelime değildir. Bu anlamda, yani demokrat diyen adam, bizim halkımız öyle anlar. Her türlü fikre «eyvallah» diyen bilimsel bir kişi diye bir anlayış vardır.

Halbuki bugün, demokrat kelimesinin anlamlı olması ve devrimci şûraya göre bugünkü toplantımın' daha ileri bir aşama kaydedebilmesi için, demokrat kelimesini belli Heri bir düzerile, ileri bir sistemle bağdaşması, o süreçle birleşmesi lazımdır. Açıkça sosyalizmi içermödiği ölçüde demokrat kelimesini ve demokratik kelimesinin fazla bir anlamı olmadığı kanısındayım. Sunacağım kısa bildiri de bununla ilgili olacak, onun ioin bunun üzerinde duruyorum. Şimdi arkadaşlarım, öğretmen mücadelesi, bu kurultayı açan Genel Başkanımız, TÖB - DER Genel Başkanı öğretmen hareketinin çok yiğit, fedekârlık dolu, kararlı bir mücadeleyi sürdürdüğünü irdeledi, ben yürekten katılırim buna.

Öğretmen hareketi son 10-15 yıl içinde -daha gerisi yoktur bunun- öğretmen hareketinin sınıfsal bilince katılması 1960'dan sonra başlar, öğretmen hareketinin demokrat bir hareket niteliğine' kavuşması 1960 lardan sonra olur, ondan önceki daha başka bir niteliktedir. Gerçekten öğretmen hareketi yiğit, kararlı ve özverili bir hareket olmuştur. Ama etkinliği ne olmuştur? Etkinliği konusunda da aynı şeyleri söyleyebilir miyiz? Söyleyemeyiz. İki nedenden dolayı söyleyemeyiz. Bunlardan bir tanesi her demokrat hareketin bağlanacağı bir etken olması gerekir. Bizim öğretmen hareketimiz, kendi kitlesinin özellikleriyle birlikte, Türkiye'nin içinde bulunduğu aşamanın vereceği özelliklerle, daima bir etkenden yoksun kaldı.

Birtakım etkenlere bağlama çabalarımın da çok fazla geçerli olduğunu söyleyemeyiz. Fakat bunu çok fazla açmayacağım, asıl söylemek istediğim nokta şu: Demokrat öğretmen hareketi, özverisi, yiğitliği herşeyi ramından yoksundu. Hâlâ bir demokrat öğretmen programından yoksundur öğretmen hareketimiz. 1968'deki Devrimci Eğitim Şûrası çok önemli bir adım atmıştı Türkiye'de eğitim sorunlarının tartışılması açısından. Ancak o zaman öğretmen örgütüne egemen olan görüş açısı bütün ısrarlı mücadelemize rağmen Şûra'da, Şûra'nın görüşü haline gelememiştir.

Demokrat eğitim hareketimizde de bir elitist, cuntacı, kadrocu bir eğitim görüşü ortaya çıkmıştır. Bugün 1968'den 1978 yılına gelirken, biz hâlâ bir demokrat eğitim programını tartışmak durumundayız. Bu devrimci kadrosu elitist bir anlamda cuntacı eğitim programının bir yanı, o zamanki öğretmen örgütündeki dar siyasî görüş, bir yanı da bizim eğitimimizin yapısı.

Eğitimin kendisi elitist olduğu için, kendisi idealist olduğu için, kendisi kadrocu olduğu için, o örgütün eğitim anlayışına da bir elitist, cuntacı ve kadrocu bir eğitim anlayışı yansımıştır. Buradan doğrudan doğruya konuya geçiyoruz. Sadece bu-ülkede benim kesinlikle katılmadığım emperyalizm anlayışlarını reddetmek için değil, aynı zamanda bana verilen konuyu daha açık bir şekilde ortaya koymak için, emperyalist ve kapitalist ülkelerdeki eğitimi birbiriyle karşılaştırmak lâzım. Ancak o zaman emperyalist ülkelerdeki eğitimin niteliği, kapitalist ülkelerdeki eğitimin niteliği belli bir şekilde ortaya çıkar.

Şunu söylemek gerekir, bir kapitalist ülke aramamıza, başka bir ülke aramamıza lüzum yok, bir kapitalist ülke olan Türkiye'deki eğitimin nitelikler burda da var, biz bunu bütünüyle emperyalist ülkelerden alıyoruz,

tünüye emperyalist ülkelerden aldık, sadece biz değil, kendimize de özgü bir özellik bulmayayım, yani Türkiye şu anda cihanda tektir, diğerlerinden farklıdır. Türkiye'de, kendi üretici güçler düzeyinde olan, Asya'da Afrika'da, diğer kapitalist ülkelerdeki aynen Türkiye'de de yaşayan, aynı özellikler burada da var, biz bunu bütünüyle emperyalist ülkelerden alıyoruz, ancak kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası Türkiye gibi az gelişmiş kapitalist ülkelerde daha belirgin olduğu için, hastalıklar Türkiye ve Türkiye gibi ülkelerde daha açık bir şekilde ortaya çıkıyor.

Emperyalist ülkelerdekinden daha belirgin olarak ortaya çıkıyor, onun için bu karşılaştırmayı yapmamız lazım. Hepimiz biliriz şu günlerde modası azaldı, arkadaşlarım bir zamanlar EPS denilen Amerikancı bir servis vardı Türkiye'de. Ortaokullardan liselerden genç öğrenciler alınırdı V.P. Amerika'ya giderlerdi ve 3 seneliğine götürülürdü. Ve orada okurlardı.

Sistemin, hizmetin maksadı, bir genç kitleye Amerika'nın dünya görüşünü enjekte etmek. Ben bırakıyorum- bu malum. Eğer çevrenizde, eğer yakın olduğunuz yerlerde bu hizmetlere giden, yani EPS hizmetleriyle Amerika'ya gidip lise okumuş arkadaşlarımız varsa bir şey duyacaksınız. Nerdeyse Türkiye'den veya Türkiye gibi ülkelerden Amerika'ya giden her öğrenci bir harika çocuktur. Hepsine rastlarsınız; orta sonndan, lise bire gider, bir sene kalır, liseyi bitirir, gelir Türkiye'ye. Bunların çoğunu isim isim örnekleriyle tesbit edebilirsiniz, bunların çoğu bugün Türkiye'de genç yaşta... örneklerdir. Yine hepsinin ailesi der ki «bizim oğlan harika!» yani öyle dünyanın Amerikasına gitti, bir senede liseyi bitirdi.

İki ay gider liseye, çocuk, coğrafyayı falan da iyi bilir, orda bizim gibi bürokrasi filan da yok. Derler ki: «sen. gel ikinci sınıfa, ikinci sınıfın fiziğine bir bakırlar, ikinci sınıfın fiziğini de biliyor, çocuk tarihi de biliyor, apaçileri de biliyor. Ondan sonra çocuk bir senede liseyi bitirir gelir. Bu nedir? Bu şudur : Emperyalist ülkelerde eğitimin temel istemlerinden bir tanesi ıslahane bir eğitim. Yani sistem, işgücüne yeteri kadar iş bulamıyor. Bunlardan parası olanların bir kısmı okullarda tutulur, senelerce tutulur, bizde onlar gibi Türkiye'de de bunu yaparız ama onlar bir açıdan bizden daha akıllıdır.

Biz öğrencilerimizi lise birde fizik, lise ikide fizik, aynı eğitimi tekrarlarız. Halbuki onlar öyle değildir. Onlar için uzun yıllar ilkokulu, ortaokulu, lisesi de dahil eğitim işte bir zaman öldürecek birseydir, çünkü geliri olan orta ve üst tabakaların çocukları için 15-17 sene kalması, sokağa gidecek kötü çocuk olacak bunlar, onun için ıslahane denilen bu yerlerde kairması lazım.

Bu, emperyalist ülkelerde böyledir. Eğitim beraberce alldığımız takdirde o ülkenin ekonomik çıkarlarının da ötesinde uzundur. Öteki ülkelerde daha da uzundur. Ve devamlı olarak eğitim uzamaktadır. Kanunlara, bilmem nelere aykırı olarak, işte bir Ortadoğu Teknik Üniversitesi çıkarttı, bir hazırlık okulu maskaralığı diye, şimdi bütün okullar çıkarttı. Şimdi okumasa ne olacak ve ondan sonra 4 yıl, 5 yıl sonra 2 yıl imaster, bu örnekleri artırabiliriz. Yıllardan beri 1968 yılında Devrimci Şûrasından verdiğim örnekler de vardı, orda bunlar tartışılmaya başlandı, hepimiz biliriz yani. Türkiye'de her iki ülkede eczacı dediğimiz eğitim aslında ortaokulu bitirmiş bir kalfanın yapacağı, yani dış macunu satacak bir adam 11 sene okuyor ve master yapıyor. Bu başka ülkelerde olmaz.

Emperyalist ülkelerde bugünkü özellik bu. Başka bir örnek vereyim arkadaşlar : Türkiye'de bu komando baskısı falan diyoruz, Türkiye'de liselerde, üniversitelerde hani bazı arkadaşlarımız diyorlar: İşte eğitim hakim sınıfların aracıdır faian derler, doğrudur, ama bunu doğruluğunda çok dogmatik olmamak lazım. Bir bakıyorsunuz 2,5 - 3 yıldır Türkiye'de üniversiteler çalışmıyor. Liseler çdilişmiyor, hiç öyle Türkiye'deki egemen sınıflar «aman liselerden^, üniversitelerden benim fabrikalarım diploma almış adamlar gelecektir, bunlar gelmedi benim fabrikam duraeak» demedi.

Ama fabrikası durduğu zaman duruyor. Ama üniversitesi, yüksekokulu «anarşi» dediğimiz komando baskısıyla durduğu zaman, umurunda değil üniversitelerin durması. Başka bir örnek verelim: Ben her zaman düşünürüm; bizim 1961 - 1971 dönemimiz, demokratik toplumsal muhalefette görkemli bir dönemdir. O zamanlar özel yüksekokulların devletleştirilmesi için kampanya açtık. TÖS'de açtı. Ama sonra kapatıldı. Şimdi düşünüyorum, o özel yüksekokulların hepsi kapatıldığı zaman, tabii hisse senetlerinin fiyatları da arttı, tabii bunu Başka bir toplantıda da söylemiştim. Bir yığın okul açıldı ve üniversitelerin feodalitesi kırıldı, bozuldu bir anlamda, çünkü Türkiye'de şu söylenir: Üniversitede hocalık yapabilmek için 8 sene bekleyip doçent olacaksınız, ondan sonra ders vereceksiniz veyahut profesör olacak-sınız. Şimdi özel okullar devletleştirildi, hergün okul açılıyor, bütün devlet dairelerindeki memurlar, bizim üniversite denilen, yüksekokul denilen yerlerde "ders veriyorlar.

Aslına bakarsanız, kalite bir yandan da düşüyor. Ama Türkiye burjuvazisinin, dışa bağımlı burjuvazinin bunaldığı yok, dert edinmiyor. Yani daha düşük kaliteli, özel okuldan veya bugün devlet okullarından, mese lâ bir teknik üniversite var, teknik üniversiteden feir adam çıkacak, bir de bilmem ne akademisinden bir adam çıkacak, bunların arasındaki fark yok. Hiç umurunda değil. Bunu Amerika için de gösterebiliriz. İngiltere

için de gösterebiliriz. Orda başka, orda komando baskını yok, ekonomik bunaim oluyor.

Son zamanlarda, biliyorsunuz bir kaç yıldır, Amerika'nın, İngiltere'nin başı dertte, ekonomisi bozuldu mu, ilk önce eğitim aksaması oluyor. Amerika ve İngiltere gibi ülkelerde. Hocaların maaşını kısar, Hoca kadrolarını kısar, herşeyi kısar, şunu yapar, bunu yapar. Ve daraltır okuyanlar da azalır ve yine eğitim devam eder. Bundan şu çıkıyor: Yani kapitalist sistem, emperyalist sistem, bunalıma girdiği zaman, harcamayı iç plânda kısarsa, o islah demektir. Emperyalist ülkelerde ve Türkiye gibi ülkelerde, kapitalist ülkelerde, bizde daha da fazladır, bunun örnekleri vardır, israf-lı eğitim vardır.

Bugün Türkiye'de öğrenim içerisinde biyo-kimya denilen bir meslek vardır. Biyo-kimya tahlil yaptırmak için veya benzeri tahlilleri yaptırmak için eğitimidir bu. İnsanın önce doktor olması lâzım altı yıl. Doktordan sonra da dört yıl kadar ihtisas yapması lâzım. Şimdi Dünya'nın hiçbir yerinde, bu on yıl yok. Kapitalist ülkelerde de yok, bu Türkiye gibi bir ülkede var. Fakat Doğramacı denilen adam, Hacettepe denilen üniversiteyi kurduğu zaman, Amerika'da ne bulduysa Türkiye'ye getirmeye kalktı ve o sırada da sağlık uzmanlığı diye bir okul kurdu.

Dedi ki; ben Türkiye'de dört senede biyo-kimya laboratuvarını açacağım, adam yetiştireceğim. Aslında dört seneye de ihtiyaç yok. On senede bugün Türkiye'de. Altı sene fazla, dört senede bu adamlar yetişti, tüm doktorlar danıştaya şuraya buraya başvurup okulu kapattırdı. O okul kapatıldı. Türkiye'de, yani 'liseden sonra an' yılda verilen uzmanlığı dört yılda verilecek diye, doktorların çıkar sistemine ters geldiği için bu okul kapatıldı.

Burdan şunu demek istiyorum : Emperyalist ülkelerde aynı uygulamalar biraz daha rafineri şeklinde işler. Bütün önemli tıp fakültelerine alınacak öğrenci sayısını Tabib Odaları tesbit eder, Amerika ve İngiltere gibi yerlerde. Sayısını az tutsun, daha fazla kâr etsin diye, bu açığı da, Türkiye gibi ülkelere, aşırı uzmanlaşmış bir şekilde yetişen doktorlar kapatırlar. Yine bizim tıp fakültelerimiz, harikalar yetiştirirler, ama gittiğin zaman sana Amerika gibi ülkelerin hepsinde, hastahanelerin hepsinde Türkiye'den gelmiş doktor bulursunuz. Çünkü Türkiye'deki eğitim, Türkiye gibi kapitalist ülkelerdeki eğitim, kendisinin ihtiyaçlarının çok ötesinde, aşırı ölçüde uzmanlaşmış (israflıdır), bu da, emperyalist ülkelere geldiği için, o beyin göçü denilen olaya neden olur.

Çünkü Türkiye gibi kapitalist ülkeler bu emperyalist ülkelerdeki eğitim modelini anında ve daha -fazlasıyla, daha fazlasıyla diyorum, çünkü Türkiye'de hep örnekleri bunlardan verdim. Türkiye'deki maskaralıkların çoğu birtakım emperyalist ülkelerde olmaz. Yani başı ağrıyan adam, müteahhasıs doktora, yahut profesöre gitmez. Yani göz doktorlarının hepsi böyle değildir. Yani liseden sonra üç *sens* eğitim gören kimse, göz doktorluğu yapar. Türkiye'ye, amain size çok uzman lâzım, size öğretmen lâzım, size mühendis lâzım, mimar lâzım, şu lâzım, bu lâzım, bunları yetiştirmeniz lâzım, masterli'sını yetiştirmeniz lâzım. Masterlısı da yetmez, doktorunu-yı yetiştirmeniz lâzım, sanki Türkiye'de çok önemli fabrikalar varmış gibi, sanki Türkiye teknoloji yaratmış gibi, bu kadarı da değil, İngilizce bileni de lâzım.

İngilizce bileni de Türkiye gibi ülkelerde zü'dur, Maalesef 1968 deki Devrimci Eğitim Şurası'ndan geçiremedik, Türkiye'de birtakım insanlar daha doğuştaki dilleriyle eğitim yapamazken, iki tane üniversite İngilizce eğitim yapar ve Türkiye'deki eğitim kuruluşları, öğretmen kuruluşları buna ses çıkartmaz. Buna ses .çıkartacağız. Bu; dışa bağımlı te-kellere, oradan da öbür tarafa kaynak yaratmak, eleman yetiştirmek için bize empoze edilen ve bizim de küçük burjuva çıkarlarımıza uygun geldiği için, bir türlü karşı çıkamadığımız, her türlü «devrimciliğimize rağmen» karşı çıkamadığımız bir olaydır. Buna karşı çıkmamız lâzımdır.

Arkadaşlarım, sözlerimi tamamlıyorum. Zaten bunların bir kısmı TÖB - DER'in yayınladığı broşürde de var. Ben şunu söylemek istiyorum, ideolojik tarafura da bırakıyorum :

Bizim, bir demokratik eğitim programımız olması lâzımdır. Bu demokratik eğitim programı da, bugünkü idealist, elitist, cuntacı, kadrocu ve çok uzun eğitim sistemine karşı - daha önceki bildiri dolayısıyla da tartışıldı, üretimle eğitimi birleştiren, asıl halkçı eğitim budur - asıl demokratik eğitim budur-arkadaşlarım örneğini verdiler. Oya'nın¹ bildirisinde var mı bilmiyorum. Sosyalist ülkelerde Sovyetler Birliği'nde, fabrikalara müdür olanların çoğu, işçi olarak başlarlar, o üretimle beraber eğitim devam eder.

Gece okulunu, soytarıya çevirdiler Türkiye'de, Bizim en önemli taleplerimizden bir tamesidir gece okulu. Ama bugünkü gibi değil. Geçe okulu, çalışan adamın 35 yaşında da, 40 yaşında do, çalışan adamın bitirebileceği ve aynı zamanda senede üç ay, iki ay sınavlara hazırlanmak için, ücretli izinli sayılacağı bir okul. Asıl demokratik eğitim bu olacaktır.

Daha kısa ve devamlı olarak, üretimle: birlikte, bunun ideolojik tarafları var, bir arkadaşım söyledi %100 katılıyorum. Mutlaka idealist eğitime karşı çıkmamız lâzımdır.

Üniversite hocası isek, ilkokul hocası isek, mutlaka her derste, tarihten, coğrafyasına kadar bütün idealist dünya görüşüne karşı çıkarak, maddesi tarih görüşünü, önerilerimizle, örneklerimizle, ders kitaplarını değiştirmek suretiyle ortaya koymamız lâzımdır. Çok teşekkür ederim beni dinlediğiniz için.

T A R T I Ő M A L A R

Kenan HOPLAR : Sayın arkadaşlar,
. Öncelikle Sayın KÜÇÜK'ün bize sunmuş olduğu bilgilerden dolayı teşekkür ederiz. Aslında çok kısa zaman süresi içinde, o kadar çok değinilmesi gereken noktalar getirdi ki Sayın KÜÇÜK, bunları burda detaylı bir şekilde ele almak, somut bir şekilde dile getirmek, atabildiğine zor. Burada toplanan Demokratik Eğitim Kurultayı, Türkiye'deki demokrasi ve bağımsızlık mücadelesinin önemli bir adımı ve önemli öğelerinden bir tanesidir. Eğitim, demokrasi mücadelesinin önemli bir adımdır.

Ülkedeki emperyalist, kapitalist eğitim politikasının eleştirilmesi, ama bütün eksikliklerine, ama bütün aksaklıklarına rağmen önemlidir. Sayın KÜÇÜK, öncelikle Demokratik Eğitim Kurultayı'nın kavram olarak ele alınmasıyla ilgili eleştirisini yaptı. Bu eleştiriye ben kesinlikle katılmıyorum bu eleştirinin özü o kadar çarpık bir şekilde öne getiriliyor ki, bunun gerçekten ele alınarak değerlendirilmesi, işçi sınıfı biümi açısından kısaca ele alınmasında yarar var.

Bir kere Türkiye, emperyalizme .bağımlı, kapitalist bir ülke. Kısıtlı burjuva demokrasininin de hakim olduğu bir ülke, egemen sınıfın burjuvazi olduğu, emperyalizme bağımlı bir ülkede, demokratik eğitimin ve demokratik eğitimle ilgili bir kurultayın olmasının, onun kavramlarının yanlış olduğu meselesini gündeme getiriyor. O zaman Türkiye'deki bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin anlamı nerde .kılıyor? Biz Türkiye'de diyoruz ki; bağımsızlık, demokrasi, özgürlük mücadelesi, bizim, TÖB-DER'in, Türkiye demokratik öğretmen hareketinin temel sloganıdır. Demokrasi mücadelesinin içeriği nedir? Bildiğimiz kadarıyla demokratik hak ve özgürlükler için verilen mücadelede, özellikle demokratik öğretmen hareketine düşen en önemli görevlerden bir tanesi de, emperyalist ilişkilerin dışında olan bir Türkiye, sosyalist olmanın temeli, bir parçası olan ve bu temelin üzerinde yükselen üstyapı kurumlarından bir tanesi olan eğitimin, halka yönelik, ve özellikle demokratik içeriikli, halkın çıkarlarına uygun eğitim politikasının uygulanmasıdır. Elbette ki bu bir devrim değildir, elbette ki bunu kesinlikle biliyoruz, Türkiye'de ancak ve ancak üretimi ilişkileri yani sosyo - ekonomik temel kuruluş değışmeden, emperyalizme bağımlılıktan- kurtulmadan, halka yönelik, işçi sınıfının temel damgasını taşıyan bir eğitimin olamayacağı herkes tarafından bilinmektedir.

Bu bakımdan diyoruz ki: Emperyalizmden kurtulmadan burjuva demokrasisi kuralları içinde kapitalist sistem içinde de, ancak ve ancak

Türkiye eğitim emekçilerinin en önemli görevlerinden bir tanesi de, demokratik eğitim mücadelesini vermektir. Ben bu açıdan kısa bir değinme yapacağım, özellikle işçi sınıfı bilimi liderlerinden olan ustalardan biri, bir kitapçıkta şunu yazıyor: Diyor ki: Proletarya, demokrasiyi tam anlamıyla gerçekleştirmeden, hareketin her adımını, devrime: bağımlı kılmadan demokratik sistemlere götürmeden zafere ulaşamaz. Yani demokrasi mücadelesinde, iyi mücadele edemeyen sosyalizm mücadelesinde de zafere kazanamaz, mücadelesinde başarıya ulaşamaz. Biz Türkiye'de devrimci eğitimin ancak ve ancak sosyo - ekonomik temelin ve altyapının değişmesiyle mümkün olabileceğini çok iyi biliyoruz. Elimiz kolumuz bağımlı mı kalacaktır? Türkiye'deki altyapı ilişkileri değişmeden, üretim ilişkileri değişmeden, biz demokratik eğitim kavgası vermeyecek miyiz? Faşist bir ideolojiye karşı mücadele vermeyecek miyiz? Irkçı, söven, asimilasyoncu, dar düşünceye karşı savaşmayacak mıyız? Bu ülkedeki, halkın demokratik ve özgürlük mücadelesindeki yerimizi almayacak mıyız arkadaşlar? Bu demokratik mücadele değil de nedir? Bunu vurgulamakta yarar var. Sayın KÜCÜK'ün bu konudaki yargısına ben özellikle ve kesinlikle katılmıyorum. Bilim dışı, bir anlayışı dile getirmektedir. Bunu daha fazla ele almak çok uzun zamanımızı alacaktır, Türkiye'deki demokratik öğretmen hareketi, önemli bir eksen tarafından yönlendirilmedi. Evet biz bunu kesinlikle biliyoruz. Türkiye'deki demokratik hareket ve o demokratik hareketin bağlı bulunduğu sosyal hareket zayıftır, kâğıtlar altındadır. Anti - faşist mücadelede, anti - emperyalist mücadelede ve giderek anti - kapitalist mücadelede, sınıf toplum mücadelesinde gerçekten bir otoriteden ve merkezi bir siyasi birlikten yoksundur. Bunu çok iyi biliyoruz.

Ama bu, şu demek değildir : Türkiye'deki demokrasi mücadelesi veren katmanların en saygın, en şerefli yerini bulanlardan bir tanesi, Türkiye'deki demokratik öğretmen hareketidir ve TÖB-DER'dir. Bugün demokrasi mücadelesi veren sosyal katmanların içinde, örgütlenme oranının en yüksek olduğu ve anti - faşist mücadelenin içinde en aktif mücadeleyi veren örgütlerin başında geliyor, işçi sınıfımızla birlikte, işçi sınıfımızın bilimi doğrultusunda. Bütün eksikliğine rağmen.

Dünya demokratik öğretmen hareketindeki katkısını, yine dünya demokratik öğretmen hareketine getirdiği katkıyı da gözönünde bulunduracak olursak, bunun ne kadar önemli bir olgu olduğunu gözardı edemeyiz. Ayrıca arkadaşlar, emperyalist - kapitalist ülkelerdeki eğitimin karekte-, riyle ilgili olarak, özellikle bizleri ilgilendiren en önemli konulardan bir tanesi; ırkçı, faşist, asimilasyoncu örgütlere karşı mücadele vermektir. Irkçı, faşist ve asimilasyoncu politikaya karşı mücadele vermek, Türkiye

demokratik öğretmen hareketinin ve onun önce mesleki örgütü olan TÖB - DER'in en önemli görevlerinden bir tanesidir. Arkadaşlar, aynı zamanda detant politikasının vs. Sayın KÜÇÜK'ün bildirisini ile, bir komisyon oluşturulması, meselelerin çok daha boyutlu olarak ele alınması ve değerlendirilmesinde büyük yarar sağlayacaktır.

Tuncer KÜÇÜK : Bereket ki günümüz Türkiye'sinde, emperyalizmin, ekonomiden politikaya, kültürden sanata kadar damgasını vurduğu, emperyalizmin artık ülkemizde içsel bir olgu haline geldiği' muhakkaktır. Bu yapının eğitim kurumlarımıza da yansımaları doğaldır. Özellikle şu konuyu dikkatlerinize sunmak istiyorum: Bir Millî Eğitim temel yaşamız var. Bu yasanın kanunlaşması 1971'den sonra oluyor. Neden? Çünkü artık egemen sınıflar, devlete tamamen hakim oluyor ve eğitimi de kendi çıkarları doğrultusunda, kendi inisiyatifine alıyor,

Sayın KÜÇÜK genellikle eğitim meselesini, mevcut ekonomik, politik yapıdan soyutlayarak, tek başına ele aldı, yüksekokullarda, son iki yıldır eğitim kurumlarında ders yapılmadığını söyledi. Bugün ü'ke nüfusunun % 70'imni kırsal alanda yaşadığı ve bu alanda yaşayan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine öğretilen ders kitaplarının içeriği nedir? Faşist demagojiye hizmet eden bu ders kitapları eleştirisiz kalımla, bugün gelişen devrimci güçler karşısında, örgütlü bir karşı devrimci güç için bir çaba sarfediliyor. Ve özellikle eğitim enstitülerine egemen sınıfların el atması, bu ölçüden kaynaklanıyor. Bunu başaramadığı alanlardaysa, eğitim enstitülerini kapatıyor, buna Diyarbakır ve Tunceli'deki örnekleri verebiliriz. Teşekkür ederim.

Ahmet İLGÜN : Değerli Başkan, Değerli Delege Arkadaşlarım, Kapitalist ve emperyalist ülkelerde eğitim konusu işlenirken ...yönetim konusu hiç alınmamış. Ben bu konuda, bir katkıda bulunmak için hazırlandım. Demokratik Eğitim Kurultayı konuları arasında göçmen işçi çocuklarının eğitimi konusu gündeme alınmamış. Bu konu, az gelişmiş ülkeler konusunda da yok. Geri bırakılmış ülkelerin emekçileri, kapitalist ve emperyalist ülkelerin işçi deposu durumundadır. Geri bırakılmış ülkelerin emekçileri, sanayi devrimini tamamlamış ülkelerde göçmen işçi olarak dolaşmakta, emeğini satarak, ülkesinden, ailesinden, yakınlarından ayrı ve uzakta yaşamlarını sürdürmektedirler.

Bu ülkelerin göçmen işçileri en zor işlerde, hayati tehlikesi olan işlerde çalıştırılmaktadırlar. Bunda, sömürge ülke hükümetlerinin emperyalist, özellikle AET ülkeleriyle yaptıkları anlaşmalarda, kendilerinin daha

çok işçi verebilmesi için, işgüvenliği aramadan birbirleriyle rekabet etmelerinin etkisi büyüktür. Bu nedenle emperyalistlerin, bu ülkeler üzerindeki sömürsü devam ederken göçmen işçiler vasıtasıyla bu sömürüyü daha da sürekli bir hale getirmeye çalışmaktadırlar.

Ülkemizden, bir milyonun üstünde yurttaşımız Batı Avrupa ülkelerinde çalışmaktadır. Bunların 200 bin civarındaki çocuklarının eğitilmesi de söz konusudur. Bugüne kadar ki tüm hükümetler bu işçi yurttaşlarımızı, üikeye döviz getiren birer araç olarak görmüşlerdir. Ve bunların eğilimleriyle hiç ilgilenilmemiştir. Kapitalist ülkeler, bilinçlenen işçilerin kendilerine zararlı olacağını bilirler. Kârlarını engelleyici olacağını bilirler, bunun için onlar eğitmek istemezler. Kapitalist ülkeler, kendilerine yararlı olduğu oranda eğitirler işçileri.

Bu nedenle, birçok aile yıkılmış, birçok aile bireyleri kötü yollara düşmüş ve birbirlerini öldürmüştür. Bazıları da ırkçı ve şoven duygularının etkisiyle, yabancı emekçileri öldürmüşler, sakat kalmalar, cezaevlerinde ömür çürütmeler, hepinizin bildiği, duyduğu, basından izlediği olaylardır. Ülkemiz göçmen emekçilerinin, insan gibi eğitilmeleri gündemdedir. Yeteri kadar program hazırlanarak, yeteri kadar bilinçli uzmanlar, tarafından işçilerimizin yoğun olduğu yerlerde, sürekli bir kitlesele eğitime' tabi tuLulmalan gerekmektedir. Göçmen işçilerimizin çocuklarının eğitimi şimdiye dek lafta kalmıştır.

Toplumumuzun gelecek nesline katılacak olan bu çocuklar ne idüğü belirsiz bir eğitim görmektedir. İleri yaşlarda başka bir toplumun çocuklarının arasına katılan bu çocuklarımız, izdivaç güçlükleri çekmektedirler.: Dilimizi öğrenmekte zorluk çekmekte, bunun sonucu da okula intibak edememekte, görevini normal olarak yapamadığı için de aşağılık duygusuna kapılmakta, böylece yabancı ülke ve insan çocuklarına düşman olmaktadır. Türk çocuklarına verilen Türkçe eğitim de, gerici bir şekilde olmaktadır. Şimdiye kadar göçmen işçi çocuklarının eğitimi için Türkiye'den gönderilen öğretmenler gerici, şoven, faşist militan durumundaki öğretmenlerdir.

Öğrenciler haftanın bir gününde veya bir kac saat bir dershanede toplanıp Türkçe eğitim görmektedirler. Bu yüzden yeterli olmamakta okullarımıza naklen gelen öğrencilerin de 3. ve 4. sınıfa gidenlerin okuma yazma bile bilmediklerine bir çoğumuz tanık olduk. Bu Kurultay, bu konuyu ele alamayacaktır. Bu konu ele alınmadığı takdirde TÖB-DER, ilgili makamlarla temas kurarak bu konuyu çözeek girişimlerde bulunmalıdır. Göçmen işçilerimizi, kapitalizmin, gerici eğitimin kollarına bırakmayalım. Saygılar.

Cumhur AYTOLON : Saygıdeğer Konuklar ve Kurultay Delegeleri, DEV-GENÇ delegesi olarak, sayın Yalçın KÜÇÜK'ün bildirisi de diyeceğiz, çünkü böyle birşey de elimize geçmedi. Burada yaptığı konuşmaya şu •eleştirileri yöneltiyorum : Herşeyden önce, sanıyorum geçen gün Sayın Sezai KAYNAK'ın bir eleştirisi vardı, bazı delegelerin, Kurultaya büyük ölçüde bildirgeleri okumadan gelip eleştiri yönelttikleir konusunda, zannedersem biz bu konuda son derece dikkatli davrandık, eğer Yalçın KÜÇÜK'ün bu tip bir bildirisini ele geçirseydik, tıpkı Oya BAYDAR'ın bildirgesine sunduğumuz gibi ayrıntılı bir eleştiri sunardık. Yalçın KÜÇÜK konuşmasında, emperyalist - kapitalist ülkelerde eğitim anlayışına karşı çıktı, kapitalist ülkelerde, özellikle bağımlı kapitalist ülkelerde, bağımlı kapitalist bir ülke olan ülkemizdeki eğitim meselesiyle ilgileneceğim dedi.

Fakat emperyalist ülkelerdeki eğitim meselesi konusunda birşeyler bekledik aydınlatıcı olacak diye, pek birşey duyamadık. Hatta Türkiye'deki eğitimle, bağımlı kapitalist bir ülke olan, emperyalizmin sömürgesi olan Türkiye'deki eğitimle, emperyalist ülkedeki eğitim arasındaki temeldeki nitel farklılığı burada pek göremedik. Adeta aralarında bir nicelik farkı varmış gibi bir izlenim edindik. Kendisine yönelteceğimiz eleştiriler de, dolayısıyla kendi söylediklerine uygun olarak, çeşitli çeşitli, kopuk kopuk olacak. Aynı şekilde, benden önceki konuşmacıların konuyla ilgisiz eleştirilerini de, «bu da tümüyle ilgisiz» diye yanıtlamak durumunda değilim. Çünkü kendi konusu, kendi sunuşu da gerçekten bu türdendi. Yalçın KÜÇÜK'ün demokratik eğitim, devrimci eğitim tartışmasına ben de katılmak istiyorum. Aslında bu, kurultayın en başından beri büyük ölçüde çarpıtılan ve büyük ölçüde tahrik edilen bir konu. Devrimci Eğitim Şûrasından, Demokratik Eğitim Kurultayına gelindi. Bu bir ilerleme değil gerilemeydi.

Bence farklı bir perspektiften bakmak yanlıştır. Bizim görüşümüze göre, eğitimin demokratikleştirilmesi, bugün Türkiye'de demokratik halk devriminin asgari bir programının bir unsurudur. Bunu gerek DEV-GENC delegesi olarak, temelde açacağı bu görüşlerimizi, gerek devrimci öğretmen arkadaşlarımız, bunu değişik platformlarda, değişik yorumlarda, bunun programını açacaklardır. Biz Türkiye'de eğitimin demokratikleştirilmesini Türkiye'deki demokratik halk devriminin asgari programının bir unsuru olarak görüyoruz. Demokratik eğitim konusunda bir program geliştirilmedi dedi, zannedersem bu da doğru değil. Gerek devrimci gençlik, gerek hayatın her alanında mücadele eden devrimciler, eğitimle ilgili sorunlarda bunu açmışlardır.

Ben burada tekrar en genel hatlarıyla açayım, demokratikleşme dediğimiz zaman bugünkü ülke toplumsal formasyonunda :

1 — Türkiye'deki eğitimin hiyerarşik yapısının parçalanması; bunu açalım : Her düzeydeki eğitim, bugün hiyerarşik bir yapıdadır, bunun parçalanması, her düzeydeki eğitimin yaygınlaştırılması ve Türkiye'deki sınıfsal konuma göre eğitimden yararlanmanın ortadan kaldırılması, yani en ilkel düzeyde ele alalım, bunun yaygınlaştırılması, onun ötesinde herkesin en yükseköğretim, öğrenim olanaklarına kavuşturulması,

2 — Eğitimde, bizzat eğitimin içeriğinin, bugünkü idarenin eğitime öğretime olan içeriğinin demokratikleştirilmesi,

3 — Türkiye'deki eğitimin kurumsal, yapısal işleyişinin demokratikleştirilmesi. Burada özellikle eğitimdeki faşistleştirilmenin tecrit edilmesi. Genel olarak söyleyeceklerim bunlar, eğitimdeki demokratikleştirilme konusunda bir şeyler sunmak isterdik. Fakat bizlere bir şeyler sunulmadığı için söylemek olanağından yoksunuz.

Yalnız Yalçın KÜÇÜK'e şu konuda katılıyoruz : O'da, Türkiye'de bir an önce idealist eğitimin terk edilmesi ve maddeci eğitim anlayışının, coğrafyasından, tarihine ve her düzeyde, her öğrenim kurumunda bizzat bu öğretmenler tarafından sağlanması, teşekkür ederim.

Nedim ŞAHİNOĞLU : Kurultayın Saygıdeğer Delegeleri,

Hepinizi saygıyla selâmlarım. Sayın konuşmacı arkadaş Türkiye'nin kapitalist bir ülke olduğunu söylediler. Bu deyim eksik buluyoruz. Bunun başına çarpık yada geri kapitalist ülke diye tamamlanmasını istiyoruz. Türkiye'de demokratik öğretmen hareketinin, toplumda etkinliği olmadığını söylediler. Biz o kanıda değiliz. Demokratik öğretmen hareketi, devrimci düşünüşün, Türkiye'nin bütün katmanlarında yayılmasında etkin bir oynadığı kanısındayız. Bunu inkâr etmek, devrimci hareketi küçümsemek demektir. Bu bakımdan bu görüşe katılmıyoruz.

Bir diğer yanlış, Devrimci Eğitim Şûrasından, Demokratik Eğitim Kurultayına geçişi bir gerileme olarak görüyorlar. Aslında bu gerileme değildir, bu bir yanlış saptamak ve o yanlıştan geri dönmedir. Petrolleri yabancı tekellerin elinde olan bu ülkede, feodal kalıntıların ülkede hâlâ varlığını sürdürdüğü anda; tefeci bezirganlığın hâlâ geçerli olduğu bir ülkede üniversitede gençlerin okuyamadığı, kurşunlandığı bir ülkede, sokaklarında oluk oluk devrimci kanı akan bir ülkede, demokratik devrimi küçük bulmak; geri bulmak bizce yanlıştır. Bu yanlışların düzeltilmesini öneriyoruz, Yüce Kurultaya saygılar sunarım.

SUNUCUNUN ELEŞTİRİLERE VERDİĞİ YANITLAR

Yalçın KÜÇÜK : Önce bir hususu hatırlatayım. Doğrudur, bu kurultaya bildirim sunmadım. Ayrıca ayrıntılı bir bildiriye kurultaya sunmanın çok ihtiyacını da duymadım. Çünkü arkadaşlarım eğitime çok ilgililer, TÖB-DER broşürü olarak 40 sayfa kadar yayınlanmış ve benim de çalışmamdır. Kapitalist ve emperyalist ülkelerdeki eğitimin niteliği konusunda Türkiye'de en fazla kullanılan kaynaklardan bir tanesidir. Belki de başında gelir. Genç arkadaşıma onu hatırlatıyorum, bir daha gelir, eğitimle ilgili, bir daha Türkiye'deki ve kapitalist ülkelerdeki eğitimle ilgili görüşlerimi eleştirecek olursa ona baksın.

Bunun dışında, şöyle bir nokta var : Her yerde kendi görüşlerimi tekrarlamak bana çok zor gelir. Özellikle bu kurultaya katılmak istedim, onun için de geldim. Çünkü 1968'deki Devrimci Eğitim Şûrasına katıldım, 1970 sonbaharında ikinci şûra -benim de bulunduğum- arkadaşlar onun çatışmasında idiler, ben de ordaydım. Sonra 12 mart geldi, o bildiriye, o çalışmaya katılan arkadaşlarımızın çoğunu, yayımlanma-danl sıkıyönetim mahkemelerinde gördük onları. Gizli örgüt kurmaktan dolayı ilk defa sıkıyönetim savcılarını bize gösterdi.

Onun için böyle bir devamlılığı da var. Yani bu 3. öğretmen örgütümüzün, 3. eğitimle ilgili çalışması galiba, öyle de yapmak istedim, bu üçüne de katılmış olan pek az kimseden bir tanesiyim. Bu onuru verdikleri için de, yönetici arkadaşlarıma gerçekten şükran sunuyorum. Şimdi benim söylemek istediğim nokta şu : «Devrimci» ile «demokrat» orda yanlış anlaşılmasın, «demokratik» kelimesini gerileme anlamında kullanmadım. Tam tersi, dar anlamında, demokrat anlamında ele alırsak, 10 yıl geçti «devrim devrim» dedik. Kimilerimiz başka türlü «devrim» dedi, yanlış yöntemlerdeydi ama, hepimiz öyle biliyorduk, 1968'lerde öyle idi.

1968'lerde, hepimiz farklı şeyleri kafamızda düşünerek onu vurguladık, ama hepimiz «devrim» dedik. Şimdi «demokrat» diyoruz. Yani bunu dar anlamında alacak olursanız, bu bir gerilemedir. Ama ilk konuşmamda da söylediğim gibi; ancak demokrat, sosyalizmi ufukta gördüğü müddetçe, sosyalizmi yok saydığı müddetçe demokrat olur diyorum. O nedenle bu şekilde anlaşıldığını düşünüyorum ve bu şekilde düşünüyorum. Onun için, tutarlı sosyalizmi görebilenler bugünkü aşamada. Yeniden alıntı yaparsınız, şunu yaparsınız, bunu yaparsınız, 1905'den 1978'e, yıllarca Türkiye'deki gelişmeleri bileceksiniz. Bildiğiniz takdirde ...şu yapıldı, ...bu yapıldı, bunlar bilim çerçevesinde bugün Türkiye gibi ülkelerde demokrasi ve sos-

yalizm mücadelesinde Lenin'in söylediği gerçeklere çok daha fazla ke-netlenmiş ve birbirinden arınmaz olduğu bir gerçektir.

O yapılmadığı takdirde şunu yaparsınız. Lenin'de şu vardı, Marks'ta bu vardı ...şunlar vardır, bunlar vardır. Bugün Türkiye'de ve Türkiye gibi ülkelerde demokrasi mücadelesi hiç bir zaman sosyalizm mücadelesinden ayrılamaz. Son konuşan arkadaşım söyledi : «Kapitalist yerine Türkiye'ye çarpık kapitalist demek gerekir.» Tipik bir idealist dünya yuiüş. Bundan daha idealist dünya görüşü olmaz.

Türkiye'de şu söyleniyor : Türkiye'de burjuvazi, batının burjuvazisi batının kapitalisti, bizimkiyse arpık. Hayır arkadaşlarım, kapitalizm doğ-duğu zaman da arpıktı. Slogan atmıyorum, bilimsel olarak konuşuyorum. Kapitalizm yapısı icabı çarpıktır. Burjuvazi yapısı icabı özgürlüklere karşıdır. 1789'dan beri karşıdır. Bunun örneklerini verdik. 1781'de Paris'teki fırın işçileri greviyle başlamıştı, 1791'de burjuvazi fırın işçilerinin gre-vini yasaklamıştır. İki yıl sonra, nerde olursa olsun, arpıklıkmiş bilmem neymiş.

Bunlar idealist görüşün dünya görüşünün parçalarıdır. Kapitalizm her yerde çarpıktır ve Fransız işçisi kanlı mücadeleden sonra 1864'de grev hakkını aldı, onlar kendi kendine verilmedi. Bunu idealize etmeyelim, öyle çarpık filan değil. Kapitalizm zaten çarpıktır ve bu her yerde böyledir. Birbirlerimizin söylediklerini, en iyi şekilde anlamaya çalışalım. En iyi şekilde. Birbirimizi eksik görürüz, fazla görürüz, ayrı birşey. Ama aynı kap içinde mücadele edersek, benim söylediklerimi en iyi şekilde anlamak lâzım.

Ben bunu söylemedim, ğretmen örgütünün etkinliği yoktur diye. "Ben; zverisine, kararlılığına, şuna buna rağmen, onunla orantılı olarak, yeteri kadar etkinliği var mı, bu tartışmayı açıyorum ve diyorum ki : Demokrat eğitim programı, bunu tutarlı bir şekilde geliştiren ğretmen rgt, ğretmen hareketini, o özverisine, bilinliliğine, kararlılığına rağmen yeteri kadar etkin olamadı, bu bu...

Bir başka konu da, eksen konusu. Bunu da, ğretmen örgütümüzü, çok fazla şatafatlı olaark ele almamak lâzım. Yani Türkiye bugün belli bir noktada yaşıyor, bütün küçük burjuva kesimleri etkinliğini gösteriyor, siyası hareketin bir yanı bu. Bir yanı daha da nenmi. O da şu : Türkiye'de birtakım adamlar çıkarlar, ğretmen örgütlerini, bilmem neleri böyle askeri şekilde örgütlerler, lafa geldiğinde de; ğretmen, rgt sendika.

Öğretmen örgütü sendikanın peşine gitmez, yok öyle bir hikâye. Kendisi sendikal haklar için mücadele eden, 1900 bilmem kaçta sendika olan bir örgüt, bir başka sendikanın peşine gitmemelidir. Ona değinelim. Öyle işçi dediğiniz zaman, filanda öyle işçi hastalığı olmamalı. Bunun nasıl olacağı da bilinir, fazla tartışmaya da girmek istemiyorum.

..... 1968'den beri tartışması yapılıyor, Türkiye'de eğitim süreöi kısvılmalıdır. Bu sorunlar ilk defa Devrimci Eğitim Şûrası'nda başladı, o sorunlar orada aşıldı. Yani bir şeyi eleştireceğiz ama onurlu tarafını da söyleyeceğiz. Yani Devrimci Eğitim Şûrası devrimci görüşünü yeteri kadar getirmediği için eleştiririm, ama ...getirdiği sorunlar artık birçok alanda tartışılıyor. Biz ilk defa orda tartıştık mühendislerin mühendislik yapmadıklarını, bugün mühendisler kendileri söylüyorlar, mühendislik yapmadıklarını, bunlar 1968-den önce tartışıldı.

Mühendisler, mimarlar diyorlar ki, 15 yıldır mimar var Türkiye'de, ben şunu açıkça söylüyorum: Eğer Türkiye'de birgün sosyalist düzen kurulursa, biz bir müddet teknik eieman yetiştirmeyeceğiz. Çünkü yeterinden fazlası var. Büyük Ekim Devrimi'nden sonra da böyle olmuştur. 1928'deki, dünyada işsizliğin ortaya çıktığında eğitimin kısaltılması da vardı. Eğitimin süreleri kısaltılmıştır çok geniş olarak. Burada eğitim kurultayında bir devrimci eğitim olmaz, kendimizi aldatmayalım, ama demokrat bir toplum ve demokrat bir insan, yani sözümü şöyle anlamayın : Türkiye'de demokratik insan var, herşeyi hoş göremiyor. Hayır böyle şey yok. Biz okullarımızda her yerde, eğer ne yaparsak yapalım, mücadele direnci yüksek, kararlı mimarlar, doktorlar yetiştirebiliyorsak demokrasi mücadelesinde ve sosyalizm mücadelesinde üzerimize düşeni yapmış oluruz. Teşekkür ederim.

SOSYALİST ÜLKELERDE EĞİTİM
(İLKELER VE UYGULAMA)

Oya BAYDAR

1 — Eğitim nedir?

Eğitim, çok sözü edilen ama özü üzerinde az düşünülen bir kavram. «Eğitim», «eğitmek», «eğitilmiş» dedik mi, çoğunlukla «bilgi sahibi» kılmayı; «bilgi sahibi» olmayı, çeşitli bilgileri anlarız. Oysa dilimizde iki ayrı sözcük var : «Eğitim» ve «öğretim»... Bu sözcükler arasındaki anlam ve içerik farkı, eğitimin ne olduğu konusunda da ipuçları verecek nitelikte.

Eğitim ve eğitmek, sadece bilgi ve bilgilendirmek anlamına gelmiyor. Kuşkusuz eğitimciler, sosyologlar, düşünürler, eğitim tarihçileri arasında, eğitimin ne olduğu konusunda, dünya görüşlerinden, sınıfsal bakış açılarından kaynaklanan görüş ayrılıkları var. Ama, genellikle eğitimin, sadece bilgilenmeyle, bilgilendirmeyle sınırlı kalmayan çok daha geniş bir toplumsal kişilik kazandırma eyleminin tümü.

öğretimin bir üst adımı; öğretimle verilen bilgilerin, kişinin tüm benliği üzerindeki etkileri, kişiyi biçimlendirmesi, kişiye toplum içinde bir yönelim, bir toplumsal kişilik kazandırma eyleminin tümü.

Eğitimin ne olduğu konusundaki tanımlar, olayı bazen çok geniş boyutları içinde kavrayıp, eğitimi insanın toplumsal kişilik kazanması olayıyla, kültür olayıyla bir tutarken; bazı tanımların da, eğitimi, kişiye verilen bilgilerin tümü ve bu bilgilerin özümlemesinden doğan düşünce ve davranış biçimleri olarak gördükleri dikkati çekiyor. Sosyalist eğitimin de ustalarından olan Lenin, «Nesneler çok yönlü olduğu için herşeyin birden fazla tanımı olabilir» diyor ve eğitim konusundaki tanım tartışmalarına bu açıdan yaklaşıyordu. Eğitim konusunda da aynı şeyi söyleyebiliriz. Eğer eğitim olayının veya bu bildirimizin konusu olduğu gibi sosyalist eğitimin tikelerini sergilemeye çalışıyorsak, o zaman eğitimin geniş tanımıyla iş görmek ve eğitim olayını, kişinin yaşadığı topluma göre biçimlenmesi, bu biçimlendirme yolundaki bilinçli çaba olarak kavramak ve kültür olayını da içeren bir genişlikte düşünmek zorundayız. Yine bu bildirinin ikinci bölümünde sosyalist eğitimin somut örnekleri üzerinde dururken ise, eğitimin daha dar bir tanımıyla, yani kişilerin bilgilendirilmesi, biçimlendirilmesi ve bu için nasıl kurumlaştırıldığı konularıyla yetinebiliriz.

Birkaç klasikleşmiş eğitim tanımı verelim :

M. İ. Kolinin 1940'lerde, yani sosyalist toplumun ilk kuruluş dönemlerinde eğitimi şöyle tanımlıyordu :

«Bana göre eğitim, eğitimci tarafından dilenen niteliklerin eğitime aşılması için, onun psikolojisine yapılan, belli amaca yönelik ve sistematik etkidir... Yani, insan toplumuna ilişkin belli bir dünya görüşünün bir ahlâkın ve belli toplumsal kuralların aşılması, karakterin ve iradenin belli çizgilerinin, alışkanlıkların ve zevklerin işlenmesi, belli bedensel niteliklerin gelişmesi, vs.dir.»

Eğitim konularında çeşitli eserlerin sahibi Turçenko'nun ise, 1975'de yazdığı eğitim ve teknolojik devrim ilişkisini inceleyen kitabında, eğitim çok çeşitli boyutlarıyla, bir değil birkaç tanım verilerek anlatılıyor :

«... Eğitim'in tanımlanmasında başlıca ayırıcı özellik, eğitimin amacının bireyin şekillendirmesine dönük olmasıdır. En geniş anlamıyla, eğitim dendi mi, bireyin bedensel ve zihinsel gelişmesinin ve biçimlenmesinin tümü anlaşılır... Bu açıdan bakıldığında, eğitim her türlü insan toplumunda varolmuştur.»

«Eğitim, toplum üyelerini metodik bir şekilde yetiştirmeyi ve biçimlendirmeyi amaçlayan; kişiyi, içerikleri içinde yaşanan toplum ve o toplumun maddi ve teknolojik temelleri ile belirlenmiş davranış kurallarıyla, manevi değerlerle, bilimsel bilgilerle donatmaya yönelik bir sistemdir.»

Sovyetlerin çağdaş eğitimcilerinden V. Kortçagin'in tanımı da çok farklı değil: «En genel anlamda eğitim, kişinin tüm zihni ve manevî güçlerinin geliştirilmesidir» diyor Kortçagin.

Kapitalist ülkelerin Dewey gibi klasikleşmiş eğitimcileri ve yeni kuşak eğitimcileri de, ayrıntılarda farklı şeyler söylemekle birlikte, eğitimin tanımının özünde birleşiyorlar ; Eğitim kişinin, yaşadığı toplumun bilimsel - teknik - kültürel - manevî değerleriyle donatılması ve kişiliğinin biçimlendirilmesidir.

İşte, eğitimin çeşitli tanımlarının bu ortak noktasından hareket edildiğinde, ortaya, sosyalist eğitimin ilkelerini seçebilmemize, tanım'aycılığımıza ışık tutabilecek bir temel gerçek çıkıyor.

2 — Eğitimin sınıfsallığı :

Sözünü ettiğimiz gerçek, eğitimin sınıfsallığı, her türlü eğitim anlayışının sınıfsal bir anlayış olduğu, her eğitimin sınıfsal bir eğitim olduğudur.

İlk çağlardan, ilk insan topluluklarından bu yana, toplum, üyesi olan kişiyi kendi ihtiyaçlarına ve taleplerine göre biçimlendirmek istemiş, kimi zaman büyüler, tabular, din yoluyla; daha sonra tekniğin ve bilimin

gelişmesiyle de, daha çok bilim ve bilgi - kültür yoluyla bunu dememiştir. Oysa sınıflı toplumlarda, toplumun ihtiyacı, egemen sınıfın veya sınıfların tahakkümü ve sömürüsü yüzünden, hep, 'egemen sınıfların ihtiyacı ve ideolojisi anlamına gelmiştir. İşçi sınıfının biliminin kurucuları, «egemen sınıfın düşünceleri, egemen düşüncelerdir» gerçeğini daha ilk yaptıklarında ortaya koymuşlardır. Gerçekten de sınıflı toplumda egemen ideolojinin, yaygın ve yaygınlaştırman düşünce ve görüşlerin egemen sınıfların ideoloji, düşünce ve görüşleri olduğu bilinen bir gerçektir. •

Kimileri, bu gerçeği, gözlerden gizlemek için, «eğitimi; çağdaş bilgi, bilimsel gelişme düzeyi ve çağdaş düşüncelerini kişilere aktarılmasıdır» derler ve böylece eğitimi adeta evrenselleştirip, sadece bilimsel gelişme düzeyine bağımlı kılarak, eğitim olayının sınıfsal özünü gözlerden gizlemeye çalışırlar.

Yine kimileri, bu soyut ve sınıflardan bağımsız eğitim anlayışından nareketle; «toplumlar eğitimle yükselir», «toplumu eğitim değiştirir ve geliştirir», «eğitim temel belirleyicidir» gibi fikirler ileri sürerler. Hatta, olaylara sınıfsal açıdan bakma alışkanlığı Olmayanlar için, bu türden düşünceler doğru ve geçerli bile gelebilir. Böylesi düşüncelerin de ortak noktası, eğitim olayını sınıflardan bağımsızlaştırmak ve «sonucu» «neden» saymaktır. Bir üstyapı kurumu ve sınıfsal bir olgu olan eğitimden, tek başına belirleyici rol oynaması, altyapının! üzerine çıkması, örneğin bir ekonomi ve teknolojinin belirleyiciliğine sahip olması beklenemez.

Sınıflı toplumda eğitim, tek sözcükle sınıfsaldır. Biçimi sınıfsal, amacı sınıfsal, uygulaması, yapılış tarzı sınıfsaldır. Bu durum eğitimin, yukarıda kısaca söz ettiğimiz genel tanımından kaynaklanır. Eğitim toplumun üyesi olan bireyi, toplumun bilgi, değer ve davranış ilkelerine göre biçimlendirmeyi, yontmayı, kalıba sokmayı hedeflediğine göre, toplumda ağırlıklı olan düşünce, davranış ilkesi; yani özünde toplumda* egemen olan sınıf hangisiyse, eğitim o doğrultuda biçimlenecek ve gelişecektir.

Bu anlamda her toplumun ve sınıflı topluma geçildiğinden beri her sınıflı toplumun, kendi eğitim sistemi, eğitim ilkeleri, eğitim veriş tarzı olmuştur. İspartalıların, o çok ünlü, zorlu ve meşakkate alıştırmacı eğitim sistemlerini, o toplumun yapısından ve fetihlere çıkmaya hazırlanan fsparta egemen güçlerinin ihtiyaçlarından nasıl soyutlayabiliriz. Orta çağların dinsel eğitimini ve bu eğitimin hedeflediği kitlelerin son derece dar oluşunu, dönemin nisbeten durgun yapısından, toplumsal sınıfların hiyerarşisinden, feodallerle, kendileri de birer feodal olan kilisenin, ege-

menliklerini koruma ve kitleleri bağımlı tutma politikalarından bağımsız düşünebilir miyiz? Ve günümüze gelirse, örneğin, sadece belli konularda yoğunlaşmış iyi uzman olmaya yönelen, genel kültürü kesinlikle bir yana iten bir Amerikan eğitim sistemini, kapitalizmin belirli alanlarda fazla düşünmeyen, ince elemeyen teknik adamlara ihtiyacından ayrı görebilir miyiz?

Sınıflı bir toplumda, eğitim sistemi, herşeyden önce, sömürücülerin iktidarlarını korumaya ve güçlendirmeye yöneliktir. Egemen sınıflar eğitimi, hep bir toplumsal ayıklama ve adaletsizlik aracı, kendi sınıf ayrıcalıklarını pekiştirme aracı, ezilen, sömürülen geniş kitleleri uyutma, sisteme bağımlı kulma, boyun eğen kişiler haline getirme aracı olarak kullanırlar. Eğitim yine tanıma uygun olarak kişiyi toplumsal değerlere, övgülere göre biçimlendirme süreci olarak kalır, ama bu biçimlendirme işinin dizginleri egemen sınıfların elinde kaldıkça, eğitim arabası en genelinde hep onların istedikleri doğrultuda onların çıkarları doğrultusunda gider.

Sınıflı toplumda, tarihin hiçbir döneminde, egemen sınıf veya sınıflar, kendi iktidarlarına son verecek, kendi düzenlerini değiştirecek bir güç geliştirmemişler, böyle bir duruma bilinçli olarak yanaşmamışlardır. Böylece sınıflı toplumda, tüm zorlamalara rağmen, bir bütün olarak eğitimin devrimci bir öz kazanması ve o toplumun egemen sınıflarının koyduğu sınırları aşması sözkonusu değildir. (Çağımızda, tekelci kapitalizm altında git gide daha fazla ezilen orta katmanlar, aydın kesimler, bilim emekçileriyle birlikte öğretmenlerin de devrimci bir nitelik kazanmaları ve mevcut eğitim sistemine karşı çıkmaları, Türkiye’de ve dünyadaki deneylerin gösterdiği gibi, sadece kısmî başarılar sağlamış, eğitim sisteminin ve ilkelerinin köklü değişimini hiçbir zaman getirememiştir. Nitekim, bir zamanlar sloganlaştırılmış olan «devrimci eğitim»in burjuva toplumu sınırlarında mümkün olamayacağı artık bilinmektedir.)

3 — Kapitalist toplumda eğitim :

Sosyalist toplumda, sosyalist ülkelerde eğitimin ilke ve uygulamasını kavrayabilmek, niteliklerini sergileyebilmek, kapitalist toplumda eğitimin ne olduğuna kısaca da olsa bir gözatmakla mümkündür.

Eğitim olayının, eğitim sisteminin, sınıflı toplumda egemen sınıftan bağımsız olamayacağını bildiğimize göre, kapitalist toplumda da eğitimin, egemen sınıf olan burjuvazinin ihtiyaç ve taleplerine uygun olarak düzenlendiğini hemen söyleyebiliriz.

Tüm toplumsal süreçlerin, egemen sınıf olan burjuvazi tarafından sermayenin artırılmasına dönük olarak planlandığı bu burjuva düzeninin korunmasının amaçlandığı kapitalist toplumda, eğitimin, yani toplumun bireylerinin biçimlendirilmesinin amacı da sermaye düzeninin yaşaması ve sermaye sahibinin güçlenmesidir. Böylece kapitalist toplumda eğitimin amacı şöyle özetlenebilir : «Burjuva rejiminde okulun üç görevi vardır : Gelecek işçi kuşaklarına kapitalist rejime bağlılık ve saygı aşılamak; egemen sınıfın gençlerinden emekçi sınıflara «kültürlü» bekçiler yetiştirmek; sermaye kârlarını artırmak üzere bilimin teknik alana uygulanmasını ve kapitalist üretimin artmasını sağlamak... Öğrenci gibi, öğrenciyi eğitecek öğretmen de bu amaç ve ilkeler çerçevesinde yetiştirilir. Tüm ders kitapları bu amaçla hizmet etmek üzere hazırlanır.»

Birinci amaç için, okuma yazma ve basit bir ilköğretim yeterlidir. Bu yüzden burjuvazi, sözde cehalete karşı savaş açar ve çoğu ülkede, hele burjuva rejiminin ve ekonomisinin ilk gelişme dönemlerinde ilköğrenimi zorunlu, hatta ücretsiz kılabilir, okur yazarlığın faziletlerinin propagandasını yapar. Kapitalist kârların artmasında basit bir ilköğretim, burjuvazinin yararınadır. Bu yüzden emekçi sınıfların çocukları, hele gelişmiş kapitalist toplumlarda, bu ilk eğitim aşamasından geçirilirler. Teknoloji gelişip de, üretim daha ileri bilgileri gerektirdiğinde öe yeni işçi kuşaklarının teknolojik bilgi kazanabilmelerinin, ama asla «daha ileri» gitmemelerinin yolları aranır. Örneğin ABD'deki gibi bir eğitim sistemi çıkar ortaya. Genel kültür ve eğitime önem vermeyen, öğrenciyi belli teknik bilgilerde uzmanlaştıran ve kapitalist çarkın, eğitim açısından da bir vidası haline getirilen bir sistem.

Kapitalist toplumda okulun ikine işlevi olan, «mutlu azınlık» çocukları arasından düzene ve emekçi sınıflara bekçiler yetiştirme işi için de, sadece dar bir azınlığın çocuklarının yararlanabildiği; gerek verdiği eğitim, gerek sağladığı imkânlar, gerek hayata hazırlayış tarzı ile diğerlerinden ayrılan özelliklere sahip okullar vardır. Kapitalist sistemin eğitim kurumunun «eğitimde ayrıcalık» ilkesi bu noktadan kaynaklanır.

Böylece, kapitalist ülkelerde eğitim, kendi çelişkilerini de birlikte getirir.

«Kapitalistlerin ideali, işçileri ve köylüleri, boyun eğen, sömürümün yükünü ses çıkarmadan taşıyan hizmetçiler olarak göstermektedir. Buradan hareketle, kapitalist sınıf, emekçi kitlelerdeki insancıl erdemleri, örneğin mertliği, yürekliliği, yaratıcılığı geliştirmemek için elinden geleni

yapar. Öyle ya, okumamış ve geri kalmış insanlarla başa çıkmak çok daha kolaydır. Ancak, bir nokta var, böylesine cahil insanlarla savaşlar kazanmak, tezgâhları istendiği kadar verimle çalıştırmak da mümkün değildir. Bütün bu işler için temel bilgiler gerekir. Böylece, bir yandan teknik gelişmenin yarattığı yarış, öte yandan emekçi sınıfların, işçilerin ve köylülerin öğrenim için mücadelesi, burjuvaziyi hiç olmazsa, bilgi kırlarını vermeye zorlamakta, soyguncu savaşlar ise ister istemez, emekçilerdeki dayanıklılık, yiğitlik ve benzeri nitelikleri geliştirmeyi zorunlu kılmaktadır.» ; i \$W-”

İşte kapitalist düzende eğitimin çelişkisi bu noktadadır. Ve burjuvazi zaman zaman çözümleyemediği bu çelişki içinde çarpınır durur. Kapitalist toplumda, daha doğrusu tüm kapitalist ülkelerde, eğitimin bir bunalım içinde olmasının, öğrenci olayları adı verilen huzursuzlukların, eğitim sisteminin sürekli tartışma konusu olmasının temelinde hep bu çelişki vardır.

Kapitalist ülkelerde, her zaman iki farklı eğitimden söz edilebilir : Birincisi işçi, köylü, sıradan ve dar gelirli aydın ve küçük memurların çocukları için eğitim; ikincisi yönetici egemen sınıfların çocukları için eğitim. Burjuvazi, birinci tür eğitimin sınırlarını daraltmaya, bu eğitimi sadece ekonomik ihtiyaçlara ve kendi işçi ihtiyaçlarına cevap verebilecek sınırlarda tutmaya çalışır. Burjuvazinin eğitim konusundaki düşüncelerini, kendi düşünürlerinden biri olan R. Lowe'un şu satırlarında açıkça görmek mümkündür ; «Alt sınıflar, kendilerine düşen işlerin üstesinden gelebilecek şekilde yetiştirilmelidirler. Bunlar, daha yüksek bir kültürün ürünlerine saygı duymayı öğrenmelidirler. Üst sınıflar ise, alt sınıfların önünde saygıyla eğilecekleri, daha üst düzeyden bir eğitime, çok daha farklı bir eğitim düzeyine sahip olmalıdırlar.» Bu satırlar 1867'de yazılmıştı. Ancak burjuvazi, bu noktada, bugün de farklı düşünmemektedir.

Bir Amerikalı iktisatçı olan Z. Griliçes şöyle yazıyor : «Ülkemizde kolej mezunu öğrencilerin sayısı hızla artmakta birlikte, öğrencilerin sınıfsal kökenlerine (Babanın sınıfsal konumuna mesleğine) göre dağılımlarında son 30 yılda önemli bir değişiklik gözlenmemiştir.» İstatistikler bu yargıyı doğrulamaktadır. 1955 - 1964 arasında Batı Avrupa'nın kapitalist ülkelerinde yükseköğrenim kurumlarındaki işçi çocuklarının oranı değişmemiş, Yunanistan ve Avusturya'da ise gerilemiştir. Kapitalist ülkelerin çoğunda, orta öğrenim kurumlarına, ilkokul öğrenimi görmüş olanların ancak yüzde 20'si devam edebilmektedir. Örneğin Fransa'da liselere, varlıklı sınıfların, mutlu azınlığın çocuklarından yüzde 94'ü de-

vam ederken, işçi çocuklarının yüzde 45'i, köylü çocuklarının da ancak yüzde 32'si gidebilmektedir. Eğitim süresi boyunca da işçi ve köylü çocukları sürekli dökülmekte, bu dökülme oranı, son sınıfa gelindiğinde, İngiltere'de yüzde 40'ı İsviçre'de 50'yi Federal Almanya'da yüzde 80'i bulmaktadır. Tüm kapitalist ülkelerde ortaöğretimden mezun olabilmek oram doğrudan doğruya gelir düzeyine ve sınıfsal duruma bağlıdır. Yine Fransa'dan bir örnek alacak olursak, teknik üniversite ve yüksek-öğretmen okullarında işçi çocuğu oranı sadece yüzde 2'dir.

Yine, kapitalist ülkelerde egemen sınıfların, varlıklı sınıfların çocuklarının yükseköğrenime devam etme şansı işçi çocuklarından 40 kat, yoksul köylü çocuklarından 80 kat fazladır. Kısaca kapitalist öğretim sistemi, ilkokuldan üniversiteye kadar bir sınıfsal ayıklama ve ayrıcalıklar sistemidir.

Böylece, özetleyecek olursak, kapitalist düzende eğitimin temel özellikleri şunlardır :

— Sınıf ayrıcalıklarına ve egemen sınıfların kâr ve üretim kaygılarına göre biçimlenmiş olmak. Emekçi sınıflara, üretime yarayacak ve boyunca eğecek düzeyde bilgi verirken egemen sınıfların çocuklarına her türlü eğitim imkânını sağlamak...

— Sınıf ayrıcalıklarını ve sınıfsal ayıklamayı sağlamak...

— İnsanın gelişmesini ve insan ihtiyaçlarını değil, üretimin gelişmesini ve ekonominin ihtiyaçlarını gözetmek...

— İnsanın topyekûn gelişmesinin önüne, kapitalizmin aşırı işbölümünün, insanı makinenin parçası haline getiren çalışma düzeninin gerektirdiği tek yönlü bilgi ve ihtisası geçirmek...

— Düzene bekçiler yetiştirmek...

4 — Eğitimin gerekli ve mümkün sınırları kavramı :

Kapitalist düzende eğitim ile sosyalist düzende eğitimin temel ve belirleyici farkının iyice ortaya çıkabilmesi için, eğitimin «gerekli» ve Eğitimin gerekli unsurları toplumun ekonomik ihtiyaçlarına yönelik «mümkün» sınırları kavramı üzerinde durmak gerekir.

ve sadece bu ekonomik ihtiyaçların giderilmesini amaçlayan bir eğitimin dayandığı sınırlardır.

Kapitalist toplumda, yukarıda da anlatmaya çalıştığımız gibi, eğitimden amaçlanan, düzenin korunması olduğundan, eğitim bu sınırlar çer-

çevesinde tutulur. Herşeyin meta olduğu toplumda,, eğitim de meta üretiminin' kârlılığını amaçlar.

Eğitimin gerekli sınırları, eğitimin asgarî gelişme düzeyine karşılık zorlanarak aşılması anlamına gelir. Eğitimin mümkün sınırlarına, «toplumsal» sınırlar adını vermek de mümkündür. Bu durumda eğitimin nasıl, ne kadar gelişeceğini doğrudan doğruya bir bütün olarak toplumun ve o toplumun, hiçbir ayrıcalık gütmeden tek tek bireylerinin, sadece ekonomik değil çok yönlü¹ gelişmeleri ve yaratıcılıkları belirler.

Eğitimin gerekli sınırları, eğitimin asgarî gelişme düzeyine karşılıktır. Bu düzeyi ekonomik ihtiyaçlar bölirler. Teknik gelişme ve işgücünün niteliğinin gelişmesi zorunluluğu, eğitimin gerekli sınırlarını toplumsal evrim aşamasına göre genişletir. Üretici güçlerin gelişmişlik düzeyi bu konuda belirleyici olur. Kapitalist toplumda eğitim düzeyi gerekli sınırlarla belirlenir ve gerekli sınırlar eğitimin adeta tek ölçütü olurlar.

Oysa temeli ve hedefleri kapitalist toplumdan büsbütün ayrı olan, sömürüyü kaldırmayı ve insanın kurtuluşunu, kendine dönmesini, tüm yeteneklerini sonuna kadar geliştirmesini hedefleyen sosyalist toplumda eğitimin düzeyi ve sınırları farklı şekilde belirlenir. İşte, eğitimin mümkün sınırları kavramı burada işin içine karışır. O zaman da ortaya yeni bir eğitim anlayışı ve yeni eğitim ilkeleri çıkar. Bu noktada, eğitimin mümkün sınırlarının gerekli sınırlarını da içerdiğini yani ekonomik ihtiyaçların giderilmesine de dönük olduğunu, ancak bu sınırı aştığını söylemekte, yanlış anlamalara meydan vermemek bakımından yarar vardır.

5 — Sosyalist eğitimin hareket noktası ;

Sosyalist toplum, kapitalist toplumdan tümüyle farklı, onun karşıtı ve anti-tezi olan toplum biçimidir. Herşeyin ve insanın emeğinin de meralıştığı kapitalist topluma karşılık, sosyalist toplumda hedef, insanın gelişmesi ve her türlü baskı ve sömürüden kurtulması, tüm yeteneklerim son sınırına kadar geliştirebilmesi ve böylece kendisini aşmasıdır.

Sosyalist toplumda eğitimin teorisi ve uygulaması kapitalist toplumdan büsbütün farklı olacaktır. Kapitalist toplumun eğitim anlayışıyla, feodal toplumun dinsel temele dayanan eğitim anlayışı arasında ne kadar fark varsa, sosyalist toplumun eğitim anlayışı ile kapitalist toplumun eğitim anlayışı arasında da bir o kadar fark vardır. Üstelik fark bu kadarla da kalmaz. Çünkü daha önceki toplumların tümü sınıflı toplumlar oldukları halde, sosyalist toplum sınıfsız toplumdur ve asıl temel fark bu yapıdan, bu farktan kaynaklanır.

İnsan, üretici güçlerin en önemlilerinden biri, var olmaması halinde diğer üretici güçlerin hiçbirinin var olamayacağı ve üretimin yapılamayacağı güçtür. İşte sosyalist sistemde eğitim, bu üretici gücün, insanın alabildiğine gelişmesini hedefler.

Lenin, eğitimin toplumsal işlevini tümüyle değiştirme imkânından söz ederken şöyle diyordu :

«...Okulu burjuvazinin elindeki bir egemenlik ve baskı aracı olmaktan çıkarıp, bu egemenliğin yıkılması aracı haline getirmek ve nihayet toplumun sınıflara bölünmüşlüğü tümüyle ortadan kaldırmak...» ve bunun ancak sosyalist devrimden sonra gerçekleşebileceğini ekliyordu.

6 — Sosyalist toplumda eğitimin başlıca görevleri ve hedefleri nelerdir?

Sosyalist toplumda, sosyalist ülkelerde, eğitimin başlıca görev ve hedefleri yukarıda sözünü ettiğimiz temel hareket noktalarına uygun olarak şunlardır :

- Kişiyi, yeni, yepyeni bir toplumun insanı ve kurucusu olmaya hazırlamak...
- Kişinin bedensel, zihinsel tüm yeteneklerini alabildiğine geliştirmek (üretici güç olarak ve birey olarak insanın gelişmesi)...
- Kişinin yaratıcılığını, kendisini aşma olanaklarını geliştirmek...
- Yeni toplumun yeni insanının ahlâkî değerlerini, davranış ilkelerini yerleştirmek...
- Üretimin tüm toplum yararına en fazla gelişebilmesi için üretici insanı gerekli üretim bilgileriyle, teknik bilgilerle donatmak...
- İnsanların siyasal bilinçlerini geliştirmek, onları toplumun yönetimine katkıya ve doğrudan katılmaya hazırlamak...
- Teoriyle pratiği, bilimsel bilgi ve düşünce ile davranışı kaynaştırmak...

7 — Sosyalist eğitimin temel ilkeleri /

Böylece, sosyalist eğitimin temel ilkeleri, belirleyici özellikleri şöyle özetlenebilir :

Birincisi, sosyalist sistemde eğitim, sınıflı toplumun ideolojik mirasını yıkmayı, kültür ağırlığını hafifletmeyi, ahlâk ve davranış normlarını kökünden değiştirmeyi amaçlar. Bu yüzden de, en temel ilkelerinden biri kapitalist eğitimin — teknik yanlar dışında kalan — tüm yapısını yıkmaktır.

Sınıflı toplum, binyıllara uzanan geçmişiyle sağlam bir miras bırakmıştır. Toplumlar birbirlerini izlediğine, her toplum biçimi bir öncekine oranla bir ileri adım olduğuna göre, her yeni toplum düzeni, her yeni toplum biçimi, eskinin tüm mirasını devralır, ancak bu miras içinden ayıklama yapar. Kendisine köstek olacak, geriye bakan yönleri atar, insanlığın gerçek kültür birikimini alır. Ancak kapitalist toplum, yukarıda anlatılan eğitim sistemi ve amaçları ile, sosyalist topluma yararlı bir kültür mirası yanında, son derece zararlı ve mutlaka aşılması gereken bir davranış, biçimleri ve normları yükü de bırakmıştır. Sosyalizmin ilk görevlerinden biri, eğitim alanında, ister istemez bu yükü mücadele, bu yükü söküp atmak ve geçmiş eğitim sistemini yıkmak olur. Özetle, sosyalist eğitimin ikili bir görevi vardır, yeni toplumun kuruluşuna hizmet edecek ilkeleri koymak ve sınıflı sömürü toplumunun eğitimsel - ideolojik tortularını süpürmek ve yıkmak...

ikincisi, sosyalist sistemde eğitim gerçek anlamda kiteseldir. Temsi ilkelerinden bir kiteselliği, bir azınlığa ve bir azınlığın çıkarlarına dönük olmamasıdır. Bu ilkenin de iki anlamı vardır. Birincisi, sosyalizm sınıfları ve ayrıcalıkları ortadan kaldırmayı amaçladığından eğitimi de bir azınlığın tekelinden çıkarıp geniş kitlelere yayar. İkincisi de, sosyalizmin kuruluşu için eğitimin kiteselliği bir zorunluluktur. Devrimi gerçekleştirmiş olan işçi sınıfının sosyalist toplumun kuruluşuna kendiliğinden hazır olduğunu düşünmenin vahim bir yanılgı olduğunu sosyalizmin ustaları defalarca tekrarlamışlardır. Sosyalist insan bilinci, kendiliğinden sahip olunan bir bilinç değil, öğrenilen, geliştirilen bir şeydir. Böylece, devrim sonrasında ve sosyalist kuruluş aşamasında, en geniş kitlelerin eğitimi, yeni toplumun insanı olmaya ve yeni toplumu kurmaya hazırlanmaları zorunludur ve onun kitesellik ilkesinin gerekçesidir. Sosyalist eğitimin «fırsat eşitliği» ilkesi, işte bu kiteselliğinden, kitesellik ilkesinden doğar. Sosyalist sistemde eğitim, egemen sınıfların, yani bir avuç azınlığın kendi düzenlerini koruma amacından ve egemen sınıfların elindeki bir silah olmaktan çıkıp, geniş emekçi kitlelerin silahı haline gelir.

Sosyalist eğitimin üçüncü temel ilkesi «çokyönlülüğü» veya «bütünselliği» dir. Eğitimin çok yönlülüğü veya bütünselliği, kişiye sadece iş

göreceği alanla ilgili teknik bilgifer vermekle, kişiyi, diğer tüm alanlarda cahil bırakıp, işbölümüne uygun tek bir alanda yetiştirmekle yetinmeyip, her alanda eğitmek ve genel kültür vermek amacını taşımak anlamına gelir. Birinci tür eğitimin, en belirgin ve iyi örneği Amerikan eğitim sistemidir. Amerikan eğitim sistem belli bir işe uzmanlar yetiştirir. O işte uzmanlaşmış kişinin, örneğin dünya edebiyatında, kültür tarihinde tamamen cahil kalması toplumu hiç ilgilendirmez. Sosyalist eğitim ise, uzmanlaşmayı bir yana atmaksızın her kişiyi, insanlığın kültür mirasından, o mirasta insanın yaratıcı güçlerini geliştirebilecek ne varsa hepsinden, insanın düşüncesini ve kişiliğini bağımsız yaratmaya yöneltebilecek şeylerin tümünden yararlandırmayı amaçlar. Sosyalist eğitim sisteminde genel kültür derslerinin fazlalığının nedeni bu ilkedir. Öte yandan, aynı «çok yönlü» veya «bütünsel» eğitim ilkesi, toplumsal ayrıcalıkların aşılmasında da bir anahtardır. Çünkü, sadece belli alanlarda uzmanlaşmaya yönelik kapitalist eğitim sisteminin kişilere yaratıcılıklarını geliştirme ve yaratıcılık alanları arasında, en yetenekli oldukları alanlarda bir seçme yapma olanağı vermemesine karşılık, bütünsel eğitim, bu olanağı toplumun bireylerine tanır ve böylece fırsat eşitliğini pekiştirir.

Sosyalist eğitimin bir dördüncü ilkesi «üretim için eğitim» ilkesinin reddi ve onun yerine eğitimle iç içeliği ilkesinin geçirilmesidir. Geri kalmış, az gelişmiş toplumlarda, eğitimin üretimden de tümüyle kopuk olduğu toplumlarda, örneğin ülkemizde, «üretim için eğitim» ilkesi bile, gelişmiş kapitalist toplumun, eğitim ilkesi olarak ileri bir ilke sayılmakta Hatta çoğu zaman «devrimci» bir ilke. olarak benimsenmektedir. Oysa sosyalist toplumun eğitim ilkesi, eğitimin gereklilik sınırlarını aşmak, mümkün sınırlarına ulaşmaktır. Yani sosyalist toplumda eğitim, ekonominin, üretimin ihtiyaçlarıyla sınırlı kalmaz. Ama bu eğitimin üretimden kopukluğu anlamına asla gömez. Aksine, sosyalist toplumda eğitim üretimle iç içedir. Eğitim, insan üretici gücünün geliştirerek üretimini gelişmesine, emeğin verimliliğine katkıda bulunur, gelişen üretim ise, tüm ürünlerini topluma, yani tek tek bireylere döndürerek, onların yararına sunarak insanın gelişmesine hizmet eder.

Sosyalist, toplumda, hedeflerden *biti* de emeğin üretkenliğini artırmaktır. Çünkü, ancak emeğin üretkenliğinin arttırılmasıyla ki, tüm üretici güçlerin serbestçe gelişmesi ve insanlığın kendisini aşması mümkün olabilir. Eğitimin üretimle, hayatla iç içeliği ilkesi, tam anlamına, eğitim dönemi sırasında, eğitimin bir bölümünün tümüyle üretime dönük pratik eğitim olması ile veya üretime atılan kişinin, eğitimini tamamlamak ve ilerletmek için her türlü olanağa sahip olması ile de somutlanır. Sosyalist eğitim sisteminde, sosyalist ülkelerde, eğitim ve üretim

biri diğeri için değil, birbiri içinde ve birbirlerini koşullandıran, birbirlerini geliştiren süreçlerdir.

Bir Sovyet iktisatçısı olan Strumilin, daha 1920'lerde, devrimin hemen sonrasında, eğitim harcamalarının, eğitim alanına yapılan yatırımların ne ölçüde rantabl olduğunu bilimsel yöntemlerle hesaplamıştı. Bu araştırmalar, emekçilerin eğitilmesinin sadece toplumsal açıdan zorunlu olmakla kalmayıp ekonomik açıdan da çok verimli olacağını gösterdi. Çeşitli istatistiklerin incelenmesi ve hesaplar, ilkökul eğitiminin, işin üretkenliğini, emeğin verimliliğini cahil işçiye oran'la yüzde 43 artırdığını gösterdi. Ortaöğretim için bu oran yüzde 108, yükseköğretimde ise yüzde 300 idi. Buradan şu sonuca varıldı : «Ülkenin kültür düzeyinin yükseltilmesi için yapılan harcamalar, ulusal ekonominin güçlendirilmesi yatırımlardan sayılır.»

Sosyalist eğitimin bir beşinci ilkesi de, yeni toplumun: insanına, o toplumun kuruluş ve gelişmesinin gerektirdiği düşünce ve davranış normlarını (ilkelerini) vermektir. İşte bu yüzden sosyalist eğitimin özünde, siyasal eğitim, kitlelerin siyasal, sınıfsal yönden bilinçlendirilmesi vardır. Bu ilkeyi, burjuva düşünür, aydın ve eğitimcileri yadırgar ve «eğitimin güdümlüleştirilmesi» olarak tanımlarlar. Ne var ki, burjuva toplumunun sınıfsal! şartlanmalarından gelen bu kişiler, kapitalist düzende eğitimin «topyekûn»- bir şartlandırma olduğunu, aslında her toplumda eğitimin, kişileri topluma uydurmaya, toplumun gereklerine ve taleplerine hazırlamaya yönelik olduğunu unuturlar. Kuşkusuz, sosyalist eğitim, en temelde siyasal özlüdür, çünkü sosyalist toplumun kuruluş dönemlerinde, bir yandan burjuva ideolojisinin yıkıcı etkilerini silmek, bu etkilerle mücadele etmek gerekirken, bir yandan da yeni egemen sınıf proletaryanın ve müttefiklerinin iktidarlarının gereklerini, ihtiyaç ve taleplerini yerine getirebilecek kişiler yetiştirmek zorunludur. Toplumdaki her kişinin, toplumun kuruluşuna bilinçli ve gönüllü olarak katılmasının gerektiği sosyalist toplumun kuruluş sürecinde, eğitimin siyasal öz taşıması, yani sınıfsal niteliğinin ağır basması, hiç de yadırganacak birşey değildir. Sosyalist kuruluşun tamamlandığı ve sınıfsız topluma geçildiği zaman da, sosyalist insanın oluşmasına, yetişmesine giden yolda, daha yapılacak çok iş vardır. Ve eğitimin yeni toplumun yeni insanını yaratmaya dönük yönleri tüm ağırlığıyla sürer. Yeni toplumun yeni insanının yetişmesinde temel ilkeler, temel davranış normları ise, emeğe saygı, dayanışma, toplumsal çıkarı bireysel çıkardan üstün tutma, insan sevgisi, dostluk, uluslararası dayanışma bilinci, yurtseverlik, cesaret, doğruiuk gibi, sınıflı toplumda sadece edebiyatı yapılan, ancak toplumun yapısı ve herşeyin metalaşmış olması, herşeyin kâr tutkusu özerine k'u-

rulması yüzünden bir türlü hayata geçirilemeyen ilkelerdir. İşte sosyalist eğitim, bu ilkelerden hareketle, insanın yüzyıllardır kökleşmiş yapısını derinden değiştirmeyi hedefler.

Ve., nihayet, sosyalist eğitimin, diğer ilkelerin doğal sonucu olan bir başka ilkesi de, özünde uluslararası nitelikte olmasına karşılık, biçiminin de ulusal olması, yani kişilere olduğu kadar uluslara da kendi yeteneklerini, kendi yapılarına uygun yaratıcılıklarını geliştirme imkânı vermesidir, işte bu yüzden, tüm burjuva yutturmacalarına ve propagandasına rağmen, ulusal kültürlerin en başarılı şekilde gelişip serpiştiği yerler sosyalist ülkelerdir.

Şimdi, bu ilkelerin hayata nasıl geçirildiğini, nasıl somutlandığını bir sosyalist ülke örneği ile görelim.

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE EĞİTİM :

Sosyalist eğitimin somutlanmasını Sovyetler Birliği örneği üzerinde incelemekte yarar var. Çünkü, birincisi, bu ülkede devrim öncesinde eğitimin, geriliği, aradaki farkı açıkça görmeye imkân veriyor. İkincisi, Sovyetler Birliği, sosyalist eğitim ilkelerinin en saf ve klasik şekliyle uygulandığı bir ülke. Üçüncüsü de, elimizde bulunan en iyi ve tam eğitim istatistikleri bu ülkeye ait.

a — Çarlık Rusya'sından günümüze eğitimin gelişmesi :

Sovyetler ülkesinde, Çarlık Rusya'sından günümüze kadar eğitim alanındaki gelişmelere, atılan dev adımlara, rakamların dili ve gözüyle bakalım.

1915'lerde, Rusya'daki aydınlar ve "uzmanlar, «Rus halkının tümünün okuma - yazma öğrenebilmesi için 250 yıl gerek» diyorlardı. Nüfusun dörtte üçü, okuma yazma bilmiyor, beş çocuktan dördü okula devam etmiyor, nüfusa oranla öğrenci sayısı bakımından Rusya en aşağı sırada yer alıyor ve hatta, uluslar mahşeri olan bu ülkede, 40 kadar ulusun alfabesi bile bulunmuyordu.

Devrim, Rusya'yı eğitim açısından, o dönemlere göre bile ÇOK geti sayılabilecek durumda buldu ve hemen, büyük bir eğitim seferberliğine girişildi. Denebilir ki, devrimin ilk işlerinden biri de, eğitim alanına el atmak oldu. İlk adım eğitimin kitleleştirilmesi, okur - yazarlığın artırılması ve siyasal eğitimin başlatılmasıydı.

Aşağıdaki tablo, deyrim öncesinden günümüze doğru, eğitimin ni-
cel gelişmesi konusunda bir fikir verebilecek niteliktedir.

	1915	1941	1966	1972	1976
Öğrenci sayısı	10,6 (milyon)	47,6	71,9	80,2	90,0
Öğretmen sayısı	280 (bin)	1238	2 497	2 626	2 742

b — Okūî öncesinden yükseköğrenime...

Sovyetler Birliği'nde, sosyalist eğitimin özüne uygun olarak, çocuğun eğitimi okul öncesinde, yuvalarda başlar. 1940'da, yuvalardaki çocuk sayısı 1 milyon 935 bin iken, bu sayı 1975'de 11 milyon 850 bini bulmuştur. 1976'da, bir yuva çocuğunun devlete maliyeti 450 rubleydi. (1 ruble yaklaşık 25 lira) Önümüzdeki üç yıl içinde, ana okullarının 3 milyon çocuk kapasiteli olması planlanmıştır.

Çoeuğun, yeni toplumun kurucusu olarak yetiştirilmesine ana okulundan başlanır. Ana okulunda, son dönemlerde, «geleceğin insanı»nin yetiştirilmesi programa alınmış ve çocukların oyunlarından oyuncaklarına, kişiliklerinin biçimlenmesinden yaratıcılıklarının geliştirilmesine kadar her açıdan yeni bir eğitim programlaması yapılmıştır. Geleceğin insanını yetiştirirken başlıca amaç onun araştırmacı, yaratıcı olmasını ve sosyalist toplumun ahlâki değerlerine sahip ormasını sağlamaktır.

Anaokulunu ilkokul veya ilköğretim dönemi izler. 1958'de başlayan 8 yıllık zorunlu ilköğretim yerine, 1976 yılından itibaren 10 yıllık zorunlu ilköğretim geçirilmiştir. İlköğretim döneminde, ilkokulda, çocuk, bir yandan çağın gerektirdiği en ileri bilimsel-teknik bilgilerle donatılırken, bir yandan da «bütünsel eğitim» ilkesine uygun olarak genel kültür dersleri alır. Öte yandan, kişinin kişilik biçimlenmesinin en önemli dönemi olan bu on yıllık dönemde, çocuğun, yeni toplumun, sosyalist toplumun değerleriyle bezenmesi için, okuluçi - okuldışı eğitimin birlikteliği sağlanır. Çocuk veya genç, çeşitli toplumsal faaliyetlere, törenlere katılır. Mutlaka bir sanatla uğraşır, yaratıcılık yeteneğini, ister sanat alanında, isterse bilim alanında geliştirir. Yine, üstün kabiliyetli (tyetenekli) çocuk ve gençler bu dönemde dikkati çeker ve yetenek alanlarına göre öze! bir eğitimle yönlendirilirler.

1976'dan itibaren 10 yıllık eğitimin mecburi hale gelmesiyle ye tüm ükeye yaygınlaştırılmasıyla birlikte, ortaöğrenim de meeburi hale gelmiş olmaktadır.

Sovyetler Birliği'nde bu on yıllık ilk ve ortaöğrenim bütünlüğünün, ortaöğrenime tekabül eden son üç yılında bir yandan teknik bilgiler ağır-

ilk kazanır, öte yandan gencin yeteneklerinin geliştirilmesi ve uzmanlaşma alanını seçmesi ön plana çıkar.

Öte yandan bu normal okul sistemi yanında, en az yedi yıllık ilköğretim görmüş olan gençlerin, kendi seçmeleriyle gidebilecekleri «meslek okulları» da vardır. Bu okullar, mesleğin niteliğine göre iki yıldan 4 yıla kadar uzayabilirler. Bu okullarda, uzmanlaşma ön plana geçer, ancak yine eğitim sisteminin özü gereği, meslek dışı kültür ve sanat faaliyetlerine de bir bakıma normal ilk ve ortaöğretimden daha da fazla yer verilir. Bu tür okulların amatör tiyatro, bale, folklor, edebiyat toplulukları Sovyetler Birliğinde oldukça ünlüdür. Bir traktör sürücüsünden, 'bir hayvan bakıcısına, bir duvarcıdan bir laboranta kadar, üretimin herhangi bir alanında çalışan herkes bu okullardan mezun olmak zorundadırlar. Böylece, üretimin her alanında eğitim düzeyi ne az 9 veya 10 yıllıktır. Yeni getirilen 10 yıllık zorunlu eğitim sistemi ile birlikte bu süre daha da uzamaktadır. Bu okulları orta dereceli mesleki eğitim okulları saymak mümkündür.

Bunlardan başka 8 veya 10 yıllık ilköğrenimi tamamlamış öğrencilerin alındığı özel orta öğrenim kurumları vardır. Bu okullar 500 ayrı uzmanlık ve meslek alanında olup, uzman yetiştirirler. Bu okullar da ikiye ayrılır : Teknik uzman yetiştirenler, sanatçı, müzisyen, öğretmen, vs. meslekler de yetiştirenler... Öğrencilerin, seçmiş oldukları meslek alanında teorik ve uygulamalı bilgiler edindikleri özel ortaöğretim kurumlarında, özellikle son iki yıl, uygulamalı çalışmalarla, hayatla içice, üretimle içice, geçer. Son yıl, öğrenci diploma projesini sunar ve bir devlet sınavından geçer. Bu okulları bitiren öğrenciler, ya kendi uzmanlık alanlarında bir işe hemen girebilirler, ya da yine kendi alanlarında bir yükseköğrenim kurumuna devam edebilirler. 1976-1977 ders yılında, bu türden okullara 6 milyon 600 bin öğrenci devam etmekteydi.

Yükseköğrenim, üniversite ve¹ diğer yükseköğrenim kurumlarında görülür. 1976-1977 ders' yılında 65'i üniversite olmak üzere, Sovyetler Birliği'nde 859 yükseköğrenim kurumu vardı. Bunlarda 5 milyon öğrenci okumaktaydı. Her yıl ortalama 730 bin kişi yükseköğrenim kurumlarından mezun olmaktadır. Sovyet Üniversitelerinde öğrenim süresi ortalama 5 yıldır, bazı branşlarda 6 yıla kadar uzar. Üniversiteler de, yüksek okullarda dn eğitim üretimle sıkı sıkıya bağlıdır. Bir yandan bilimsel araştırma bağı, öte yandan pratik (uygulamalı) çalışmaların ağırlığı ve yaygınlığı bu içiçeliği yansıtır.

c — Kitlesele ve parasız eğitim :

Eğitimin, sayılan bütün evrelerinde! öğrenim parasızdır ve çok geniş devlet burs imkânları, vardır. Bu durum eğitimi bir anda kitleseleştirmekte, tüm ayrıcalıklara son vermekte, eğitimi bir azınlığın tekelinde olmak-

tan çıkarmaktadır. Sovyetler Birliği'nde eğitimin devlet görevi olması, tümüyle parasız olması demek, öğrencinin kitap defter dahil hiçbir maddî yük karşısında kalmaması demektir. Bu yüzden de, ilköğretimden sonra ortaöğrenime ve yükseköğrenime devam oranı son derece yüksektir ve asıl önemlisi, bu devam oranı öğrencinin yeteneklerine bağlıdır, hiç bir ayıklamanın, hiçbir sınıfsal ayrıcalığın sonucu değildir.

Eğitimin bu nitelikleri, Sovyetler Birliği'nde eğitim - öğretimin kitle- sel olabilmesini, yaygınlaşabilmesini ve 10 yıllık zorunlu eğitimin konula- bılmesini sağlamıştır.

d — Son olarak kabul edilen 1977 yeni Sovyet Anayasası şöyle de- mektedir :

«Sovyetler Birliği vatandaşları öğrenim hakkına sahiptirler. Bu hak, öğrenimin bütün şekillerinin parasız olmasıyla, gençliğin zorunlu genel orta öğretiminin gerçekleştirilmesiyle, teknik öğretimin genişçe gelişme- siyle, öğretimin hayatla ve üretimle bağı üzerinde orta uzmanlık öğretimi- nin ve yükseköğretimin yaygın şekilde gelişmesiyle, mektuplaşmayla öğ- retimin ve akşam okullarının yaygınlaşmasıyla, hükümetin öğrencilere burs ve diğer kolaylıklar sağlamasıyla, ders kitaplarının parasız verilme- siyle, anadilinde ders görme imkânıyla, eğitimini kendi kendine geliştiri- mek için koşulların yaratılmasıyla sağlanır.»

Bu Anayasa maddesi, bir sosyalist ülkede eğitimin ana çizgilerini açıkça vermektedir ve daha da önemlisi Sovyetler Birliği'nde, bu madde hiçbir zaman sâdece kâğıt üzerinde kalmamış, gerek istatistiklerin gerek- se gözlemlerin gösterdiği gibi hayata geçirilmiştir.

e — Anayasada da yerini bulan en önemli eğitim ilkelerinden biri, eğitimin sosyalist ve uluslararası özü yanında ulusal' biçiminin korunma- sıdır. Bunun somutlanması, çeşitli ulusların birarada yaşadığı Sovyetler Birliği'nde her topluluğa kendi diliyle eğitim hakkının tanınmış olmasıdır. Sovyetler Birliği halklarının okullarında Rusça zorunlu olarak öğretilmek- le birlikte, öğrenciler dersleri kendi dillerinde görür, kendi ulusal kültürle- rinin gelişmesi yolunda eğitilirler. Çünkü sosyalizm; ulusallığın, ulusal kül- tür mirasının gelişmesinin şovenizme dönüşmedikçe işçi sınıfının toplu- munun ve kültürünün gelişmesine ancak yardımcı olacağını bilir. Sovyet- ler Birliği'nde, çeşitli halkların devrimden bu yana geçirdikleri kültür ve eğitim evrimi, bu ilkelerin hayata geçirilmesinin önemini ortaya koymak- tadır. Devrim öncesinde 40 kadar ulusun alfabesi bile yokken, bugün Sov- yet toprakları üzerinde yaşayan tüm ulusların, tüm halkların kendi edebi- yatları, kendi — dünya çapında — sanatçıları, bilim adamları vardır. Bir küçük örnek vermek istersek, Özbekistan'da, devrim öncesinde 18 bin öğrencinin devam ettiği toplam 171 okul varken, bugün aynı ülkede oku-

ma - yazma çağındakilerin yüzde 98'i okula devam etmektedir. Okuma yazma oranı, Özbekistan'da ilk 5 yıllık plan döneminde yüzde 12'den yüzde 72'ye, günümüzde ise yüzde 99'a yükselmiştir. 1970'lerde, Japonya'da 10 bin nüfusa 1692 öğrenci, Federal Almanya'da 10 bin nüfusa 1352 öğrenci, Fransa'da 10 bin nüfusa 1556 öğrenci düşerken, Özbekistan'da 2722 öğrenci düşmekteydi. Sovyetler Birliği'nin kültür ve eğitim açısından en geri bölgelerinden biri sayılan Tacikistan'da, devrim sonrasındaki kültürel seferberliği ve eğitimin kiteselleştirilmesini birkaç küçük istatistikle açıklamaya çalışmak yararlı olacaktır.

1925'de Tacikistan sınırları içinde 66 okul vardı. 1929'da okul sayısı 541'e çıkmış ve öğretmen okulları açılmıştır. 1930'da genel ve zorunlu ilk öğretim konmuş ve bunu izleyen 10 yıl içinde, Tacikistan halkı kara cehaletten 4 yıllık zorunlu ilköğrenime doğru evrimleşmiştir. 1932 yılında, artık Tacikistan'da 1929 yılının üç katı öğrenci (120 bin öğrenci) 2517'i okula devam etmekteydi. Bu ilk hamleden sonra da, tüm Asya halkları gibi (Sovyet Asya'sı) Tacikistan'da eğitim-öğretim sorununun çözümünde önemli adımlar atıldı ve güç dönem aşıldı. Şimdi Tacikistan'da okuma yazma oranı yüzde 86'nın üzerinde.

Sovyetler Birliği'nde eğitim konusunda, aynı türden çeşitli bilgiler vermeye devam edilebilir. Konunun açıklanması için, diğer sosyalist ülkelerle ilgili aynı türden bilgiler de eklenebilir. Bu verilerden gözlenebileceği gibi, değişmeyen öz, sosyalist eğitimin niteliği ve sosyalist ülkelerin sosyalist eğitim ilkelerini uygulamaya kararlılığıdır.

SONUÇ YERİNE ;

Sosyalist eğitiminin temel hedef ve özünün yeni toplumun insanını yetiştirmek, sosyalist insanı yetiştirmek olduğunu gördük. Biraz düşüncüce, sosyalist ülkelerde eğitim ilkelerinin kâğıt üzerinde kalmayıp, ne pahasına olursa olsun hayata geçirilmesinin temelinde! bu hedefin bulunduğu görürüz. Sosyalist toplum varlığını koruyup geliştirebilmek için. İnsanını yetiştirmek ve geçmiş sınıflı toplumların eğitim -kültür mirasını, tortusunu yok etmek zorundadır. Bu yüzden de, eğitim konusundaki ihmâl veya ilkelerin kâğıt üzerinde kalması toplumun ve sistemin zararına olmakta ve eğitim sosyalist ülkelerde bir zorunluluk olarak kendisini! da-yatmaktadır.

Yeni toplumun, yani sosyalizmin insanını yetiştirmekte ne oranda yol alınmıştır? Tüm sosyalist ülkeler, bu konuda başarılarıyla övünürlerken, daha, önlerinde, aşılacak pekçok yolun olduğunu, sosyalist insanın, yani duygularıyla, düşünceleriyle, yaratıcılığı ile sömürü toplumunun insanından büsbütün farklı bir insanın yaratılmasının belki de yüz-yıllar işi olduğunu açıklıyorlar. Bir başka deyişle, sosyalist insan yaratılmadan ve toplumda maddî açıdan egemenlik kurmadan sosyalizmin ku-

ruluşu tamamlanmış sayılmaz ve yine bu yüzden, sosyalist ülkeler, sosyalist eğitimi her an geliştirerek sürdürmek zorundadırlar. Bu onlar için bir varolma ve ilerleme sorunudur aynı zamanda.

İşte bütün bu nedenlerle, sosyalist eğitim ilkeleri, cansız, kâğıt üzerinde ilkeler olarak kalamazlar, mutlaka hayata geçirilmeleri gerekir. Hayata geçirilirken, sosyalist ülkelerin çeşitli güçlüklerle karşılaştıkları bir gerçektir. Bu güçlüklerin başında, emperyalizmin varlığı, emperyalist sistemin henüz dünya yüzünden silinmemesi ve toplumlararası ilişkilerin son derece yoğunlaştığı dünyamızda sosyalist ülke halklarını da bir ölçüde etkileyebilmesi gelmektedir. Ancak, sosyalist ülke halklarının yaratıcılıkları, davranış normları, bilimsel yetenekleri hedeflendiği ölçülerde geliştiğinde, emperyalizmin kültürel etkilerinin silinmesi de gerçekten mümkün olacaktır.

Özetleyecek olursak, sosyalizmin hedefi insanın gelişmesi, yabancılaşmalardan ve meta sayılmaktan kurtulması, sömürünün ortadan kalkması, yepyeni bir insan toplumunun kurulması olduğuna göre, sosyalist eğitim sisteminin, özü ve biçimiyle, ilkeleri ve hedefleriyle kapitalist ülkelerdeki eğitimden farklı olması doğal ve kaçınılmazdır. Sosyalist eğitim, işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin sınıfsal konumlarını dile getirir, bu yüzden kitlesel, ayrıcalıksız, ileri ve yarına dönüktür.

Toplumunu insanlar kurup geliştirdiğine göre, yeni bir toplumun kurulmasının temel maddesi de insandır. O insanın, o toplum biçimine karşılık olan üretici güçler ve üretim ilişkileri temeli üzerinde biçimlendirilmesi, hazırlanması gerekmektedir. Sosyalist eğitim, işte bunu amaçlar. Onun hedefi üretimin artışı ve kâr düzeninin korunması değil, kâr düzeninin tüm tortularının yıkılması, temizlenmesi ve üretiminin tüm insanların yararına sunulmasının sağlanmasıdır. Bu ise, tek tek tüm toplum bireylerinin yeni tip eğitiminden geçmeleriyle yaratıcılıklarının, bilimsel bilgi ve yeteneklerinin geliştirilmesiyle, yeni ahlâk değerlerine sahip olmalarıyla mümkündür. Bu yüzden de sosyalist ülkelerde eğitimin kitleselliği, genelliği, ilerliliği ve üretimle içiçeJiği, Bir zorunluluktur.

Kapitalist eğitim sisteminden sosyalist eğitim sistemine giden bir köprü yoktur. Ne kadar zorlanırsa zorlansın, eğitimin özü sömürüşüz topluma geçilmedikçe değişemez. Eğitim olgusu da, toplumdaki tüm temel kurum ve olgular gibi sınıflardan ve sınıf mücadelesinden bağımsız düşünülemez. Kapitalist eğitimle sosyalist eğitim arasındaki fark, insanın kar için gerekli meta olduğu toplumla, insanın gelişmesinin ve mutluluğunun hedef olduğu toplum arasındaki farktır. Kapitalist ülkelerdeki eğitim sistemi ile sosyalist ülkelerdeki eğitim sistemi arasındaki fark, biçimde değil özdedir.

Zeycan KOÇ : Bildirge sayfa 8'de «Sınıflı toplumda eğitimin devrimci bir öz kazanması bir zamanlar sloganlaştırılmış olan «Devrimci Eğitimin» burjuva toplumu sınırlarında mümkün olamayacağını artık bildiği» yazılmakta.

Şu açıktır ki, sınıflı toplumda egemen sınıflar kendi öz düzenlerini koruyacak kurumlardan biri olan, eğitim kurumunun devrimci bir öz kazanmasına izin vermezler. Bu genel doğru ve yaşanan deneyimler eğitim emekçilerimize gerçek bir devrimci eğitimin ancak emekçi sınıfın iktidarında olacağını göstermiştir. Bu anlamda Eğitim Emekçileri devrimci değil, ama Devrim için eğitim yapabilirler. Eğitim alanlarında bilinç götürerek düzenin maskelerini bir bir gözler önüne sererek devrim için insanlar yetiştirebilirler. Çarpık kapitalist sisteme karşı gelişen muhalefeti demokratik halk devrimi yolunda örgütleyip en geniş kitleler içinde en dar kadro çalışmaları yapabilirler.

Sahife 11'de Öğrenci olayları adı verilen huzursuzlukların temelinde eğitimde ayrıcalık ilkesinin sınıfsal temele göre konmuş olması yatmaktadır. Yani işçi ve köylü çocuklarına tanınan eğitim olanakları ile varlıklı sınıfların çocuklarına tanınan eğitim olanakları arasındaki fark, eğitimin çelişkisini oluşturmaktadır. Ve bu çelişki öğrenci ofayları adı verilen huzursuzlukları yaratmaktadır, denmekte. Buradan çıkan sonuç işçi ve köylülerin eğitimden yeterince yararlanmamaları ve eğitimdeki ayrıcalıklar nedeni ile eylemlere itildiğidir. Bu da yüzeyde ve ayaklan yere basmayan bir değerlendirmedir.

Kapitalist sistemde, üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çelişki üst yapı kurumlarına ve bunlardan özellikle eğitim kurumuna da yansımaktadır. Egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda eğitim veren kurumlarda yer alan ve kökeni ne olursa olsun düzenin çelişkilerini öncelikle kavrayabilen öğrenciler düzene karşı bir aydın tepkisi geliştirmektedirler. Ve öğrenci olaylarının kökeninde kapitalist sistemin çelişkileri — ülkemizde dışa bağımlı yukarıdan aşağı inşa edilen çarpık kapitalizmin— çelişkileri yatmaktadır, işçilerin ve köylülerin var olan eğitim kurumlarından yararlanmadıklarını ve eğitim sisteminin düzenin korunması doğrultusunda kullanılmasını görmeleri, bunların kökeninde, sistemin çelişkilerinin yattığını farkına varmaları kendiliklerinden değil, ilerici aydınların ve sosyafistle'rin onlara devrimci bilimci götürmeleri ile mümkün olmaktadır.

Sayfa 17'de Sosyalist eğitimin ilkeleri sıralanırken «en temel ilkelere denilen kapitalist eğitimin - teknik eğitim dışında kalan - tüm yapısını yıkmaktır» denmekte. Bu yanlış bir saptamadır.

Marks Kapital'de sınıfsız toplum aşamasına varıldığını belirleyen en önemli göstergelerden birinin işbölümünün ve kafa kol emeği arasındaki farkın ortadan kalkması olduğunu söyler ve üretici güçlerden makinelerin, tekniğin bunu yaratacak gelişiminin önemine değinir.

Kapitalist toplumda üretici güçler geliştikçe, iş bölümü de daha da artar. Kafa ve kol emeği arasındaki farklılık büyür. İnsanların yaptığı bir çok işi makineler yaptığı gibi işçi makinenin bir parçası olur adeta. Hareketlerini makineye göre ayarlar. Üretim sürecinin hiç bir anında kendi başına karar verme yetkisine sahip olmayan işçi, kapitalistin seçtiği ham maddeler ve makinelerle, onun belirlediği üretim yöntemi ile çalışır ve emeğinin nesnelleştiği ürün üzerinde hiç bir hak iddia etmeksizin bunları kapitaliste teslim etmek zorundadır. Kendi elleri ile ürettiği, kendisine karşı bir nitelik kazanır. Ve tüm bunlar emeğin yabancılaşmasının temellerini oluşturur. Kısaca kapitalist toplumda üretici güçlerin gelişmesi kafa kol emeği arasındaki ayrımı artırıcı, emeğin yabancılaşmasını yoğunlaştırıcı özellikleri bağrında taşımaktadır.

Kapitalist sistem yerine Sosyalist sistemin getirilebilmesi üretici güçler açısından üretici güçlerin daha da üretken hale getirilmesi yani geliştirilmesi ile değil, köklü biçimde dönüştürülmesi ile mümkün olacaktır. Çünkü Marksist - Leninist ilkeler doğrultusunda kurulan bir sosyalist toplumun amacı, hem ürün artışını nicel ve nitel boyutlarda sağlayan ve hem de işbölümü ve kafa ile kol emeği çelişkisini ortadan kaldıran üretici güçleri yaratmak olmalıdır. Aksi takdirde ne emeğin yabancılaşmasını ortadan kaldırmak, ne de üretici güçlerin en önemli ögesi olan insanı, sosyalist insanı yaratmak mümkün olmayacaktır.

Bildirgede konduğu üzere, sosyalist ülkelerde eğitimin kapitalizme özgü teknikleri yıkmaksızın sosyalizmin kuruluşuna katkıda bulunduğunu söylemek, Sovyetler Birliği'nin bugün ulaşılmış olduğu konumda hangi teorik yaklaşımların etkin olduğunu göstermektedir. Sınıfsız topluma geçişin ilk aşamalarını tamamlayıp ikincide ve son aşamaya geçtiklerini, söyleyen Sovyetler Birliği yöneticileri, kapitalizmden devir alınan üretici güçleri olduğu gibi muhafaza ederek, niteliği- gereği iş bölümünü ve kafa kol emeği ayrımını zorunlu kılan bu üretici güçlerle öne sürdükleri gibi sınıfsız toplum aşamasına hiç bir zaman ulaşamayacaklardır.

Bildirgede Sayfa 30'da «sosyalist insan yaratılmadan ve toplumda nicel açıdan egemenlik kurmadan sosyalizmin kuruluşu tamamlanmış sayılmaz. Ve yine bu yüzden sosyalist ülkeler, sosyalist eğitimi her an geliştirerek sürdürmek zorundadırlar. Bu onlar için bir var olma ve ilerleme sorunudur» denmekte. Sosyalizmin kuruluşunun tamamlanmasının salt eğitimle sağlanacağı savunulmakta.

Gerçek şudur ki, bir sistemin tamamlanması alt yapısıyla ve o alt yapının tüm özelliklerinin yansıdığı üst yapının tamamlanması ile mümkündür. Yoksa üst yapı kurumlarından yalnız biri ile değil.

Sosyalist sistemin kuruluşu ve sınıfsız topluma yol alması, alt yapısıyla olduğu kadar, aile, ahlâk, din, hukuk, eğitim ve benzeri tüm üst yapı kurumlarında kapitalizmin damgasını vurduğu bütün özelliklerin ortadan kaldırılması ile mümkündür. Bu ise bir kültür devrimi sorunudur. Kültür devrimi yapılmadan salt üst yapı kurumlarından biri olan eğitim kurumlarında sosyalist sisteme özgü öğelerin geliştirilmesi üst yapıda sosyalist sistemin özelliklerinin kazandırıldığı anlamına gelemez. Kaldı ki eğitimin sosyalist bir öz kazanabilmesi de tüm üst yapı kurumlarında yapılan kültür devriminin eğitim alanına yansması ile olur. Buna bağlı olarak bildirgede değinilen SSCB'de «alt yapıda sosyalist üretim biçiminin hakim olmasına rağmen» üst yapı da salt eğitim alanında okuma yazma oranı, okullaşma oranı gibi sayısal veriler sistemin tamamlandığını kanıtlamaz. Kaldı ki Sovyetler Birliği'nde kültür devrimi gerçekleşmemiştir.

Sonuçta kapitalist sisteme ait aile, ahlâk, din, hukuk ve eğitim gibi üst yapı kurumlarında tüm özellikler ve bunları taşıyan eski insanın yerini, sosyalist aile, ahlâk, düşünce ve davranış biçimlerine sahip yeni insanın alabilmesi kültür devrimi ile mümkündür. Sosyalist eğitim de ancak bir kültür devrimi ile mümkün olacaktır.

Nazmi ÇOBAN : Sosyalist eğitim sorunu kültür devrimin bir ögesi- dir. Üst yapının devrimci dönüşümü «orunu ile alt yapının devrimci dönüşümü süreçleri diyalektik bir sür ,cir.

Kapitalizmden komünizme geçiş sürecinin ekonomik koşulu üretici güçlerin geliştirilmesi ve dönüştürülmesi sorunudur. Bu ise üretici güçlerin kompozisyonu içerisinde insan ögesinin makina ögesine göre belirleyicilik kazanmasıdır. Başka bir deyimle hem insan dışı üretici güçlerin (üretim araçlarının) geliştirilmesi ve dönüştürülmesi (örneğin teknolojinin dönüştürülmesi) hem de inscin dönüştürülmesi sürecidir.

Bu dönüşüm süreci, iş bölümünün ortadan kalkışı sürecini açıklar. İş bölümü üretici güçlerin geliştirilmesi ile kalkmaz, tersine derinleşir. İş bölümü ancak üretici güçlerin dönüştürülmesi bağlamında ortadan kalkar. İnsanı, insan dışı bir konuma ve işleve bağımlı kılan üretim ilişkileri de ancak bu bağlamda dönüştürülebilir. Kapitalist üretim ilişkilerinde insanın asli işlevi olan işgücü ve üretme işlevi (kol gücü) dir. Kol gücü dışındaki diğer insan faaliyetleri olan işlevler (zihinsel faaliyetler) kapitalist iş bölümüne bağlı olarak ayrılmıştır. Oysa iş bölümünün ortadan kalktığı sınıfsız toplumda yeni tipte insanın asli işlevi üretim araçları dönüştürdüğünden dolayı zihinsel faaliyetlerdir. (İş gücü işlevi yani makinanın bir uzantısı olan işlev talidir. Çünkü, bizatihi makina bir üretim aracı olarak dönüştürüldüğü için makinanın geliştirilmesi ve yetkinleşmesi söz konusu değildir.)

Bu bağlamda ekonomik devrime (dönüşüm sürecine) paralel olarak siyasal ve ideolojik devrim (dönüşüm süreci) toplumun komünistleşmesi sürecidir. Bilginin toplumsallaştırması ve dönüştürülmesi süreci söz konusudur. Daha doğrusu Marksizmin (Marksist tarih biliminin) toplumsallaştırılması bağlamında kültür devrimi aslında ideolojik değil bilimsel devrimdir. Ekonomist sınıf bilincinin değil sosyalist politik bilincin (-Marksist tarih bilimi) geliştirilmesi ve toplumsallaşmasıdır. İşte iş bölümünden, iş bölümünün ortadan kalktığı, sınıflı toplumdan sınıfsız topluma ulaşıldığı noktaya kadarki geçiş evresinde sosyalizm) eğitim sorununun özgüllüğü buradadır. Sonuçta, yani sınıfsız toplumda iste bütünsel çok boyutlu yeni tipte insan kategorisi Marksın «Feuerbach üzerine üç numaralı Tezi» ne (x) uygun olarak ulaşılır. Yeni tipte insanın ekonomik, politik, ideolojik dönüşüm sürecindeki Determinist-Volontarist diyalektiği bu şekilde kavranılmalıdır.

Oysa O. Baydar bu sürecin özgün koşullarını v& bütünselliğini kavramıyor. Bunun nedeni de sosyalizme geçiş sorununa ilişkin ekonomist bir bakış açısına sahip olmasıdır.

Ayrıca bir mantıksal hata daha var. Yeni tipteki topyekun insanın «uzmanlaşma» alanlarından söz ediyor. Bu saçmalaktır. Hem iş bölümünün kalkması önermesini yapıyor, hem de yeni tipte insanın «uzmanlaşmasından» bahsediyor, (s. 25)

Bir de geçiş dönemi ile ilgili mantıksal hata yapıyor. (S. 21) Hem sınıfsız topluma geçildiği var sayımını yapıyor, hem de sosyalist insanın oluşmasının «bitmeyişinden» söz ediyor.

Aslında bu tür mantıksal hatalara ve çelişkilere yol açan bu anlayış SBKP revizyonizminin ideologlarının ve onun ülkemizdeki izleyicile-

rinin mantığıdır. Bu anlayışın savunucuları hem sosyalizme geçiş döneminin (yani sınıfsız topluma geçiş döneminin) tamamlandığını ileri sürerler, hem de bu geçiş dönemine özgü ekonomik (maddi müşevvikler, kâr, pazar-plan ilişkisi) toplumsal (ücret farklılaşması), eğitsel, kültürel ((uzmanlaşma) kategorilerini savunurlar.

Bu çelişki sosyalizme (sınıfsız topluma) geçiş konusundaki ekonomist anlayışın kaçınılmaz bir sonucudur. İşçi sınıfı biliminden sapma niteliğini taşıyan bu ekonomist anlayış, sosyalizme geçişin üretici güçlerdeki (üretici güçler de çoğu kez üretim araçlarına indirgenir) gelişimin, doiyası ile bir refah ve bolluk ekonomisinin sonucunda otomatik olarak gerçekleşeceğini ileri sürerler. Bu anlayışın ürünü ise Sovyetler Birliği'nin bugünkü toplumsal gerçekliğidir. Sovyetler Birliği, bu ekonomist sapmanın iktidar oluşu ile sosyalizme geçiş süreci içinde bir geriye dönüş sürecine girmiştir.

Bildirgede görülen diğer bir örnekte sosyalist ülkelerde eğitime örnek olarak sadece SSCB'nin alınmasıdır. Sosyalist eğitim konusunda çok dana başka örnekler vermek mümkündür. Örneğin Oin Halk Cumhuriyeti, Küba, Arnavutluk, Vietnam.

özet olarak, sorun insanın kurtuluşu, özgürleşmesi sorunu içerisindedir. «İnsan-makina» ilişkisinde makinanın egemenliği kırılmalı, insan egemen olmalıdır. Bu ise hem makinanın (teknolojinin ve bilgisinin üretiminin) hem de insanın dönüştürülmesi ile olanaklıdır. O. Baydar bu noktaları göremiyor. Her ne kadar «topyekün insandan» söz ediyorsa da... (Örnek üretim için eğitim değil, üretim ile eğitim iç içe derken (S. 19) Oysa sosyalist eğitim toplumun komünistleştirilmesi için, insanın kurtuluşu, özgürlüğü içindir.

Yıldız KURTULUŞ : Sosyalizmin nesnel amaçları, insan düşüncesinin yarattığı düşünsel bir dünya kurmak değildir. Yani sosyalizm, diğer toplumlara olan üstün özelliklerini, insan düşüncesinin kurgularından ya da insanların sübjektif amaçlarından değil, toplumun tarihsel gelişmesinin zorunlu sonuçlarından alır. Bir kez sosyalizm, insanlığın tarihsel gelişiminin zorunlu bir uğrağıdır ve bu anlamda kaçınılmazdır. Zaten çağımızın tüm olayları bu temel tarihsel eğilimi doğrulamakta ve hatta ona hizmet etmektedir. Binlerce yıllık sınıflar mücadelesinin toplumda yarattığı gelişmeler ve bu gelişmelere uygun düşen maddi ve düşünsel araçlar, bu evrimin belli bir aşamasında, yani emperyalizm aşamasında, artık sosyalizmin nesnel temeline dönüşürler. Gelişmenin bundan sonraki zo-

runlu konağı sosyalizm olacaktır. Ve tüm araçlar bu amaca hizmet edecek biçimde, yeniden yaratılacaktır, ya da düzenlenip yeni içerikle doldurulacaktır.

Sosyalizm, toplumun zorunlu evrimleşmesinin bir sonucu olarak insanın insanı sömürmesine son vermeyi, insanın tüm faaliyetlerini ve bu faaliyetlerinden doğan sonuçları, yine insanın yaşamının iyileştirilmesine yardım eder hale getirmeyi,, tüm faaliyetlerin odak noktasına insanı, insanın insan olarak yüceltilmesini koymayı mümkün kılan bir ilişkiler toplumdur. İnsanlığın tarih boyunca yarattığı tüm maddi değerler, nasıl bu toplumun yaratılmasına hizmet ediyorsa, yine insanlığın tarih boyunca yarattığı tüm fikir değerler de bu toplumun yaratılmasına hizmet eder hale gelir. Ve kullanılan maddi ve manevi tüm araçlar, bu toplumun amaçlarına, yani insanın insanlaştırılması amacına hizmet eder.

Sosyalist toplumda hiç şüphe yok ki, eğitim de, aynı amaca hizmet eden bir araç olarak işlevini sürdürür. Ancak, eğitim faaliyetinin, sosyalist toplumda ortaya yeni araçlar çıkardığını unutmadan, geçmiş toplumlardan devraldığı araçları da kullandığını, onları düzenlediğini ve yeni içerikler kazandırdığını gözardı etmemek gerekir. Bu, aynı zamanda şunun ifadesidir: Sosyalizm, ilişkiler alanında kendinden önceki toplumlardan kalan ne varsa hepsini ortadan kaldırır ama, eğitim alanında aynı şeyi yapmaz. İnsanlığın yarattığı tarihsel bilgi mirası üzerine yükselir. Bu nedenle sosyalist eğitimin öğeleri yer yer, klasik araçları karşımıza çıkarır ve onlardan yararlanmayı zorunlu kılar. Dolayısıyla sosyalist toplumda yapılan eğitim faaliyetini değerlendirirken, onun kullandığı araçlardan çok, amaçlarına ve hangi temel eğilimleri güçlendirdiğine bakmak- gerekir. Araçlar bakımından kapitalist toplumdaki eğitimle benzerlikler gösteren sosyalist ülkelerdeki eğitim, amaçları ve dolayısıyla sonuçları bakımından, yani geliştirdiği eğilimler ve güçlendirdiği olgular açısından, onöan tamamen ayrılır.

Sosyalizm insan toplumlarının ve insanın evrimleşmesinin zorunlu bir uğrağı olarak bu evrimleşmenin amaçlarına da uygun düşen bir toplumdur. Ve bu toplumda kullanılan araçlardan biri olarak eğitim faaliyeti, bu evrimleşme sürecine uygun düşer. Dolayısıyla sosyalist eğitim, insanın tarihsel gelişimine de uygun düşen bir araçtır.

Sadece @aitim değil, bütün araçlar sosyalizme hizmet ettiği için, eğitimde bu diğer araçlarla bağlantılar kurmak zorundadır. Üretimin yeni-

den plan'anması sosyalizm için eğer gerekli ise, eğitim bu olgunun gerçekleştirilmesinde işlev görmelidir. Yani eğitim, sadece sosyalist toplumun yaratılması için bir araç değil, aynı zamanda, bu toplumun yaratılmasına hizmet eden öteki araçların geliştirilip güçlenmesine de hizmet eden önemli bir araçtır.

Sosyalizm barış ve kardeşlik toplumdur. Sosyalizm aynı zamanda sömürünün ortadan kaldırıldığı bir toplumdur. Sosyalizm bütün bunların yanında insanların eşit koşullar içinde yaşadıkları bir toplumdur. Eşit koşullardan amaç, toplumun tüm imkanlarını bireylerin ortak kullanabilmesi hakkıdır. Yani sosyalizm, insanlar arasındaki eşitizliğin bizatihi kendisini değil, bu eşitizliği yaratan nesnel koşulları ortadan kaldırarak insanların evrimleşmesinde beliren engellere ve tüm olumsuz nesnel etkilere son verir.

Sosyalizm, sadece belli bir toplumun çıkarlarıyla sınırlı amaçları olan bir ilişkiler sistemi de değildir. Sosyalizm, tüm insanlığa hizmet etmeyi, onun gelişmesini, yücelmesini sağlamayı, onun gelişmesinin nesnel koşullarının güvence altına alınmasını sağlamayı amaçlayan bir toplumdur aynı zamanda. Bu nedenle sosyalist toplumun, tüm maddi ve kültürel faaliyetleri gibi bu toplumdaki eğitim faaliyeti de uluslararası bir karakter taşır. Yani sosyalist eğitimin bir özelliği de onun enternasyonalist karakteridir. Yanlış anlamaya yer vermemek için, halkların sosyalizm mücadelesinde zorunlu olan fiili birlik ve dayanışmaları anlamıda enternasyonalizmden, sosyalist eğitimin entemasyonalist karakterini ayırdetmek gerekir. Sosyalist eğitimin uluslararası karakteri, onun «kendi» sınırlarını aşması ve kendi amaçlarına uygun olan öteki ulusal eğitim faaliyetlerine yardım etmesi olarak değerlendirilemez. Sosyalist eğitim, bir toplumda mevcut bireylerin tarihsel evrimleşmesini, bütün insanlığın tarihsel evrimiyle birleştirmeye yönelik bir faaliyet türü olarak enternasyonalisttir.

İnsanın eğitimi nesnel üretim faaliyeti içinde başlar ama bağımsız bir faaliyet türü olarak üretim gelişmesine yardım ederken, o aynı zamanda insanın çok yönlü gelişmesinin bir aracı haline dönüşür. Böylece; nesnel dünyasından insan bilgisine ve insan bilgisinden nesnel dünyasına doğru ortaya çıkan etkinliğin iletim aracı haline gelen eğitim, bir yandan dünyanın, öte yandan insanın ve bütün bunların yanında da kendi biçiminin ve özünün gelişmesine yardım eder. Sınıflı toplumlar bu gelişmede, eğitimin nesnel varoluş temeliiyle işlevi arasına bir mesafe sokarlar. Sınıflar mücadelesinin alanı içinde eğitim, insanın çok yönlü gelişmesi, toplumsal bir varlık olarak serpilip büyümesi ve dünyayı öz

gürce değiştirip yönetmesi amacından uzaklaşarak bir sınıfın ya da toplumsal egemenliğin korunmasının ve gelişmesinin aracı haline gelir, Sosyalizm bu duruma son vererek, eğitimi eşit koşullarda toplumun tüm bireylerinin hizmetine sokmakla onu, varoluş temeline ve amacına yaklaştırır.

Ömer ARSLAN : Teorik olarak mümkün ve oldukça kolay görünen bu sorun, pratik alanda son derece zor ve karmaşık süreçler yığını olarak yaşanır. Sorunu zorlaştıran kapitalizmin bıraktığı mirastır ve işin daha da olumsuz olanı, çözümün yine bu miras kalanla gerçekleştirilmesi zorunluluğudur. Kapitalizm, sosyalizme oldukça gelişmiş eğitim araçları ve yordamı sunar. Laboratuvarlar, üniversitelerden ilkokullara kadar bir okullar ağı ve bir eğitimciler ordusu... kitaplıklar, araştırma merkezleri, müzeler, basımevleri ve daha bunun gibi nice araç, insanlığın tarihsel birikimleri olarak, kapitalizmden sosyalizmin eline geçer.

Ancak bütün bunların yanında sosyalizme, binlerce yılın etkisiyle şekillenmiş olumsuz alışkanlıklar ve birej/ci insanlar da miras kalır. Bunun yanında korkunç bir cehalet miras kalır. Ayrıca bu araçların ulusal ve bölgesel dağılımındaki adaletsizlikler, şehirle köy arasındaki derin uçurum, kapitalizmin miras bıraktıkları arasındadır. Yine sosyal sınıfların eğitim düzeyleri arasındaki derin uçurum, cinsiyetler arasındaki eşitsizlik ve ekonominin taleplerine aykırı bir yapıda biçimlenmiş eğitim organizasyonunun, toplumun çıkarlarına aykırı olmasından doğan olumsuzluklarda kapitalizmin bıraktığı kötü mirasa eklenmelidir.

Bu kötü mirasın üstesinden gelmek ve yeni toplumu, yeni insanla birlikte yaratmak, sosyalist eğitimin temel amacıdır. Bu amaç öte yandan, toplumun ekonomik gelişmesinin taleplerini karşılayacak insan emeğinin yetiştirilmesi gereğiyle içice geçmiştir.

Toplumu ve onun insanlarını yeni baştan düzenlemenin, muazzam bir fedakârlığı, çalışmayı, planı ve dev harcamaları gerektirdiği açıktır. Ancak bu çok çetin görevlerin, yeni düzenlemelerin ve eğitim sistemiy-le ekonominin gelişmesinin organik bağının gerçekleştirilmesi mümkün olabilmıştır ve bugün dünyanın pekçok ülkesi bu görevlerin üstesinden gelinebileceğinin örneğidir. Ve bütün bu ülkeler sosyalist ülkelerdir.

Sosyalist ülkelerin sorunu nasıl çözdüklerini ele alırken şunun da bilinmesinde yarar vardır. Her ülkede sosyalist iktidar değişik koşul-

lan miras alır ve her ülkede bu görevlerin üstesinden gelinmesi için izlenen ulusal yollar vardır. Ancak yine de sosyalist eğitimin ortak çizgileri vardır ve bu çizgiler; sosyalist toplumlardaki gelişmelerin temel yönlerini yansıttıkları için yeterli ipuçlarını verirler. En gelişkin sosyalist topluma bakalım;

1906 yılında Petersburg'da yayınlanan «Vestnik Vospitaniya» adlı dergi, Orta Asya'daki 4 Sovyet Cumhuriyeti topraklarını kasederek, bu bölgedeki cehaletin ortadan kaldırılması için 4600 yıl gerektiğini yazmaktaydı. Ancak, kapitalizm şartlarında öngörülen bu imkan ya da imkansızlık, 1917 yılında kurulan sosyalist Sovyet İktidarınca 27 yılda ortadan kaldırıldı. Sosyalist iktidarın bu sonucu elde edebilmesi elbette ki kolay olmamıştır. Sadece Orta Asya yöresindeki 4 Sovyet Cumhuriyeti topraklarından değil, bütün Sovyet topraklarından cehaletin kovulması, sosyalist devletin soruna azami özeni göstermesi, bunun için gerekli maddi ve manevi fedakârlıkları göze alması ve bütün bunları planlı biçimde ve gelişen halk ekonomisiyle uyum teşkil edecek ölçüler içinde ele alınmasıyla çözümü mümkün olmuştur.

Sosyalist halk ekonomisinin ihtiyaçlı olan emeğin eğitilmesi, yeni işkilerin yaratılmasına fiilen katılacak insanın yetiştirilmesi ve yine bu insanın yeni ilişkileri benimseyecek düzeye getirilmesi, bireycilikten kurtulma ve insanlar arasında kolektif çalışma alışkanlığının ve anlayışının yerleştirilmesi, kapitalizmin yarattığı olumsuz alışkanlıklardan insanların kurtarılması ve yoz kültürel şartlanmalara son verilmesi, toplumsal ve bireysel planda, pedagojik problemlerin, inşa sorunuyla birleştirilmesi ancak ve ancak bilimsel anlamda bir kültür devrimi ile mümkün olabilmiştir. Bugün Sovyet toplumunun vardığı aşamada eğitim faaliyeti, kapitalizmin tüm olumsuzluklarını çözmüş ve yeni tip ilişkilere uygun yeni tip insanı yaratacak düzeye varmıştır. Eğitimin vardığı bu üstün düzeyde, eğitimin, geniş yığınları kültürel faaliyete ve estetik çalışmalara yönelttiği gözleniyor.

Demek ki yakalanması gereken ilk halka cehaletin ortadan kaldırılması olmuştur. Çünkü eğitim araçlarının kullanılabilmesi her şeyden önce insan kitlelerinin okuma yazma bilmesini gerektirmektedir. Kapitalizm insanların emeğini eğitirken onlara okuma yazma öğretse de bu onun, sanayi alanına çekebildiği nüfus için, yani toplumun - egemen sınıfları dışında kalan geniş yığınlar içinde- çok az bir bölümü için yapı-

bildiği bir iştir. Genel olarak toplumun geniş kesimleri okuma yazmadan yoksun kalırlar. Örneğin SSCB'de 1917'den önce, okuma - yazma bilenlerin oranı % 75'i aşıyordu. Üstelik okuma - yazma bilenler belli bölgelerde yoğunlaşıyordu ve bazı bölgelerde okuma - yazma bilmiyenlerin oranı % 98'e kadar (Kazakistan gibi) varmaktaydı.

Ama bugün Sovyetler Birliğinde ve ülkenin tüm cumhuriyetlerinde okuma - yazma bilenlerin oranı % 99.9 varıyor. % 01 eksiklik ise sağlıksız ve anormal çocukların durumunu ifade etmektedir ve açıktır ki sorun, okuma - yazmanın öğretilmesi anlamında kesin çözüme kavuşturulmuş bulunmaktadır. Yani cehalet son bulmuştur. Ülkede ilköğrenim zorunlu kılınmış ve toplumun bütün üyeleri bu zorunlu öğrenimden geçirilmiştir. Şimdi ise ortaöğrenim zorunlu hale getirilmiştir ve bütün Sovyet yurttaşlarının bu öğrenim basamağından geçirilmesi devletin görevi olarak Anayasada belirlenmiştir.

Cehaletin ortadan kaldırılmasını mümkün kılan çalışma tarzı ise öncelikle öğrenimin parasız hale getirilmesini gerektiriyor. İkincisi, öğrenim araçlarının ve eğitimciler ordusunun ülke düzeyinde planlı bir dağılımını ve kullanımını gerektiriyor. Böylece sınıfsal farklılıklardan doğan cehaletin kaldırılması ve bölgeler arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi mümkün olabiliyor. Eğitimin tüm toplum kesimlerine yayılması sosyalizmin hem amacı ve hem de zorunlu önkoşuludur. İnsanların özgürce gelişmeleri ve dünyayı gerçekliğiyle kavramaları sosyalizmin amacı, geniş yığınları yeni toplumun kuruculuğunda seferber edebilmek için onların bu doğrultuda eğitilmiş olmaları da önkoşuldur.

Eğitimin bu amacı içinde daha çok maddi varlıkların üretiminin ağır bastığı görülüyor. Bu gereklidir ama yeterli değildir. İnsanların yaşamını daha iyiye götürürken aynı zamanda onların tasarımlarını da zenginleştirmek ve siyasal iktidarın güdümünde değil, kendi yaratıcı inisiyatifleriyle yeni toplumun kurulması faaliyetine katılmalarını sağlamak gerekiyor. Ünlü Sovyet pedagogu Ânton Makaronko'nun deyişiyle «İnsanlarda daha iyiyi tasarlama yeteneğini geliştirmek, hata yapmak tehlikesi olsa bile olaylara iyimser bir hipotezle yaklaşmaları»™ sağlamak gerekiyor. Çünkü eğitildikçe daha iyiye gitmeyecek insan yoktur. İnsan eğitildikçe gerçeklikten tad alma, estetik olgulara yakınlık duyma eğilimi gösterir. İyi-den ve güzel olandan tad alamıyan insan eksiktir. Eğitim faaliyeti bu anlamda insanı iyi ve tad verici olana yaklaştırdığı için aynı zamanda insanın insanlaştırılması faaliyeti olarak da anılır.

Sovyet toplumunda eğitim seferberliği ve kültür devrimi her zaman eğitim faaliyetinin toplumsal işlevine uygun olarak ele alındı. Anatoliy

Lunaçarski'nin (ilk Sovyet Eğitim Bakanı) işaret ettiği gibi: «yeni kuşağa peşin fikirlerin öğretilmesi değil, yüzyılların biriktirdiği değerli şeylerin kazandırılması» amaçlandı.

Bu amaç doğrultusunda yeni bir sosyalist toplum insanı yetiştirildi. Elbette ki herşey tamamlanmış değil. Hala elverişsiz koşullarda gelişen gençler vardır. Özellikle İkinci Dünya Savaşının alıp götürdüğü 22 milyon Sovyet yurttaşının çocuklarını, bu yüzden babasız kalmış ve parçalanmış aileleri anmak gerekir. Bugün bu ülkede kadınların sayısı erkeklerden 18 milyon fazladır ve 2. Dünya Savaşı, Devrimin 60 yılının 20 yılını alıp götürmüştür. Buna rağmen, 60 yılda elde edilenlere hayret etmemek mümkün değildir.

Sovyet insanlarında ulusal bencillik kalmamıştır ve uluslararası düşmanlık bu insanların kafasından silinmiştir. Sovyet insanları bilinçli bir topluluktur ve aynı zamanda baskıyı ve tüketicilik psikolojisini bünyesinden temizlemiştir. Bu insanlar Sovyet toplumunun varlık koşulu haline gelmişlerdir ve toplumun varlığının anlamı bu insanlarda somutlanmaktadır. Bu insanlar için çalışmak, açlıktan kurtulmak faaliyeti değil, hayatın vazgeçilmez bir ihtiyacıdır. Neresinden alınırsa alınsın, kişilikleri gelişmiş insanlar topluluğudur Sovyet insanları.

Toplumun eğitilmesi ölçüsünde örgütlenmesi de gelişmiştir. Ve bugün Sovyet eğitim sistemi, muazzam birimlerin uyumlu organizasyonu olarak görkemli bir toplumsal faaliyet halini almıştır. Bugün 40 milyon insan, klasik okulların dışında, genel eğitim veren okullardan yararlanmaktadır. Emleğin verimliliğinin artırılması için, yani daha az çalışmayla daha iyi bir yaşam temin edebilmek için 35 bin okul, emek eğitimi faaliyeti gösteriyor. Son 10 yıl içinde değişik eğitim birimlerinden geçen insan sayısı 94 milyona varıyor. Bunların 34 milyonu yeni meslek öğrenmiş, 36 milyonu ekonomik öğretimden geçmiş, 20 milyonu ise politik eğitim faaliyetine katılmıştır. SSCB Bilim ve Teknik Derneğinin 17 milyon üyesinin bulunduğunu söylemek bile başlı başına bir anlam ifade eder.

Sosyalist devletin yönlendirdiği eğitim faaliyetlerinin dışında toplumun, mevcut olanaklar çerçevesinde kendi kendisini eğittiğini de hesaba katmamız gerekmektedir. Batılı araştırmacılar bile, «dünyanın en çok okuyan ülkesi»nin Sovyet ülkesi olduğunu biliyor ve söylüyorlar. Bugün SSCB'de, toplumsal kütüphane olarak çalışan ve 4 milyar 200 milyon kitap kapasiteli, 350 bin halk kitaplığı mevcuttur. Her köy evinde kütüphaneye vardır ve yüzden fazla kitaba sahip olan köylü ailelerinin oranı % 20'yi aşmaktadır. Ve eğitim artık, sadece devletin yönlendirdiği bir faa-

liyet değil, aynı zamanda toplumun, örgütlülüğüne bağlı olarak kendi kendine gerçekleştirdiği bir faaliyet olarak da kendini gösterir.

İlhami ŞEN : Sosyalist eğitim sisteminin Sovyet ülkesinde uygulanışı sadece sınıf eşitsizliği, şehir - kırsal ayırımını gidermekle kalmamış, cinsiyet farklılıklarını da eğitim alanından söküp atmıştır. Her geçen gün daha fazla kadın eğitim görüyor ve halk ekonomisinde görev alıyor. Kadınlar toplumsal yaşamın her kesiminde erkekler kadar aktif rol oynuyorlar. Kadın - erkek eşitsizliğini sadece sosyalist toplum ortadan kaldıracaktır ve eğitim alanında da bu eşitsizliğe son verebilir. Nitekim böyle olduğunu somut verilerden izlemek mümkündür. Bugün Sovyet toplumdaki doktorların % 70'i kadındır. 605.500 kadın doktor yetiştirmek başka hiçbir toplumun ulaşamadığı ve yakın vadede ulaşmayı hayal edemeyeceği bir gerçekliktir. Bu sayı dünyadaki bütün doktorların 1/4'ü dendir. (Dünyadaki tüm doktorların 1/3'den fazlası Sovyetler Birliği'ndedir.) Daha 6 Sovyet Cumhuriyetinde de kadın doktorların sayısı erkeklerden fazladır. Halk yargıçlarının % 33'ü ve yargıç yardımcılarının % 51'i kadınlardan oluşmaktadır. Ayrıca kadınlar, bilim adamlarının % 40'a varan bir ölçüde bu faaliyete katılmaktadırlar. Ve dünyanın hiçbir ülkesinde kadınlar toplumsal yaşama böylesine aktif katılımı sağlanamamıştır. Bu ise, kadınların eğitime verilen önemi göstermektedir.

Bugün Sovyetler Birliği'nde okuyan kadın öğrencilerin sayısı, genel öğrenci kitlesine oranla % 50.4'ü bulmaktadır. Kapitalist ülkelerin bazılarında bu oran, örneğin : İngiltere'de % 37, Amerika % 45.5, Federa. Almanya % 32,7 vb. düşüktür. ABD'de bilim adamlarının sadece % 9'u kadinken, bu oran SSCB'de % 40'ı aşmaktadır. Sovyetler Birliğinde kadınlar, toplumun yönetim aygıtlarında da önemli etkinliklere sahiptirler örneğin. Yeni yönetim organlarına seçilen kadın milletvekillerinin sayısı % 48'i bulmaktadır.

İşte Sosyalist ilişkiler sistemi, SSCB'de kadının durumunu bu düzeye yükseltmiş ve eğitimde cinsiyet eşitsizliğine son vermiştir. Kadın sosyal yaşamın etkin bir unsuru haline yükselmiştir.

Üst iktidarın kurulmasında önce, SSCB ülkesinde Rusya'nın boyunduruğu altında pek çok ulus ve millet yaşamaktaydı. Bütün bu halklar Rusya'ya göre çok geri bir düzeyde idiler. Ve bu durum eğitim alanında da kendini somut olarak gösteriyordu. Ancak, 1917'den sonra tüm gün, eşit cumhuriyetler ailesi olan SSCB'de eğitimde eşitsizliğe ulus-

bu cumhuriyetleri de kapsayan kültür devrimi önemli sonuçlar verdi. Bu lararası düzeyde son verilmiş bulunuyor. Örneğin, 1917'den önce her 100 kişiden sadece 2 kişinin okuma - yazma bildiği Kazakistanda bugün yüksek öğrenim görenlerin nüfusa oranı İngiltere, İtalya, Almanya gibi ileri kapitalist ülkelerden çok daha fazladır. Azerbeycan'da 50 yıl önce yüksek öğrenim görenlerin sayısı 67 idi. Bugün bu cumhuriyetin herhangi bir orta büyüklükteki işletmesinde sadece bu kadar mühendis çalışmaktadır. Nüfusu 5,6 milyon olan Azerbeycan'da bugün beşbin kadar orta- okul, 17 yüksek okul ve yüzbin yüksek okul öğrencisi, 78 teknik okul bulunmaktadır. Yılda 1200 çeşit kitap basılıyor ve toplam tirajı 2.700 bini bulan 117 gazete yayınlanıyor. 4 bin kütüphane, 3 bin kültür sarayı, 41 müze, 14 tiyatro, 2200 sinema bu küçük cumhuriyetin halkına hizmet ediyor, onun kültürel yaşamını yükseltiyor.

Sezai KAYNAK : Bu denli yüksek eğitim potansiyelinin uzmanlaştırdığı insanların üretimde nasıl istihdam edildikleri, ya da eleman fazlalığının yaratabileceği sorunlara dikkat çekilebilir. Gerçekten de eğitim faaliyeti, sadece kendi amacını kendi içinde taşıyan bir faaliyet türü olarak kalsaydı, ya da sosyalist eğitim sistemi, insanın eğitimden geçirilmesi gibi sınırlı bir amaçla yetinseydi, yukarıdaki sorunlar ortaya çıkabilirdi. Nitekim, kapitalist ülkelerde böyle olmaktadır. Ve eğitim alanında elde edilen bazı kazanımlar hayatın öbür alanlarında bir senin haline gelmektedir.

Sosyalist eğitim sistemi eğitimin üretimle, toplumsal ekonomi ile bağlarını kurmayı başarmıştır, Ekonominin merkezi olarak planlanması, eğitimi ve özellikle emeğin eğitilmesini, ekonominin taleplerine ve ihtiyaçlarına uygun olarak gerçekleştirmeyi mümkün kılmaktadır. Böylece eğitim, insanın çok yönlü gelişmesini sağlarken, onun yaşam koşullarını da iyileştirmenin, yani üretimi yordamını geliştirmenin aracı haline dönüştürmekte ve tarihsel işlevine kavuşturulmaktadır.

Ay'dın YEŞİLYURT : Sosyalist eğitim sisteminin Sovyetlerdeki biçimlenişine egemen olan bir başka karakter ise, demokratizmdir. Çünkü bütün Sovyet yurttaşları ırk, millet, sosyal konum, cinsiyet ve din farkı gözetilmeksizin eğitim hakkından eşit olarak yararlanmaktadırlar. Herkes kendi ana. dili ile eğitimin bütün basamaklarında ve hayatın içinde eğitimini gerçekleştirme hakkına sahip bulunmaktadır. İnsanların üretimden koparılmadan ve bizzatı üretim faaliyeti içinde eğitilmeleri de, ancak sosyalist eğitim sisteminde mümkün oluyor. Çeşitli halk üniversite-

lerinde, akşam okullarında ve kurslarında, mektupla öğretimde milyonlarca insan eğitimlerini derinleştirme olanağı bulmaktadırlar. Bu faaliyet ayrıca ekonominin gelişen ihtiyaçlarını da karşılayacak biçimde planlanmaktadır. Her yıl Sovyet ekonomisine 400 kadar büyük sanayi işletmesi katılmaktadır. Bu işletmelerin gerekli kıldığı eğitilmiş emek ve uzman emek ihtiyaçları, yine çalışma hayatının içinde yaratılmaktadır. Son beş yılda bu yolla 9.6 milyon uzman yetiştirildiği söylenirse, eğitimin üretimle olan bağı kadar, eğitim sistemine egemen olan demokratizmin de kavranması mümkün olur. Herkes kendisini her kademedeki eğitimden geçirme hakkına sahiptir. Ve bu hakkın önüne maddi ve manevi engeller dikilemez. Sadece devlet değil, sosyalist yaşam tarzının bizatihi kendisi insanların bu hakkını güvence altına almaktadır.

Sosyalist ekonomi nasıl insanların maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yönelik bir ilişkiler sistemini zorunlu kılıyorsa, bu zorunluluk eğitim faaliyetlerini de biçimlendirmekte ve insanı bu faaliyetin ortasına yerleştirmektedir. Böylece insan, tarihte ilk kez sosyalist eğitim sistemiyle çok yönlü gelişme olanağına kavuşmaktadır. Eğitim, toplumun görevi kadar ihtiyacı da olmaktadır. Ve bu faaliyet ortaya yeni tip, tarihsel olarak yeni bir insan çıkarmaktadır. Bu insanın yaratılması toplumun amacı olduğu kadar, yine o toplumun daha ileri tarihsel aşamalara varmasının da zorunlu ön koşuludur.

Sosyalist eğitimden geçen insan sadece kendi dolaysız çevresinin uyarıcılarına karşı değil, tüm toplumsal ve evrensel etkilere karşı üstün, bir duyarlılık kazanmış insandır. Bir insan dünyanın en ücra köşelerinde sıkıntı çeken, işkence zülüm altında yaşayan insanlara moral ve maddi destek göndermeyi insanlık görevi saymaktadır.

Bu insan için dünyayı tanımak ve onun gerçekliğini kavramak zorunlu bir ihtiyaç haline gelmektedir. Sosyalist eğitimden geçmiş insan, maddi süreçlerin esiri değil, onların yönlendiricisi olma aşamasına varmış insan demektir. Nesnel yasaların kısıcından kurtulan insan ise, tarihsel anlamda biricik özgür insandır.

Sosyalist eğitimden geçen insan için çalışmak bir yük değil, sevilecek yapılan ve yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak görülen faaliyetler haline gelir. Ve bu insan ürettiklerini artık yabancı değil, onların sahibi durumundadır. Bu onun kendisinin kopmaz bir parçası olan emeğinin sonuçlarına sahip olması demek olduğu için, insanın kendine, kendi kişiliğine yaklaşması™, kısaca insanın insanlaşmasını ifade eder.

Sosyalist eğitim faaliyeti, belli bir anda, bir toplumda bireylerin kendi özgül veya sınıfsal çıkarları doğrultusunda gösterdikleri çabaların toplamı değildir. Sosyalist eğitim, insan toplumlarını tarihsel evrimini belli bir aşamasında, bu evrimleşmeye uygun düşen bilgilenme ve yaratma faaliyetidir. Bu aşamada eğitim faaliyetinin nesnesi ve amacı insan olgusunda somutlanır.

(*) SUNUCUNUN ELEŞTİRİLERE VERDİĞİ YANITLAR

Oya BAYDAR

Őimdi bu noktada sosyalist eğitim, kapitalist eğitim farkını en iyi özetleyebilecek bir kavram, bir genel kavram giriyor iŐin iŐine. Tekrarlayayım, kapitalist toplumda eğitim hep... (anlaŐılmadı) kapitalist düzenin gerektirdiği yani düzeniyle, gerektiği kadar eğitim, (anlaŐılmadı)bir kűltür devrimi değil, tekrarlanan .-.bir durum var, bunun üzerinde o zaman oturup konuŐmalıyız.

(*) ÖZÜR : Bantlara alınan ses kayıtları bozuk olup anlaŐılamadıđından konuŐmanın bűtűnű alınamadı.